

Keskinäisriippuvuutta ja ympäristöpelkoja – Turvallisuusnäkökulmat Nord Stream -kaasuputkesta Suomen ja Ruotsin parlamenteissa vuosina 2006-2010 käydyissä keskusteluissa

Mikko Järvi

Pro gradu -tutkielma

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

Poliittinen historia

Turun yliopisto

Joulukuu 2019

Turun yliopiston laatuja järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos / Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

JÄRVI MIKKO: Keskinäisriippuvuutta ja ympäristöpelkoja – Turvallisuusnäkökulmat Nord Stream -kaasuputkesta Suomen ja Ruotsin parlamenteissa vuosina 2006-2010 käydyissä keskusteluissa

Pro gradu -tutkielma, 115 sivua, 0 liitesivua.

Poliittinen historia

Joulukuu 2019

Tutkielmassa tarkastellaan Venäjän ja Saksan välille rakennetusta Nord Stream -kaasuputkesta Suomen ja Ruotsin parlamenteissa vuosina 2006-2010 käytyjä keskusteluita turvallisuuden näkökulmasta.

Vuosina 2010-2012 rakennettu osin venäläistaustainen Nord Stream -kaasuputki herätti runsaasti keskustelua Euroopan eri maissa. Kaasuputken reitti kulki Suomen ja Ruotsin talousalueiden kautta, mikä edellytti maiden myöntämään lupaa kaasuputken rakentamiseksi. Nord Stream -hankkeesta keskusteltiin osin tämän vuoksi myös Suomen ja Ruotsin parlamenteissa. Tarkastelen tutkielmassani, miten Nord Stream -kaasuputki nähtiin turvallisuuden näkökulmasta maiden parlamenteissa kuulluissa puheenvuoroissa. Analysoin tutkimuksessani hankkeeseen liitettynä eri turvallisuuden teemoja sekä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä maiden välillä.

Suomen ja Ruotsin parlamenteissa vuosina 2006-2010 käydyt täysistuntokeskustelut toimivat tutkielmani primaariaineistona. Aineiston analysoinnissa ja tarkastelussa on hyödynnetty laadullista sisällönanalyysiä sekä vertailevaa tutkimusperinnettä. Turvallisuus toimii sen sijaan tutkielman laajempänä viitekehyksenä, jonka kautta täysistuntokeskusteluita on tarkasteltu.

Tutkimukseni osoittaa, että Nord Stream -kaasuputken turvallisuusvaikutuksista Suomessa ja Ruotsissa käydyt keskustelut poikkesivat selvästi toisistaan. Nord Stream oli Ruotsin valtiopäivillä kuulluissa puheenvuoroissa hanke, jonka arvioitiin vaikuttavan pääasiassa kielteisesti turvallisuuteen sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikan että ympäristöturvallisuuden näkökulmasta.

Suomessa hankkeesta käyty keskustelu oli sen sijaan jakautuneempaa. Kaasuputkeen myönnettiin liittyvän ympäristöuhkia, mutta toisaalta hankkeen katsottiin vähentävän Euroopan hiilidioksidipäästöjä. Selvin ristiriita oli turvallisuuspolitiikassa, jossa osa suomalaisista katsoi kaasuputken lisäävän Venäjän laivaston läsnäoloa Itämerellä, kun taas toisille kaasuputki oli rauhanprojekti. Nord Stream oli siis hanke, jolla katsottiin olevan sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia Itämeren alueen turvallisuuteen.

Asiasanat: Nord Stream, maakaasu, turvallisuus, energiapolitiikka, Venäjä, Itämeri, Gazprom, ympäristö, eduskunta, valtiopäivät.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimuskysymykset, primaariaineisto ja rajaus	10
1.2. Aiempi tutkimus ja lähdekirjallisuus	14
1.3. Teoreettinen viitekehys ja käsitteistö	17
2. Nord Stream -kaasuputkeen liitetyt ulko- ja turvallisuuspoliittiset uhkakuvat	24
2.1. Venäjän sotilaallisen läsnäolon kasvu Itämerellä	24
2.2. Energiapolitiikan uhkakuvat ja maakaasu poliittisen painostuksen välineenä	36
3. Itämeren kaasuputki uhkana ympäristölle	54
3.1. Itämeren kaasuputken aiheuttamat päästöt	54
3.2. Nord Stream -kaasuputken haitat ympäristölle ja ekokatastrofin uhka	63
4. Nord Stream -kaasuputki turvallisuuden lisääjänä	76
4.1. Nord Stream -kaasuputki hiilidioksidipäästöjen vähentäjänä	77
4.2. Keskinäisriippuvuuden kasvu ja ulko- ja turvallisuuspoliittiset hyödyt	82
Johtopäätökset	97
Lähdeluettelo	101

1. Johdanto

”Tämä kaasuputkihankkeen on sillä tavalla pragmaattinen kysymys, että Eurooppa tarvitsee energiaa, Venäjällä on toimittava energiaa. Siinä mielessä voidaan sanoa, että tämän erittäin merkittävän hankkeen toteuttaminen on parhaimmillaan jopa rauhanprojekti.” (Kyösti Karjula, kesk.)¹

”Den ryska ledningen har vid ett flertal tillfällen sagt att man kommer att låta krigsmakten övervaka gasledningen när den är byggd. Det kommer självklart att påverka den militärstrategiska jämvikten i området och öka Rysslands militära närvaro i Sveriges omedelbara närhet.” (Per Bolund, mp.)²

Suhtautuminen Venäjään ja sen toimintaan Itämerellä on jakanut mielipiteitä niin suomalaisten kuin ruotsalaisten keskuudessa vuosikymmenten ajan. Tämä ilmiö näkyi myös keskusteluissa Venäjän ja Saksan välillä vuosina 2010-2012 rakennetusta Nord Stream -kaasuputkesta. Mielipiteiden kirjoa havainnollistavat yllä siteeratut puheenvuorot Suomen eduskunnasta ja Ruotsin valtiopäiviltä. Kyösti Karjulan (*Suomen Keskusta, kesk.*) lokakuussa 2009 esittämässä puheenvuorossa kaasuputki näyttäytyi varsin erilaisena kuin Per Bolundin (*Miljöpartiet de Gröna, mp.*) joulukuussa 2007 Ruotsin valtiopäivillä pitämässä puheenvuorossa.

Tämä pro gradu -tutkielma tarkastelee siis Nord Stream -kaasuputkihanketta ja siitä Suomen eduskunnassa ja Ruotsin valtiopäivillä vuosina 2006-2010 käytyjä keskusteluja. Kysymys venäläistaustaisen kaasuputken rakentamisesta Itämeren pohjaan herätti epäluuloja niin ympäristön kuin puolustuspolitiikankin näkökulmasta. Jo ennestään huonovointisena pidetyn Itämeren pelättiin kärsivän, kun taas osa arveli Venäjän sotilaallisen läsnäolon lisääntyvän alueella kaasuputken myötä. Osa kommentoijista sen sijaan arvioi Nord Stream -kaasuputken parantavan Itämeren ja koko Euroopan turvallisuutta. Toisille kaasuputki oli kansainvälinen yrityshanke, johon ei liittynyt lainkaan politiikkaa. Selvää on kuitenkin se, että Nord Stream oli ennen kaikkea hanke, joka herätti keskustelua vuosien ajan niin Suomessa kuin Ruotsissa sekä laajemmin Euroopassa. Miksi sitten kaasuputkihankkeesta muodostui poliittinen kiistakapula? Hankkeen tausta ja konteksti on kuitenkin tunnettava saadakseni vastauksen tähän.

¹ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 34. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

² Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:50. S. 10-12. *Särskild debatt om gasledningen i Östersjön*, 21.12.2007.

Itämeren kaasuputkeksi kutsutun Nord Stream -hankkeen historia juontaa juurensa aina 1990-luvulle, jolloin kaasuputken valmistelu käynnistyi osin suomalaisten johdolla. Venäläinen energiayhtiö RAO Gazprom ja suomalainen Neste perustivat heinäkuussa 1997 yhteisen North Transgas Oy -yhtiön selvittämään mahdollisuuksia maakaasuputken rakentamiseksi Venäjältä Keski-Eurooppaan Suomen alueiden kautta. Vuonna 1999 valmistuneen selvityksen mukaan Itämeren pohjassa kulkeva putki oli taloudellisista, ympäristöllisistä ja teknisistä syistä toteuttamiskelpoisiin vaihtoehto. Selvityksessä oli kuitenkin tarkasteltu myös Suomen ja Ruotsin läpi maitse kulkenutta reittiä. Saksalaiset energiayhtiöt E.ON Ruhrgas ja BASF / Wintershall liittyivät hankkeeseen vuosina 2001 ja 2004 tehdyillä sopimuksilla, kun taas suomalaiset jättäytyivät projektista sivuun. Nesteen osuus oli siirtynyt energiayhtiö Fortumille, joka vetäytyi hankkeesta myymällä osuutensa Gazpromille toukokuussa 2005.³

Ratkaiseva päätös kaasuputken toteuttamisesta tehtiin syyskuussa 2005, kun Gazprom, E.ON Ruhrgas ja BASF / Wintershall allekirjoittivat aiesopimuksen North European Gas Pipeline -nimellä kulkeneen kaasuputken rakentamisesta. Käytännössä Venäjän presidentti Vladimir Putinilla ja Saksan liittokansleri Gerhard Schröderillä oli merkittävä rooli sopimuksen syntymisessä. Saksan kansainvälisten suhteiden ja turvallisuuden instituutin vanhempi tutkija Kirsten Westphal on luonnehtinut sopimusta Putinin ja Schröderin ystävyuden kruunuksi.⁴ Gazprom, BASF SE / Wintershall Holding GmbH sekä E.ON Ruhrgas AG (myöh. E.ON) perustivat Sveitsin Zugiin North European Gas Pipeline Company -nimisen yhtiön tarkoituksenaan kahden kaasuputkilinjan rakentaminen Itämeren halki Venäjältä Saksaan. Yhtiö muutettiin vuonna 2006 Nord Stream AG -nimiseksi ja myöhemmin sen osakkaiksi liittyivät hollantilainen N.V. Nederlandse Gasunie syksyllä 2007 ja ranskalainen GDF Suez SA (myöh. ENGIE) kesällä 2010. Nord Stream AG:n enemmistöomistajana toimii Gazprom, josta enemmistön puolestaan omistaa Venäjän valtio.⁵

Itämeren kaasuputken lupaprosessi käynnistyi vuonna 2006, kun Nord Stream AG jätti Suomen, Ruotsin, Tanskan, Saksan ja Venäjän ympäristöviranomaisille hankekuvausten Nord Stream -kaasuputken suunnitelmasta ja rakentamisesta. Kaasuputken

³ Neste Oy 1997, 5, 20; Whist 2009, 169-170; Nord Stream AG 2014, 15.

⁴ Westphal 2008, 107.

⁵ Whist 2009, 169-170; Nord Stream AG 2014, 10-21; Goldman 2008, 81-83.

rakentaminen edellytti virallista suostumusta Suomelta ja Ruotsilta, sillä putken reitti kulki maiden talousvyöhykkeillä. Nord Stream -kaasuputken juridista lupaprosessia pro gradu -työssään tarkastelleen Pekka Itälän mukaan Suomessa kaasuputken hyväksyntä edellytti valtioneuvoston myöntämää lupaa talousvyöhykkeen käyttöön sekä aluehallintoviraston myöntämää vesilain mukaista vesilupaa putken rakentamiseksi ja käyttämiseksi. Näiden myöntämisen edellytyksenä oli hankkeen ympäristövaikutusten arvioinnin (YVA-menettely) suorittaminen lainmukaisesti sekä valtioiden rajat ylittävien vaikutusten arviointi ns. Espoon sopimuksen mukaisesti. Tämän lisäksi prosessiin vaikutti myös kansainväliset sopimukset, kuten YK:n merioikeusyleissopimus, joka oikeuttaa valtiot laskemaan kaapeleita ja putkistoja mannerjalustalle tiettyin reunaehdoin.⁶

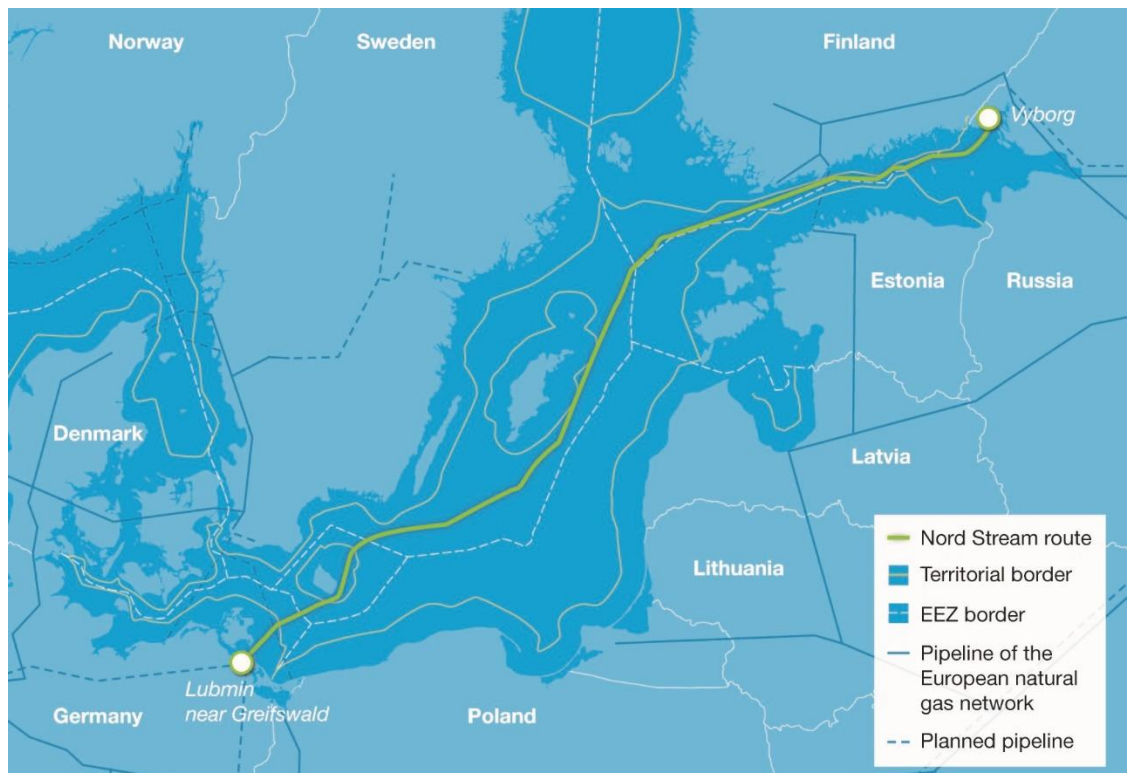
Myös Ruotsissa lupaprosessi oli samankaltainen sen edellyttäen hallituksen myöntämää hyväksyntää hankkeelle. Nord Stream AG lähetti joulukuussa 2007 hakemuksen Ruotsin hallitukselle kaasuputken laskemisesta talousvyöhykkeelle. Hallitus kuitenkin hylkäsi hakemuksen puutteellisena vaatien kattavampaa ympäristövaikutusten arviointia sekä raporttia Espoon sopimuksen hengessä tehdyistä konsultaatioista. Sekä Suomen että Ruotsin hallitus myönsivät Nord Stream -hankkeelle lopulta luvan 5.11.2009 kaasuputken laskemiseksi maiden talousvyöhykkeille. Etelä-Suomen aluehallintovirasto myönsi vielä tämän jälkeen helmikuussa 2010 vesiluvan kaasuputken rakentamiseksi. Pekka Itälän mukaan hankkeen lupaprosessi ja siihen liittynyt juridiikka on varsin monimutkainen kokonaisuus, eikä tämän tutkimuksen ole tarkoitus luoda yksityiskohtaista kuvausta siitä.⁷

Nord Stream -kaasuputken reitti määritettiin lopulta kulkemaan Itämeren pohjassa Viipurin lähettävältä Venäjältä Pohjois-Saksan Lubminiin. Merkittävä osa kaasuputkesta kulkee juuri Suomen ja Ruotsin talousvyöhykkeillä. Kaasuputki on yhteensä yli 1200 kilometriä pitkä ja halkaisijaltaan noin 1,2 metriä leveä. Tosiasiassa Nord Stream -kaasuputki käsittää kaksi liki identtistä kaasuputkea, jotka kulkevat rinnan Itämeren pohjassa. Ensimmäisen linjan rakentaminen alkoi huhtikuussa 2010 ja se

⁶ Itälä 2017, 35-41; Nord Stream AG 2014, 10-11.

⁷ Itälä 2017, 35-36; Fransson, Elander, et al. 2011, 98-99; Nord Stream AG 2013, 3; SVT, "Regeringen säger ja till gasledningen". 5.11.2009. <<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/regeringen-sager-ja-till-gasledningen>> [sivu luettu 6.12.2019]

otettiin käyttöön marraskuussa 2011. Toinen linja otettiin sen sijaan käyttöön lokakuussa 2012, jolloin Nord Stream -hanke kokonaisuudessaan valmistui. Nord Stream AG on ilmoittanut kaasuputken budjetiksi 7,4 miljardia euroa, vaikka hankkeen hinta-arvio oli vain arviolta 4 miljardia euroa vielä vuonna 2005. On kuitenkin mielenkiintoista, että mediatietojen mukaan hankkeen hinnaksi arvioitiin vuonna 1998 karkeasti 6,85 miljardia, joka oli selvästi vuonna 2005 tehtyä arviota täsmällisempi. Nord Stream AG:n mukaan kaasuputken maksimikapasiteetti on 55 miljardia kuutiometriä vuosittain. Gazpromin suunnitelmana oli toimittaa kaasua putken valmistuttua jo olemassa olevalta Yuzhno Russkoyen -kaasukentältä Länsi-Siperiasta ja siirtyä myöhemmin käyttämään Barentsinmerellä sijaitsevaa Shtokmanin sekä Jamalin niemimaan kaasukenttiä näiden valmistuessa.⁸

Kuva 1. Nord Stream -kaasuputken reitti. Lähde: Nord Stream AG, 2011.

Nord Stream -kaasuputkesta käytyjen keskusteluiden ymmärtämiseksi on keskeistä tuntea hankkeeseen liittyvät toimijat. Näistä merkittävin venäläinen energiajätti Gazprom, joka toimii Nord Stream AG -yhtiön enemmistöomistajana. Juuri Gazpro-

⁸ Nord Stream AG 2017, 1-3; Whist 2008, 5-6; Helsingin Sanomat, "Itämeren kaasuputkireitti kartoitetaan". 24.6.1998. <<https://www.hs.fi/talous/art-2000003725745.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

min rooli Nord Stream -hankkeessa on herättänyt eniten keskustelua, sillä yritys liittyy tiiviisti Venäjän valtioon. Gazprom perustettiin alun perin vuonna 1989 vastaamaan käytännössä koko Neuvostoliiton maakaasutuotannosta. Vielä presidentti Boris Jeltsinin kaudella valtio ei osallistunut Gazpromin toiminnan ohjaukseen merkittävästi, mutta tilanne muuttui Vladimir Putinin noustessa Venäjän presidentiksi vuonna 2000. Putinin aikakausi tarkoitti valtion aiempaa tiukempaa kontrollia Gazpromista ja avainhenkilöiden vaihtumista. Putin nimitti Gazpromin johtoon Dmitri Medvedevin ja Alexei Millerin, joiden kanssa Putin oli työskennellyt yhdessä Pietarissa. Käytännössä monet Gazpromin uusista johtohahmoista olivat joko nykyisiä tai entisiä turvallisuuspalvelu FSB:n työntekijöitä.⁹

Keskeistä Gazpromissa on sen merkittävyys energiantoimittajana ja yhtiön rooli Venäjän valtiojohton välittömässä ohjauksessa. Venäjän ja Neuvostoliiton talouteen erikoistunut Wellesleyn yliopiston emeritusprofessori Marshall I. Goldman on luonnehtinut Gazpromia tärkeäksi osaksi Venäjän pyrkimyksiä nousta energiasuperval-laksi. Goldmanin mukaan onkin vaikeaa erottaa, missä Vladimir Putinin valta loppuu ja missä Gazpromin alkaa. Gazprom oli myös vuonna 2006 maailman kolmanneksi suurin yritys, jolla oli omistuksia arviolta 20 Euroopan unionin (EU) jäsenmaassa. Turun kauppakorkeakoulun Venäjän kaupan professorin ja Pan-Eurooppa Instituutin johtajana toimivan Kari Liuhdon mukaan Venäjältä löytyy maailman suurimmat kaasuvaramot ja maa oli vuonna 2008 maailman suurin kaasuntoimittaja. Useiden arvioiden mukaan Venäjällä sijaitsee noin 27-28 % maailman maakaasuvaramoista. Euroopan kannalta merkittävimmät Gazpromin kaasuputkilinjat ennen Nord Stream -hanketta olivat Valko-Venäjän ja Puolan halki Saksaan kulkenut Jamal-kaasuputki sekä Ukrainan läpi Eurooppaan kulkeneet Brotherhood- ja Sojuz- kaasuputket.¹⁰

Euroopan unioni muodosti maailman toiseksi suurimman maakaasun markkina-alueen EU-maiden omien kaasuvaramojen riittäessä vastaamaan arviolta vain 40 % maakaasun kysynnästä. Maakaasun osuus EU:n energiankulutuksesta oli arviolta 25 % vuonna 2005, josta venäläisen maakaasun osuus oli arviolta neljännes. Suomessa maakaasun osuus energiankulutuksesta oli samana vuonna 10,4 %, Ruotsissa 1,6 % ja

⁹ Goldman 2008, 59-61, 83-105; Helm 2017, 135.

¹⁰ Goldman 2008, 139-144; Liuhto 2010, 8-9, 27; Helm 2017, 136.

Saksassa 23,4 %. Suomi oli käytännössä täysin riippuvainen venäläisestä maakaasusta ja Saksassa venäläisen maakaasun osuus oli peräti 35 % vuonna 2004. Ruotsi sen sijaan toi maakaasustaan vain alle 5 % Venäjältä. Kysymys venäläisestä maakaasusta oli siis varsin toissijainen Ruotsissa, jossa maakaasun osuus maan kokonaisenergiankulutuksesta oli pieni. Suomessa ja etenkin Saksassa maakaasu oli kuitenkin merkittävämmässä roolissa.¹¹

Venäläisen maakaasun tuonti Eurooppaan ei ollut 2000-luvun alussa uusi ilmiö, vaikka Nord Stream -kaasuputkesta syntyikin keskustelua. Idän ja lännen energiayhteistyötä oli jo esimerkiksi toisen maailmansodan aikana. Öljyn ja maakaasun vienti Venäjältä Eurooppaan kuitenkin kehittyi 1970- ja 1980-luvuilla, jolloin maakaasua kuljetettiin Neuvostoliittoon kuuluneen Ukrainan läpi Eurooppaan. Kansainvälisten suhteiden tutkimusprofessorina George Washingtonin yliopistossa toimivan Robert W. Orttungin mukaan Neuvostoliitto oli jopa kylmän sodan aikana suhteellisen luotettava energiantoimittaja lännelle. Neuvostoliiton talous oli varsin riippuvainen energian viennistä ja raakaöljyn hinnan lasku olikin yksi osatekijä vuoteen 1991 huipentuneessa maan hajoamiskehityksessä. Tämä on huomionarvoinen tekijä Nord Stream -kaasuputkea tarkasteltaessa, sillä esimerkiksi Oxfordin yliopiston energiapolitiikan professori Dieter Helm arvioi nyky-Venäjän olevan jopa Neuvostoliittoa riippuvaisempi öljyn- ja maakaasun viennistä saatavista tuloista.¹²

Myös erityislaatuinen energiasuhde Venäjän ja Saksan välillä alkoi jo 1970-luvulla Länsi-Saksan *Ostpolitikin* myötä. Länsi-Saksaa johtaneet Willy Brandt ja Konrad Adenauer uskoivat Bonnin ja Moskovan hyvien suhteiden vähentävän kansainvälisen politiikan jännitteitä ja parantavan Länsi-Saksan suhdetta Itä-Saksaan. Venäläisen maakaasun nähtiin monipuolistavan sekä energiatoimittajien maantieteellistä sijaintia että energiamuotoja. Ensimmäiset maakaasutoimitukset Neuvostoliitosta Saksaan käynnistyivät vuonna 1973. Myöhemmin Saksasta on tullut Venäjän tärkein kauppakumppani Saksan ollessa Venäjän suurin tuonnin alkuperämaa ja toiseksi suurin vientikohde.¹³

¹¹ Liuhto 2010, 22, 75; Christie 2009, 5-6; Westphal 2015, 62-63; Youngs 2009, 79-80.

¹² Helm 2017, 126-132; Orttung 2017, 210-211.

¹³ Westphal 2008, 93-105.

Saksalaisen Ruhrgasin (myöh. E.ON Ruhrgas AG) yhteistyö Venäjän kaasutoimijoiden kanssa alkoi jo vuonna 1969. Sittemmin yrityksestä on tullut Gazpromin suurin ulkomainen osakkeenomistaja, jonka johtaja Burckhard Bergmann toimi vuosia Gazpromin hallituksessa. Myös Nord Stream -kaasuputken osakkaisiin kuuluva BASF / Wintershall on tehnyt yhteistyötä Venäjän kanssa jo 1990-luvulta lähtien ja yritys sai esimerkiksi osuuden Yuzhno Russkoyen -kaasukentästä osallistumalla Nord Stream -hankkeeseen. Sekä E.ON Ruhrgasilla että BASF / Wintershallilla oli Kirsten Westphalin mukaan jo tarkastelujaksoni aikana sopimukset Gazpromin kanssa aina vuoteen 2030 asti maakaasun toimittamisesta. Gazprom sen sijaan sai yhteistyön myötä mahdollisuuden osallistua esimerkiksi E.ON:in projekteihin Saksan markkinoilla. E.ON Ruhrgasilla, BASF / Wintershallilla sekä Gazpromilla oli siis varsin perustellut syyt yhteiseen liiketoimintaan, kuten Nord Stream -kaasuputken rakentamiseen.¹⁴

Itämeren kaasuputki jakoi laajasti mielipiteitä Suomessa ja Ruotsissa saksalaisten yritysten positiivisuudesta huolimatta. Hankkeesta keskusteltiin Suomen eduskunnassa ja Ruotsin valtiopäivillä suhteellisen aktiivisesti vuosina 2006-2010. Suomessa Matti Vanhasen (kesk.) johtamat hallitukset käsittelivät kaasuputkea normaalina taloudellisenä hankkeena, jolla on mahdollisia ympäristövaikutuksia. Kaasuputki oli hallituksen mukaan lähinnä juridinen kysymys, johon tuli soveltaa Suomen lain ja kansainvälisten sopimusten mukaisia menettelyitä. Käytännössä hallitus oli argumenttiansa mukaan velvoitettu hyväksymään kaasuputki, mikäli hanke läpäisisi ympäristövaikutusten arviointimenettelyn. Vanhasen huhtikuuhun 2007 asti toimineeseen ensimmäiseen hallitukseen kuului keskustan lisäksi Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue (SDP) ja Suomen ruotsalainen kansanpuolue (RKP), kun taas huhtikuusta 2007 aina kesäkuuhun 2010 toimineessa Vanhasen toisessa hallituksessa keskustan kumppaneina olivat Kansallinen Kokoomus, Vihreä liitto ja RKP.¹⁵

¹⁴ Westphal 2008, 93-105.

¹⁵ Ks. esim. Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 18-21, 28-29. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009;

Valtioneuvosto, ”Hallituksen tiedot ja kokoonpano - 69. Vanhanen | 24.6.2003 - 19.4.2007”.

<<https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/69>> [sivu luettu 6.12.2019];

Valtioneuvosto, ”Hallituksen tiedot ja kokoonpano - 70. Vanhanen II | 19.4.2007 - 22.6.2010”.

<<https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/70>> [sivu luettu 6.12.2019].

Tilanne Ruotsin valtiopäivillä noudatteli pitkälti Suomea. Ruotsissa Nord Stream -kaasuputkesta käydyt keskustelut ajoittuivat lähes kokonaan maltillista kokoomusta (*Moderata samlingspartiet*) edustavan Fredrik Reinfeldtin lokakuussa 2006 alkaneelle hallituskaudelle. Hankkeesta keskusteltiin kuitenkin jo hieman Ruotsin sosiaalidemokraattisen työväenpuolueen (*Socialdemokraterna*) Göran Perssonin vähemmistöhallituksen kaudella vuonna 2006. Maltillisen kokoomuksen kumppaneina Reinfeldtin hallituksessa toimi kansanpuolue (*Folkpartiet, nyk. Liberalerna*), keskustapuolue (*Centerpartiet*) ja kristillisdemokraatit (*Kristdemokraterna*).¹⁶ Myös Ruotsissa hallitukset näkivät Nord Stream -kaasuputken taloudellisena hankkeena, joka tuli käsitellä Ruotsin lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten mukaisesti. Reinfeldtin hallitus antoi Suomea suuremmin ymmärtää, ettei sillä ole päätäntävaltaa hankkeen toteuttamiseen, mikäli Nord Stream täyttää sille asetetut ympäristökriteerit.¹⁷

Kaasuputkihanketta käsiteltiin myös Suomen ja Ruotsin medioissa muiden Euroopan maiden ohella. *Helsingin Sanomat* (HS) uutisoi jo vuonna 1998 Nesteen ja Gazpromin suunnitelmista rakentaa kaasuputki ja julkaisi aiheesta yli 300 artikkelia vuosina 2007-2010. Suomalaista uutisointia tutkineen Sanni Sarelman mukaan HS:n kuva suomalaisten suhtautumisesta Itämereen oli maan virallista linjaa monipuolisempi. Itämeri oli Sarelman mukaan ympäristöalueen lisäksi geostrateginen alue, jossa Venäjän sotilaallinen läsnäolo oli kasvanut. Myös ruotsalainen *Dagens Nyheter* (DN) käsitteli hanketta aktiivisesti ja julkaisi esimerkiksi vuosina 2002-2008 vähintään 100 artikkelia aiheesta. Aihetta tutkineiden Anna-Lisa Franssonin, Ingemar Elanderin ja Rolf Lidskogin mukaan Venäjän pelko oli yleisin DN:n uutisoinnissa vuosina 2002-2008 havaittu diskurssi talouden ja ympäristön ollessa muita esiin nousseita teemoja. Ympäristö ei kuitenkaan saanut ainakaan vielä tässä vaiheessa yhtä paljon huomiota kuin turvallisuus tai talous. Osaltaan mediassa esitetyt kommentit olivat myös valtiopäivillä kuuluttuja puheenvuoroja kärkkäämpiä. Reinfeldtin hallituksessa puolustusministerinä toiminut Mikael Odenberg (m.) arvioi marraskuussa 2006, että kaasuputkea voitaisiin hyödyntää tiedustelutarkoituksiin ja hanke voisi lisätä Venäjän laivaston läsnäoloa

¹⁶ Regeringskansliet 2007, 15-24.

¹⁷ Ks. esim. Sveriges riksdag, Prot. 2008/09:135. S. 17-21. 4 § Svar på interpellation 2008/09:552 om gasledningen och fisket i Östersjön. 18.6.2009.

Itämerellä. Odenbergilta ei kuitenkaan Ruotsin valtiopäivillä kuultu yhtä kriittisiä kommentteja.¹⁸

Nord Stream -kaasuputkesta muodostui kansainvälisesti kenties vielä pohjoismaita suurempi kysymys. EU:n komissio määrätti kaasuputkihankkeen jo vuonna 2000 EU:n korkean prioriteetin TEN-E (*Trans-European Energy Network*) -hankkeeksi, jonka tarkoituksena on edistää Euroopan energiainfrastruktuurin kilpailua ja lisätä energian toimitusvarmuutta. Kaasuputken asema TEN-E hankkeena vahvistettiin uudestaan vielä vuonna 2006, mutta käytännössä TEN-E -nimitys ei tarkoittanut vielä hankkeen toteutumista. EU:n periaatteellisesta tuesta huolimatta kaasuputki ei näyttänyt nauttivan jäsenmaiden yksimielistä tukea ja hanketta kritisoitiin Euroopan parlamentissa paikoin voimakkain sanakääntein. Esimerkiksi parlamentin suomalaisedustaja Ari Vatanen vertasi kaasuputken arviointia pelkästään ympäristönormien näkökulmasta ”*kaulassa olevan hirttosilmukan köyden normien tarkasteluun*” syyskuussa 2008, kun taas britti Charles Tannock esitti syyskuussa 2008 irrottautumista Moskovan kuristusotteesta energiapolitiikassa. Puolalaisen Andrzej Tomasz Zapałowskiin mukaan suuret jäsenmaat vaikuttivat olevan valmiita uhraamaan Puolan edut saadakseen maakaasua Venäjältä. Moni parlamentin jäsen kuitenkin myös kannatti hanketta.¹⁹

Valtioiden tasolla Nord Stream -kaasuputki sai vastustusta etenkin Baltian maista ja Puolasta. Viro kielsi vuonna 2007 Nord Stream AG -yhtiötä käyttämästä maan talousvyöhykettä kaasuputken rakentamiseen, kun taas Puolan puolustusministeri Radek Sikorski vertasi hanketta huhtikuussa 2006 Molotov-Ribbentrop -sopimukseen. Baltian maat ja Puola esittivät jo vuonna 2004 Latvian, Liettuan ja Puolan läpi maitse Venäjältä Saksaan kulkevan Amber-kaasuputken rakentamista, mikä ei kuitenkaan saanut riittävää kannatusta huomattavasti alemmasta kustannusarviostaan huolimatta. Baltian maat ja Puola pelkäsivät Nord Stream -kaasuputken tarkoituksena olevan

¹⁸ Sarelma 2013, 8-9; Fransson, Elander, et al. 2011, 99-107; Helsingin Sanomat, ”Ruotsissa putkea pidetään sotilaallisena uhkana”. 15.11.2006. <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004440291.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

¹⁹ Whist 2009, 172-175; Nord Stream AG 2014, 10-11; Euroopan parlamentin keskustelut 24.9.2008, 115; Euroopan parlamentin keskustelut 1.9.2008, 77; Euroopan parlamentin keskustelut 18.6.2007, 42.

maiden kiertäminen ja luoda Venäjälle mahdollisuus painostaa maita energialla. Toisaalta Amber-kaasuputki olisi tuonut maille maakaasun siirrosta saatavia tuloja.²⁰

Itämeren kaasuputki herätti keskustelua myös Saksassa. Hankkeen arkkitehtina toimineen liittokansleri Gerhard Schröderin siirtyminen Nord Stream AG -yhtiön hallituksen puheenjohtajan tehtävään pian vaalitappion jälkeen herätti Saksassa voimakasta kritiikkiä. Saksan hallitus myös takasi kaasuputkihankkeelle myönnetyn noin miljardin euron suuruisen lainan vain päiviä ennen Schröderin eroa. Nord Stream AG -yhtiön toimitusjohtajaksi sen sijaan nimitettiin Putinin tuttaviin kuulunut ja DDR:n valtiollisessa turvallisuuspalvelu Stasissa toiminut Matthias Warnig. Suomessa keskustelua herätti entisen pääministerin, Paavo Lipposen (sd.) nimitys Nord Stream AG:n neuvonantajaksi vuonna 2008, kun taas Ruotsissa puhuttivat ulkoministeri Carl Bildtin (m.) osakkeet Gazpromiin linkittyvästä Vostok Nafta -nimisestä yhtiöstä.²¹

Nord Stream -kaasuputkihanketta tarkasteltaessa on keskeistä muistaa kansainvälisen politiikan konteksti vuosina 2006-2010, jolloin keskustelut hankkeesta käytiin. Optimismi Venäjän rauhanomaisesta kehityksestä alkoi karista viimeistään vuonna 2008 käytyyn lyhyeen Georgian sotaan sekä Venäjän ja Ukrainan välisiin kaasukiistoihin vuosina 2006 ja 2009. Yhtäältä Venäjän pyrkimyksen vahvistua takaisin suurvalaksi voi katsoa alkaneen jo 2000-luvun alusta Vladimir Putinin presidenttikauden alun myötä. Nämä ovat olennaisia kehityskulkuja tarkasteltaessa Venäjään voimakkaasti linkittyvää energiahanketta.²²

1.1. Tutkimuskysymykset, primaariaineisto ja rajaus

Tutkielmani tarkastelun kohteena on siis Nord Stream -kaasuputkesta vuosina 2006-2010 Suomen eduskunnassa ja Ruotsin valtiopäivillä käydyt täysistuntokeskustelut. Työni keskeisimmät tutkimuskysymykset ovat: Miten Nord Stream -kaasuputkihanketta nähtiin tarkasteltavissa maissa turvallisuuden näkökulmasta? Esitettiinkö hanke uhkana turvallisuudelle vai sen lisääjänä? Mitkä turvallisuuden teemat nousivat esiin

²⁰ Whist 2009, 181-185; Youngs 2009, 85-90;

Helsingin Sanomat, "Itämeren kaasuputki heijastaa EU:n ja Venäjän kireitä suhteita". 22.7.2007. <<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004498634.html>> [luettu 6.12.2019].

²¹ Goldman 2008, 156-160; Fransson, Elander, et al. 2011, 103-104;

Helsingin Sanomat, "Lipponen Nord Streamin leipiin: Putkihankkeen koplaus olisi virhe". 15.8.2008. <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004590754.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

²² Mankoff 2017, 336-339.

maiden parlamenteissa? Millaisia turvallisuuteen liittyviä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia maiden välillä esiintyi?

Keskeistä lähestymistavassani on tarkastella Itämeren kaasuputkesta käytyjä keskusteluja erityisesti turvallisuuden näkökulmasta. Analysoin, millaista kuvaa Suomen ja Ruotsin parlamentaarikot rakensivat Nord Stream -kaasuputkesta turvallisuuden näkökulmasta ja vertailen keskusteluiden välisiä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Tähän liittyy puheenvuorot kaasuputkesta niin ulko- ja turvallisuuspoliittisena sekä ympäristöllisenä uhkana, mutta myös argumentit kaasuputken positiivisista vaikutuksista alueen ja maiden turvallisuudelle. Analysoin tutkielmassani myös sitä, pitikö mediassa ajoittain esitetty kuva ruotsalaisten Suomea kriittisemmästä linjasta kaasuputkeen paikkaansa myös parlamenttikeskusteluiden osalta.²³

Turvallisuuteen liittyvien kommenttien tarkastelu tyhjiössä ilman muuta kontekstia ei kuitenkaan ole mielekästä, jonka vuoksi esittelen tutkielmassani myös muita keskusteluissa esiintyneitä näkökantoja. On tärkeää korostaa, ettei tutkielmani tarkoituksena ole havainnoida Nord Stream -kaasuputken todellisia vaikutuksia Suomen, Ruotsin tai Itämeren alueen turvallisuuteen. Sen sijaan kyse on siitä, miten suomalaiset ja ruotsalaiset poliitikot näkivät ja esittivät Itämeren kaasuputken turvallisuuden näkökulmasta. Todellisia uhkakuvia tärkeämpää onkin se, miksi parlamentaarikot esittivät hankkeesta tietynlaisia argumentteja ja mitä nämä puheenvuorot tosiasiasa kertoivat. Kenties vielä mielenkiintoisempaa on se, miksi kaasuputkea ei välttämättä haluttu kommentoida kaikilta osin julkisesti. Toisaalta myös puheenvuorojen konteksti osana parlamenttien täysistuntokeskusteluja on muistettava näiden tarkastelussa. Tutkielmassani on siis kyse enemmän politiikan ja parlamenttikeskusteluiden kontekstissa esitetyistä kommentteista ja mielipiteistä kuin absoluuttisesta totuudesta. Muita tarkasteltavia asioita ovat esimerkiksi puheenvuorojen eroavaisuudet ja yhtäläisyydet hallitus-oppositio -akselilla Suomen ja Ruotsin välillä. Analysoin, tukivatko molempien maiden hallitukset yhtenäisesti näkemystä kaasuputkesta lainsäädännöllisenä ja muodollisena kysymyksenä vai kuuluiko joukosta soraääniä. Myös oppositio kantojen tarkastelu on tältä osin kiinnostavaa.

²³ Ks. esim. Helsingin Sanomat, ”Ruotsissa putkea pidetään turvallisuuspoliittisena uhkana”. 15.11.2006. <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004440291.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

Olen rajannut tutkimukseni käsittelemään vuosia 2006-2010. Tämä johtuu sekä tutkimukseni primaariaineistosta, että asian ajankohtaisuudesta kyseisenä aikajaksona. Sopimus Itämeren kaasuputken toteuttamisesta solmittiin vuonna 2005, mutta parlamenttikeskusteluista hankkeesta käytiin käytännössä vasta vuodesta 2006 alkaen, jolloin hankkeen lupaprosessi käynnistyi. Ensimmäiset varsinaiset puheenvuorot kaasuputkihankkeesta kuultiin Ruotsin valtiopäivillä tammikuussa 2006, kun taas Suomen eduskunnassa joulukuussa 2006. Pidän valitsemaani aikarajasta mielekkäänä, sillä Nord Stream -hanke oli ajankohtainen Suomen ja Ruotsin parlamenteissa juuri kyseisenä aikajaksona.

Keskustelu parlamenteissa alkoi tarkastelujaksoni alussa ja hiljeni vuoteen 2011 tullessa, jolloin putken rakentaminen oli jo käynnissä. Tässä vaiheessa valtiot olivat myöntäneet luvan putken rakentamiselle, eikä hankkeesta keskustelu ollut enää erityisen mielekästä. Nord Stream -kaasuputkea sivuttiin Ruotsin valtiopäivillä joitakin kertoja vielä vuosina 2011-2012, mutta keskustelujen epäolennaisuuden vuoksi näitä ei tarkastella tässä tutkimuksessa. Eduskunnassa hankkeesta ei sen sijaan keskusteltu pääsääntöisesti enää vuoden 2009 jälkeen. Tutkimuksen aikarajaus on mielekäs myös sen takia, ettei hankkeesta varsinaisesti käyty kummassakaan maassa vain yksittäistä keskustelua, vaan Nord Stream nousi esiin parlamenteissa aina aika ajoin vuosina 2006-2010.

Itämeren kaasuputkesta käydyistä keskusteluista on havaittavissa useita turvallisuuden liittyviä näkökohtia, joita käsittelem tutkimuksessani temaattisesti. Nord Stream -kaasuputkesta esitetyistä uhkakuvista voidaan havaita kaksi selkeää temaattista kokonaisuutta, jotka ovat Itämeren kaasuputki uhkana ympäristöturvallisuudelle sekä hanke ulko- ja turvallisuuspoliittisena uhkana. Konkreettisia ympäristöturvallisuuden uhkakuvia olivat esimerkiksi putken rakentamisvaiheessa tai käytössä aiheutuva ekokatastrofi sekä maakaasuun fossiilisenä polttoaineena liitetty uhkakuvat. Ulko- ja turvallisuuspoliittiset uhkakuvat sen sijaan linkittyivät kaasuputkeen poliittisen painostuksen välineenä sekä Venäjän sotilaallisen läsnäolon mahdolliseen kasvuun Itämerellä kaasuputken myötä. Kolmas tarkastelemani teema on Nord Stream -kaasuputkeen liitetyt positiiviset puheenvuorot, joissa kaasuputken nähtiin parantavan turval-

lisuutta eri tavoin. Osa parlamentaarikoista katsoi hankkeen parantavan ympäristöturvallisuutta vähentämällä päästöjä, kun taas toiset näkivät Nord Stream -kaasuputkella olevan positiivisia vaikutuksia ulko- ja turvallisuuspolitiikan näkökulmasta.²⁴

Tutkimukseni primaariaineiston muodostaa Suomen eduskunnan ja Ruotsin valtiopäivien täysistuntokeskusteluiden pöytäkirjat vuosilta 2006-2010. Nord Stream -kaasuputkeen liittyviä puheenvuoroja löytyy molempien maiden osalta runsaasti pitkien tarkastelujaksoa. Eduskunnassa hanketta käsiteltiin laajemmin lokakuussa 2009 pidetyssä ajankohtaiskeskustelussa 85 puheenvuoron verran, kun taas Ruotsissa hankkeesta käytiin erillinen keskustelu jo joulukuussa 2007. Eduskunnassa vuonna 2009 käyty varsinainen keskustelu kaasuputkihankkeesta oli kuitenkin Ruotsin valtiopäivien vastaavaa keskustelua pidempi.

Osassa primaariaineistoon kuuluvista asiakirjoista hanketta käsitellään syvällisemmin, kun taas osassa kyse on yksittäisistä kommentteista. Voi kuitenkin todeta, että Itämeren kaasuputkihankkeesta keskusteltiin Ruotsin valtiopäivillä selvästi useammassa asiayhteyksissä kuin Suomessa. Ruotsissa keskustelu poikkesi osittain Suomesta myös siten, että valtiopäivillä keskusteltiin jonkin verran mahdollisuudesta rakentaa kaasuputken haara Ruotsiin. Toinen toteutumatta jäänyt ja Ruotsin valtiopäivillä keskustelua aiheuttanut aihe oli Nord Stream AG:n suunnitelma rakentaa Gotlannin lähistölle kaasuputken huoltorakennus, jossa toimisi kaasuputkiyhtiön työntekijöitä. Suomessa vastaavat keskustelut eivät olleet ajankohtaisia.²⁵

Itämeren kaasuputkesta tehtiin sekä Suomen että Ruotsin parlamenteissa useita kirjallisia kysymyksiä tarkastelujakson aikana. Nämä kysymykset ja niihin annetut vastaukset ovat kuitenkin jätetty tutkimuksen primaariaineiston ulkopuolelle. Parlamenttien täysistuntokeskusteluissa on aina kyse tietyssä kontekstissa esitetystä retoriikasta ja vuoropuhelusta, eikä näiden analysointi ja vertailu yhdessä kirjallisten kysymysten kanssa palvele optimaalisesti tutkimukseni tarkoitusta. Tutkielmassani ei

²⁴ Ks. esim. Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 16-33. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009;

Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:50. S. 2-23. *Särskild debatt om gasledningen i Östersjön*, 21.12.2007.

²⁵ Ks. esim. Sveriges riksdag, Prot. 2005/06:74. S. 34-35. *Frågestund : Rysk gasledning i Östersjön*. 16.2.2006;

Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:50. S. 36-37. *Frågestund : Det säkerhetspolitiska läget kring Östersjön*. 18.1.2007.

myöskään ole käsitelty jokaista kaasuputkihankkeeseen liittyntä puheenvuoroa. Työn primaariaineisto löytyy Ruotsin valtiopäivien ja Suomen eduskunnan sähköisistä arkistoista.

1.2. Aiempi tutkimus ja lähdekirjallisuus

Nord Stream -kaasuputkihanketta on tarkasteltu runsaasti aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa, jota hyödynnän analyysini tukena. Itämeren kaasuputkea on tutkittu kansainvälisesti suhteellisen paljon, mutta Suomessa huomattavasti vähemmän. Suomen ja Ruotsin parlamenttien keskusteluita tarkastelevalle tutkimukselle on siis edelleen kysyntää. Nord Stream -kaasuputkeen keskittyvän suomalaisen tutkimuksen rungon muodostavat aiheesta tehdyt opinnäytetyöt, joista tutkimukseni kannalta keskeisin on Pekka Itälän vuonna 2017 Helsingin yliopistossa kirjoittama pro gradu -tutkielma *”Meille tämä kaasuputki ei ole ulko- ja turvallisuuspoliittinen kysymys” – Nord Stream -kaasuputkihankkeeseen Suomen lainsäädännössä ja eduskunnan puheenvuoroissa vuosina 2005–2010.*²⁶

Itälä tarkastelee tutkielmassaan kattavasti Nord Stream -kaasuputken lainsäädännöllisiä edellytyksiä ja hankkeen lupaprosessia Suomessa, mutta myös jonkin verran kaasuputkesta eduskunnassa käytyjä keskusteluja. Itälän tekemä puheenvuoroanalyysi antaa hyvän yleiskuvan eduskunnassa hankkeesta käydyistä keskusteluista. Itälän tarkastelu jää kuitenkin pääosin kommenttien havainnointiin ja yleiskuvan muodostamiseen, eikä Itälä analysoi syvällisesti puheenvuorojen merkityksiä tai taustasyitä. Itälä on muodostanut keskustelujen pohjalta kolme puheenvuorojen teemaa, jotka ovat ympäristöpoliittiset, talous- ja energiapolitiittiset sekä ulko- ja turvallisuuspoliittiset argumentit. Itälän tutkimus poikkeaa kuitenkin merkittävästi tämän työn lähtöasetelmasta, sillä oman analyysini tarkoituksena on hahmottaa keskusteluita juuri turvallisuuden näkökulmasta. Ruotsin valtiopäivien osalta vastaavan tasoista tutkimusta ei ole tiettävästi tehty.²⁷

²⁶ Itälä 2017.

²⁷ Itälä 2017.

Anna Mäenpää on sen sijaan tarkastellut Nord Stream -hanketta Euroopan unionin osalta vuonna 2008 julkaistussa pro gradu -tutkielmassaan. Mäenpään mukaan hanketta käsitelleiden eurooppalaisen keskusteluiden teemat voidaan pelkistää turvallisuus- ja yhteistyödiskursseihin. Mäenpään mukaan hanketta vastustaneet esimerkiksi Ruotsi, Puola ja Baltian maat pyrkivät turvallistamaan hankkeesta käydyn keskustelun, kun taas samanaikaisesti hanketta tukeneet Euroopan komissio, Suomi ja Saksa pyrkivät esittämään kaasuputken taloudellisesti merkittävänä sekä tärkeänä Euroopan energiaturvallisuuden kannalta. Turvallisuusdiskurssissa Venäjä nähdään uhkana, kun taas yhteistyödiskurssissa se on luontainen kumppani. Nord Stream -kaasuputkea on tarkasteltu myös strategian näkökulmasta Hannu Roposen vuonna 2011 Maanpuolustuskorkeakoulussa tekemässä diplomityössä *Itämeri strategisena kuljetustienä – Itämeren kaasuputken merkitys diskurssianalyttisessä tarkastelussa*. Roponen on analysoinut kaasuputkelle annettuja merkityksiä suomalaisten, ruotsalaisten ja venäläisten uutisartikkeleiden pohjalta.²⁸

Itämeren kaasuputkea on tarkasteltu myös muissa tutkimuksissa uutisoinnin osalta. Sanni Sarelma on analysoinut hanketta vuonna 2013 valmistuneessa pro gradu -työssä virolaisen Postimees-lehden ja Helsingin Sanomien uutisoinnin pohjalta. Maija Hyypiä on sen sijaan tutkinut Nord Stream -kaasuputkeen ruotsalaisessa mediassa liitettyjä turvallisuusuhkien diskursseja Turun yliopistossa vuonna 2008 julkaistussa pro gradu -tutkielmassaan. Ruotsissa hanketta on tarkasteltu esimerkiksi Stefan Agatonin vuonna 2010 julkaistussa pro gradu -tutkielmassa *Östersjöledningen – En studie i åsikter och människors trygghetsupplevelse belyst av media*.²⁹

Yksi työni taustoituksen kannalta keskeinen tutkimus on norjalaisen Bendik Solum Whistin vuonna 2008 julkaistu artikkeli *Nord Stream: Not Just a Pipeline - An analysis of the political debates in the Baltic Sea region regarding the planned gas pipeline from Russia to Germany*. Cambridgen yliopistossa julkaistuun palkittuun pro gradu -tutkielmaan perustuva artikkeli taustoittaa kaasuputkea ja siitä Itämeren alueella käytyjä poliittisia keskusteluja. Osin haastatteluihin perustuva tutkimus antaa hyvän yleiskuvan Itämeren piirissä hankkeesta käydyistä keskusteluista etenkin Ruotsin,

²⁸ Mäenpää 2008; Roponen 2011.

²⁹ Sarelma 2013; Hyypiä 2008; Agaton 2010.

mutta myös Suomen ja Viron osalta. Whist tarkastelee hanketta siihen liittyvän neljän laajemman perspektiivin kautta, jotka ovat kaasun tuominen Eurooppaan, Euroopan jakautuminen hankkeen vuoksi, Nord Stream sotilasstrategisena ongelmana sekä kaasuputki uhkana Itämeren ympäristölle. Whist tekee tutkimuksessaan myös suunta-antavaa vertailua kolmen mainitun maan välillä antaen osviittaa Suomen ja Ruotsin välisistä eroavaisuuksista. Whistin mukaan keskustelu Suomessa rajoittui pitkälti ympäristöasioihin, kun taas esimerkiksi Ruotsissa puolustusministeriön tutkimuskeskus FOI (*Totalförsvarets forskningsinstitut*) arvioi kaasuputken mahdollisia turvallisuusseurauksia jopa Suomen osalta. Whist nojaa tutkimuksessaan pitkälti haastatteluihin ja uutisointiin, eikä keskity parlamenteissa käytyihin keskusteluihin. Whistin artikkeli on julkaistu jo vuonna 2008, eikä se käsittele oman tutkimukseni koko tarkastelujaksoa.³⁰

Nord Stream -kaasuputkea on tarkasteltu ja sivuttu edellä mainittujen tutkimusten lisäksi erilaisissa kansainvälisissä artikkeleissa ja teoksissa.³¹ Energiapolitiikkaan sekä EU:n ja Venäjän välisiin suhteisiin keskittyvä tutkimuskirjallisuus muodostaa merkittävän osan sekundaariaineistostani. Esimerkiksi maakaasun merkitys osana eurooppalaista energiapalettia sekä Venäjän rooli maakaasun merkittävänä viejämaana liittyvät keskeisesti tutkimusaiheeseeni. Eurooppalaisen ja venäläisen energiapolitiikan tunteminen sekä maakaasun roolin ymmärtäminen onkin välttämätöntä tutkimuskohteen tarkastelun kannalta. Yhtäältä venäläisen energian vientiin liittyy erottamattomasti myös energiaturvallisuus ja Venäjän aiemmat esimerkit energian hyödyntämisestä poliittisen painostuksen välineenä. Suomessa tunnetuimpia Venäjän energiapolitiikkaa sekä EU:n ja Venäjän välistä energiasuhdetta tarkastelleita tutkijoita ovat aiemmin mainittu Kari Liuhto, Tampereen yliopiston kansainvälisten suhteiden professori Pami Aalto sekä Venäjän ympäristöpolitiikan apulaisprofessori Veli-Pekka Tynkkynen Helsingin yliopistosta. Tutkielmassani onkin hyödynnetty Liuhton ja Aallon sekä kansainvälisten tutkijoiden, kuten esimerkiksi Warwickin yliopiston kansainvälisen ja Euroopan politiikan professorina toimivan Richard Youngsin sekä jo mainitun Dieter Helmin tutkimuksia teemojen tarkastelussa.³²

³⁰ Whist 2008.

³¹ Ks. esim. Dusseault 2009; Gonchar, Matynyuk et al. 2009; Larsson 2007.

³² Ks. esim. Liuhto 2010; Helm 2017; Youngs 2009.

Yhden merkittävän osan tutkielmani sekundaariaineistoa muodostaa työn metodologinen kirjallisuus. Alaluvussa 1.3. esitelty metodologinen lähestymiskulma sisältää julkaisuja laadulliseen sisällönanalyysiin, vertailevaan tutkimukseen sekä turvallisuustutkimukseen liittyen. Laadullisen tutkimuksen taustoituksessa ovat toimineet Pertti Alasuutarin vuonna 1994 julkaistu *Laadullinen tutkimus* sekä Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven vuonna 2018 julkaistu *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Vertailevaa tutkimusperinnettä on esitelty muun muassa Jonathan Hopkinin vuonna 2010 julkaisussa artikkelissa *Comparative Method*. Turvallisuuden käsitteistöä ja alan tutkimusta on tarkasteltu esimerkiksi Alan Collinsin toimittamassa ja vuonna 2013 julkaistussa teoksessa *Contemporary Security Studies*. Näiden ohella olen hyödyntänyt tutkielmassani aihetta koskenutta uutisointia, Nord Stream AG -yhtiön itse tuottamia julkaisuja sekä muita lähteitä.³³

1.3. Teoreettinen viitekehys ja käsitteistö

Hyödynnän tutkielmani metodeina poliittisen historian tutkimukselle tyypillistä laadullista sisällönanalyysia sekä vertailevaa tutkimusta. Turvallisuus ja siihen liittyvä käsitteistö toimii sen sijaan tutkimuksen laajempänä viitekehysenä, jonka pohjalta täysistuntokeskusteluita tarkastellaan. Tampereen yliopiston yhteiskuntatutkimuksen professori Pertti Alasuutari on määritellyt laadullisen analyysin kaksivaiheiseksi tutkimukseksi, jonka ensimmäisen vaiheen muodostaa havaintojen pelkistäminen ja toisen vaiheen arvoituksen ratkaiseminen. Havaintojen pelkistämällä tarkoitetaan tutkimuksen primaariaineiston tarkastelua teoreettis-metodologisesta näkökulmasta kiinnittämällä huomio tutkimuksen kannalta olennaisiin seikkoihin. Pelkistämisen toisessa vaiheessa raakahavainnoista yhdistetään yksi tai useampi havaintojen joukko etsimällä havainnoista yhteisiä piirteitä samasta ilmiöstä. Alasuutarin mukaan tarkoituksena ei kuitenkaan ole varsinaisesti määritellä tyyppitapauksia. Arvoituksen ratkaisemiseksi kutsutussa laadullisen analyysin toisessa vaiheessa on käytännössä kyse tutkimuksen tulosten tulkinnasta. Alasuutarin mukaan aineistosta pyritään tässä vaiheessa etsimään vihjeitä merkitystulkintojen tekemiseksi ja arvoituksen ratkaisua

³³ Alasuutari 1994; Tuomi & Sarajärvi 2018; Collins 2013.

varten. Kvalitatiiviselle aineistolle on ominaista ilmaisullinen rikkaus, kompleksisuus ja monitasoisuus, jonka voi nähdä toteutuvan tutkimukseni primaariaineistossa.³⁴

Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi puolestaan muistuttavat laadulliseen tutkimusperinteeseen liittyvästä objektiivisen tiedon mahdottomuudesta, sillä tutkimustulokset eivät ole havainnointimenetelmästä tai niiden tekijästäan irrallisia. Tuomen ja Sarajärven mukaan laadulliselle tutkimukselle onkin ominaista tietty teoriapitoisuus, jonka mukaan tutkimustuloksiin vaikuttaa tutkijan käsitys tarkasteltavasta ilmiöstä, tutkimuksessa hyödynnetyt välineet sekä tutkittavalle ilmiölle annetut merkitykset. Tuomen ja Sarajärven mukaan laadullisessa tutkimuksessa on kyse empiirisen analyysin tavasta tarkastella tutkimusaineistoa ja argumentoida. Tuomi ja Sarajärvi ovat määritelleet sisällönanalyysin laadullisen tutkimuksen perusmenetelmäksi, joka voi toimia sekä yksittäisenä metodina, että väljänä teoreettisena raamina, jota voidaan yhdistellä erilaisiin tutkimuksiin. Tuomen ja Sarajärven mukaan sisällönanalyysi on käytännössä juuri tekstianalyysia, jolla etsitään merkityksiä tarkasteltavasta aineistosta analysoimalla dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Laadullinen sisällönanalyysi soveltuukin hyvin tutkimukseni lähdeaineiston analysointiin.³⁵

Hyödynnän tutkielmani metodina myös vertailevaa tutkimusperinnettä. Vertailevan tutkimuksen hyödyntämistä voidaan pitää perusteltuna, sillä Suomessa ja Ruotsissa käytyjen parlamenttikeskusteluiden vertailu on keskeisessä osassa työni kysymyksenasettelussa. Eurooppalaisen sosiaalipolitiikan emeritusprofessori Linda Hantrais Loughboroughin yliopistosta on määritellyt vertailevan tutkimuksen tarkoittavan yhteiskuntatieteissä yleisesti valtioiden, yhteiskuntien, kulttuurien, instituutioiden sekä muiden toimijoiden ja ilmiöiden tutkimista siten, että tarkastelussa hyödynnetään samaa metodia useamman kuin yhden tapauksen analysointiin. Vertailevalla tutkimuksella on kuitenkin politiikan tutkimuksen piirissä tarkoitettu ensisijaisesti valtioiden välistä tai rajat ylittävää vertailua. Vertailevan politiikan apulaisprofessorina London School of Economics and Political Science -yliopistossa toimivan Jonathan Hopkinin mukaan vertailevan tutkimuksen avulla on mahdollista havainnoida, ovatko yhdessä maassa esiintyvät poliittiset ilmiöt paikallisia vai laajempia. Tämä pätee myös

³⁴ Alasuutari 1994, 22-41, 74-75.

³⁵ Tuomi & Sarajärvi 2018, 24-28, 103-104, 117-118.

täysistuntokeskusteluihin, joita vertailemalla voidaan hahmottaa puheenvuoroissa esiintyneiden teemojen paikallisuutta. Hopkin kuitenkin muistuttaa laadullis-vertailevassa tutkimuksessa piilevän myös riskinsä tutkijan näkökulman vääristymiseen uniikkeja ilmiöitä tarkasteltaessa. Täysistuntokeskusteluja tarkasteltaessa onkin olennaista muistaa, ettei analysoinnissa tule sortua ylitulkintaan tai laajojen yleistysten tekemiseen yksittäisistä puheenvuoroista.³⁶

Myös turvallisuuteen liittyvä käsitteistö on keskeisessä roolissa tutkielmassani. Turvallisuus toimii tutkimukseni laajempänä viitekehyksenä, jonka lähestymiskulmasta analysoin Nord Stream -kaasuputkesta käytyjä keskusteluita. Turvallisuudella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sen laajempaa määritelmää, johon sisällytetään sotilaallisen turvallisuuden lisäksi myös muita ulottuvuuksia, kuten energiaturvallisuus ja ympäristö. Swansean yliopiston politiikan ja kulttuuriopintojen professori Alan Collinsin mukaan turvallisuus on määritelty perinteisesti valtioon liittyvän väkivaltaisen toiminnan kautta. Valtio oli näissä määritelmissä toimija, joka pyrittiin turvaamaan erilaisilta uhkakuivilta, kun taas valtiot itse pyrkivät turvallisuuteen sotilaallisen mahdin avulla.³⁷

Poliittisen historian emeritusprofessori Timo Soikkasen mukaan turvallisuuteen ja turvallisuuspolitiikkaan liitettiin kuitenkin jo 1970-luvulla varsin erilaisia teemoja. Soikkasen mukaan turvallisuus-termillä saatettiin tarkoittaa niin yksilötason turvallisuutta kuin kansainvälisten suhteiden tilannetta. Soikkanen esitteli vuonna 1976 julkaistussa artikkelissaan ruotsalaistutkija Nils Andrénin näkemyksen, jonka mukaan turvallisuuspolitiikka voitiin jakaa suoran sekä totaalisen turvallisuuspolitiikan alatyyppeihin. Suora turvallisuuspolitiikka tarkoitti ensisijaisesti valtioiden ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyviä kysymyksiä, kun taas totaalisen turvallisuuspolitiikan käsite huomioi kaikki yhteiskunnan aktiviteetit, joilla saattoi olla vaikutuksia turvallisuuteen. Tällaisia olivat myös luonnonilmiöihin liittyneet kysymykset. Soikkasen mukaan turvallisuuspolitiikan tarkastelu totaalisessa muodossa oli johtanut tutkimuskentän laajentumiseen.³⁸

³⁶ Hantrais 2009, 2-3; Hopkin 2010, 285-286, 300-301.

³⁷ Collins 2013, 1-9.

³⁸ Soikkanen 1976, 704-709.

Turvallisuustutkimukseen on yhdistetty myöhemmin myös muita ulottuvuuksia, kuten pandemiat ja ympäristökysymykset. Nykyisin turvallisuuteen voidaan liittää esimerkiksi kyberturvallisuus, energiaturvallisuus, yhteiskunnallinen turvallisuus sekä talouteen liittyvät kysymykset. Turvallisuudesta on kuitenkin olemassa useita erilaisia määritelmiä ja teoriasuuntauksia. Turvallisuuteen on liitetty 2000-luvun alusta lähtien aiempaa monimutkaisempia uhkakuvia, eikä 2000-luvulle sijoittuvan tutkimuskohteen tarkastelu ilman ajantasaista viitekehystä olisi mielekästä. Nord Stream -kaasuputkihankkeesta käydyissä keskusteluissa onkin merkkejä toisaalta turvallisuustutkimuksen perinteisistä teemoista, kuten sotilaallisesta turvallisuudesta, mutta myös energiaturvallisuuden ja ympäristöturvallisuuden kaltaisista näkemyksistä.³⁹

Juuri ympäristöturvallisuus on yksi tutkimukseni keskeisistä käsitteistä. Ympäristökysymykset tulivat aihetta väitöskirjassaan tarkastelleen Kari Laitisen mukaan osaksi kansainvälisten suhteiden tutkimusta jo Tukholmassa vuonna 1972 järjestetyn Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmisen elinympäristöä käsitelleen konferenssin myötä. Maantieteen professorina Melbournen yliopistossa toimineen John Barnettin mukaan ympäristökysymysten tulossa turvallisuustutkimuksen agendalle on taustalla useita kehityskulkuja, kuten ympäristötietoisuuden nousu 1960-luvulta alkaen. Laitinen on määritellyt ympäristöturvallisuuden kokonaisuudeksi, jossa huomioidaan ympäristön ja luonnontilan huonontumisesta aiheutuvat turvallisuusuhat, jotka haittaavat ihmisten hyvinvointia ja ovat lopulta uhka ihmisten olemassaololle. Tällaisia ovat esimerkiksi päästöt, saasteet sekä ilmastonmuutos. Barnett on sen sijaan määritellyt kuusi keskeistä lähestymistapaa ympäristöturvallisuuden kysymyksiin, joista tutkimukseni kannalta keskeisimmät ovat ekologiseen turvallisuuteen, yhteiseen turvallisuuteen sekä kansalliseen turvallisuuteen liittyvät lähestymistavat.⁴⁰

Ekologisessa turvallisuudessa on kysymys ympäristön ekosysteemien ja ekologisten prosessien säilyttämisestä, joita uhkaa lähinnä ihmisen toiminta. Yhteisen turvallisuuden lähestymistavassa ympäristöongelmat nähdään sen sijaan valtioiden rajat ylittävänä ja globaaleina, joihin puuttuminen edellyttää valtioiden välistä yhteistyötä. Täl-

³⁹ Collins 2013, 1-9.

⁴⁰ Barnett 2013, 190-201; Laitinen 1999, 228-231.

laisia ongelmia ovat esimerkiksi ilmastonmuutos ja otsonikato. Toisaalta myös savumu, veden vähyys ja saasteet ovat ongelmia, joiden aiheuttajina on useampi maa ja joiden ratkaisuun tarvitaan myös useampia valtioita. Kansallista turvallisuutta koskevan näkökulman mukaan erilaiset ympäristöongelmat ja ilmastonmuutos voivat aiheuttaa turvallisuusuhkia valtioille. Ilmastonmuutos voi uhata esimerkiksi maa- ja metsätaloudesta, kalastuksesta tai kaivostoiminnasta saatavia tuloja, joka puolestaan voi heijastua valtioiden kykyyn rahoittaa sotilaallista kapasiteettiaan. Tämä voisi muodostaa uhan kansalliselle turvallisuudelle valtion talouden pettäessä ympäristön rapautuessa. Ympäristön rappeutumisen ja resurssien vähenemisen on arveltu mahdollisesti synnyttävän aseellisia konflikteja. Norjalaisen NTNU-yliopiston politiikan tutkimuksen apulaisprofessori Ole Magnus Theisen ja emeritusprofessori Nils Petter Gleditsch eivät kuitenkaan pidä todennäköisenä, että resurssien niukkuudesta syntyisi suuria konflikteja.⁴¹

Myös energiaturvallisuuden käsite liittyy keskeisesti Nord Stream -kaasuputkeen. Exeterin yliopiston kansainvälisten suhteiden professori Doug Stokes ja Westminsterin yliopiston vanhempi tutkija Sam Raphael määrittelevät energiaturvallisuuden tilanteeksi, jossa energiaa tarjoavan toimijan energiavarat ovat riittävän suuret kohdatakseen poliittisen yhteisön energian kysynnän. Energiaa tarjoavan toimijan tulee toimittaa energiaa luotettavasti ja vakaasti siten, että sen toimitus on ennustettavaa. Kyse on energiaturvallisuuden ongelmasta, mikäli tämä tilanne ei toteudu. Raphaelin ja Stokesin mukaan yksi luonnollisimpia syitä lisääntyneisiin energiaturvallisuuden ongelmiin on jatkuva energiantarpeen kasvu kansainvälisesti, sillä energiavarojen riittävyydestä ei ole tulevaisuuden osalta juurikaan varmaa tietoa.⁴²

Kansainvälisten suhteiden tutkimusprofessori Robert W. Orttungin mukaan energiaturvallisuuden määritelmä riippuu sen sijaan toimijan roolista. Orttungin mukaan energiaa tuovalle maalle tärkeitä seikkoja ovat etenkin toimitusten luotettavuus, edulliset hinnat, energiantuottajien monipuolisuus sekä energian siirtoon soveltuva infrastruktuuri. Perinteisiä energian tuojia ovat olleet esimerkiksi Yhdysvallat, Euroo-

⁴¹ Barnett 2013, 190-201; Theisen & Gleditsch 2017, 216-220.

⁴² Raphael & Stokes 2013, 306-308.

pan maat sekä Japani. Energiaa vievien maiden intresseissä on sen sijaan mahdollisimman korkeat hinnat, energian vakaa kysyntä, energiateollisuuden kontrollointi sekä maan talouden mahdollisimman pieni riippuvuus energian hinnan vaihteluista.⁴³

Energia ja erityisesti öljy ovat näytelleet jo vuosikymmenten ajan merkittävää roolia kansainvälisessä politiikassa. Öljyn saatavuus oli keskeisessä roolissa jo liittoutuneiden voitossa Saksasta toisessa maailmansodassa ja kenties selvemmin pyrkimykset hyödyntää öljyä poliittisen painostuksen välineenä konkretisoituivat vuonna 1973 käytyä Yom Kippur -sotaa seuranneessa öljykriisissä. Sitten energiasta on Robert W. Orttungin mukaan muodostunut useissa maissa kansallisen turvallisuuden kysymys maiden ollessa riippuvaisia tuontienergiasta pitääkseen taloutensa käynnissä. Orttung näkee energiatoimittajien epävakauden yhtenä merkittävimmistä uhista länsimaiden energiaturvallisuudelle. Toisaalta energiaturvallisuuden kysymykset tarjoavat hyvin hoidettuna myös mahdollisuuden yhteistyöhön eri toimijoiden välillä.⁴⁴

Nord Stream -kaasuputkihanketta tarkasteltaessa on olennaista tuntea merkittävimmät venäläiseen maakaasuun liittyneet ongelmat 2000-luvulla. Näistä keskeisimpinä voi pitää Ukrainan ja Venäjän välisiä kaasukiistoja vuosina 2006 ja 2009. Kiistat johduivat ensisijaisesti erimielisyyksistä maksupolitiikassa, jonka seurauksena Venäjä katkaisi kaasutoimitukset Ukrainaan ja tämän läpi Eurooppaan. Kiistojen taustalla oli kuitenkin kyse maakaasun hintaa enemmän Ukrainan poliittisesta suunnasta. Ukrainan presidentiksi tammikuussa 2005 nimitetty Viktor Jushtshenko suhtautui kriittisesti Venäjään pyrkien lähentämään Ukrainaa länteen ja Yhdysvaltoihin. Tämän seurauksena Gazprom vaati tammikuussa 2006 Ukrainaa maksamaan länsimaiden mukaista hintaa maakaasusta, joka oli kolminkertainen aiempaan hintaan nähden. Tämän Ukraina ei suostunut. Vuoden 2009 kiista sen sijaan liittyi Dieter Helmin mukaan rahan ja politiikan lisäksi myös venäläisten asemaan Ukrainassa, Krimin alueeseen ja Sevastopolin laivastotukikohtaan liittyneisiin kysymyksiin. Vuoden 2009 kaasukriisi vaikutti voimakkaasti Eurooppaan ja esimerkiksi Bulgaria oli täysin, Slovakia 97 %, Kreikka 80 %, ja Tšekki 71 % ilman Venäjän toimittamaa maakaasua 13 päivän ajan.⁴⁵

⁴³ Orttung 2017, 204-206.

⁴⁴ Orttung 2017, 206-211.

⁴⁵ Goldman 2008, 144-145; Helm 2012, 564-566; Smith 2016, 78-81.

Politiikka oli siis merkittävässä osassa Ukrainan ja Venäjän kaasukiistoissa. Yhdysvaltalaisen Center for Strategic & International Studies (CSIS) -tutkimuskeskuksen apulaisjohtajana ja vanhempana tutkijana toimivan Jeffrey Mankoffin mukaan Venäjä kokee yhä 2010-luvulla entiset neuvostotasavallat omaksi etupiirikseen, josta konkreettisena esimerkkinä ovat olleet esimerkiksi Georgiaan ja Ukrainaankohdistuneet konfliktit. Georgian vuoden 2003 ruusuvallankumous ja Ukrainan vuoden 2004 oranssi vallankumous osoittivat neuvostotasavaltojen kiinnostuksen liikkua kohti länttä ja uhkana oli jopa maiden liittyminen sotilasliitto Natoon. Kenties pahimpana uhkana oli vallankumousten laajeneminen Venäjälle. Dieter Helmin mukaan Vladimir Putinin yhtenä tavoitteena oli myös saada länsimaat kaasukriisien avulla suosimaan Ukrainan kiertäviä kaasuputkia, kuten Nord Stream-hanketta. Venäjällä oli Ukrainan kaltaisia kaasukiistoja myös Georgian ja Valko-Venäjän kanssa vuosina 2006-2007.⁴⁶

Lopuksi on perusteltua tarkastella lyhyesti parlamenttien täysistuntoja poliittisen keskustelun areenoina. Valtio-opin professori Matti Wiberg on luonnehtinut täysistuntoja ja kyselytunteja poliitikon voittoon tähtäävänä viestintänä, jotka poikkeavat luonteeltaan täysin esimerkiksi valiokunnan viitekehuksesta. Opposition hallitukselle esittämät kysymykset ovat usein tarkoituksella monimutkaisia ja hankalia, kun taas hallituksen edustajien vastaukset saattavat olla osin vääriä ja puutteellisia. Wibergin mukaan Suomen eduskunnassa kyselytuntien tosiasiallinen yleisö on usein suuren salin ulkopuolella ja kysymysten tavoitteena saattaa olla esimerkiksi poliittisen profiilin rakentaminen. Wiberg onkin luonnehtinut kysymyksistä ja vastauksista rakentavaa dialogia tilanteeksi, jossa molemmat osapuolet ovat lähinnä kysyvinään ja vastavinaan. Olen muodostanut tutkimukseni primaariaineiston pohjalta kolme pääteemaa, joita käsitelen seuraavaksi. Päälukujen argumenttini rakentuu siten, että esittelen ensin Ruotsissa ja tämän jälkeen Suomessa hankkeesta käytyjä täysistuntokeskusteluita. Varsinainen analyysini kulkee osin primaariaineiston esittelyn rinnalla painottuen kuitenkin päälukujen loppuihin.⁴⁷

⁴⁶ Mankoff 2017, 336-344; Helm 2017, 136-138, 169-173; Goldman 2008, 149-152.

⁴⁷ Wiberg 2014, 204-225.

2. Nord Stream -kaasuputkeen liitetyt ulko- ja turvallisuuspoliittiset uhkaku- vat

Itämeren kaasuputkeen yhdistettiin useita ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyneitä uhkakuvia niin Suomessa kuin Ruotsissa. Ruotsin valtiopäivillä kaasuputki näyttäytyi puolustuspolitiikan kannalta negatiivisena hankkeena, kun taas Suomessa osa kansanedustajista arvioi hankkeella olevan positiivisia vaikutuksia ulko- ja turvallisuuspolitiikan näkökulmasta. Analysoin tässä luvussa kaasuputkeen liitettyjä ulko- ja turvallisuuspoliittisia uhkakuvia sekä hankkeen arvioituja negatiivisia vaikutuksia tämän osalta. Teeman käsittely on jaettu kahteen alalukuun, joista ensimmäinen tarkastelee Venäjän sotilaallisen läsnäolon kasvuun Itämerellä liittyneitä puheenvuoroja ja toinen argumentteja venäläisen energian roolista poliittisen painostuksen välineenä. Kaasuputkeen liitettyjä positiivisia turvallisuusvaikutuksia käsitellään tutkielman neljännessä luvussa.

2.1. Venäjän sotilaallisen läsnäolon kasvu Itämerellä

”Den ryska ledningen har vid ett flertal tillfällen sagt att man kommer att låta krigsmakten övervaka gasledningen när den är byggd. Det kommer självklart att påverka den militärstrategiska jämvikten i området och öka Rysslands militära närvaro i Sveriges omedelbara närhet.” (Per Bolund, mp.)⁴⁸

Ruotsin ympäristöpuolueen Per Bolundin valtiopäivillä 21.12.2007 esittämä yllä siteerattu puheenvuoro kuvastaa hyvin Ruotsissa Itämeren kaasuputkeen liitettyjä uhkakuvia. Nord Stream -kaasuputken pelättiin etenkin Ruotsissa lisäävän Venäjän sotilaallista läsnäoloa Itämerellä ja esimerkiksi Bolund piti itsestään selvänä näin tapahtuvan. Tämä puolestaan nostaisi vaatimuksia Ruotsin omien joukkojen lisäämisestä Itämeren alueella. Bolundin mukaan kaasuputken rakentaminen Itämeren pohjaan tulikin välttää Ruotsin ja alueen turvallisuuden takia. Valtiopäiväedustajana vuonna 2006 aloittanut Bolund (s. 1971) kuului kaasuputkihankkeen aktiivisimpiin kritisoijiin. Bolund toimi puolueensa elinkeino- ja energiapolitiikan puhemiehenä vuosina 2006-

⁴⁸ Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:50. S. 10-12. *Särskild debatt om gasledningen i Östersjön*, 21.12.2007.

2010, mikä osaltaan selittää Bolundin aktiivisuutta. Bolund on noussut ympäristöpuolueen äänitorveksi (*språkrör*) ja ministeriksi tarkastelujaksoni jälkeen. Ympäristöpuolueella ei ole yksittäistä puheenjohtajaa, vaan kaksi äänitorvea.⁴⁹

Huolestuneita kommentteja kuultiin kuitenkin jo ennen joulukuussa 2007 hankkeesta käytyä varsinaista keskustelua. Venäjän sotilaallisen läsnäolon kasvu Itämerellä nousi esiin Ruotsin valtiopäivillä jo loppuvuodesta 2006. Ympäristöpuolueen Peter Eriksson tiedusteli kyselytunnilla 30.11.2006 ulkoministeri Carl Bildtiltä (m.), miksi kaasuputkeen ei liittynyt turvallisuuspoliittisia ulottuvuuksia, vaikka asiantuntijat olivat Erikssonin mukaan argumentoineet toisin. Erikssonin mukaan Ruotsin puolustushallinnon virkamiehet ja turvallisuuspolitiikan asiantuntijat sekä Baltian maat olivat osoittaneet huolestuneisuutensa kaasuputkihankkeen vaikutuksista sotilaalliseen turvallisuuteen.⁵⁰

”Östersjön riskerar att återigen bli ett vitalt säkerhetspolitiskt intresse med ökad militär närvaro från vår stormaktsgranne i öster. (Peter Eriksson, mp.)”⁵¹

Erikssonin yllä siteeratun puheenvuoron mukaan kaasuputki uhkasi lisätä Venäjän sotilaallista läsnäoloa ja johtaa Itämeren muuttumiseen jälleen keskeiseksi turvallisuuspoliittiseksi alueeksi. Ulkoministeri Bildtin mukaan kaasuputkihankkeeseen ei liittynyt piirteitä Venäjän sotilaallisen läsnäolon kasvusta. Bildt totesikin sotilaallisen läsnäolon Itämerellä olevan huomattavasti muutaman vuosikymmenen takaista pienempi ja muistutti meren merkityksestä Venäjälle kauppareittinä. Peter Eriksson jatkoi aiheen kommentoimista saman vuoden joulukuussa, jolloin Eriksson arvosteli Ruotsin ulkopoliitikassa olevan viitteitä jopa suomettumisesta Itämeren kaasuputki-asian käsittelyssä. Erikssonin mukaan maan hallitus varoi hankkeen kommentointia, ettei se suututtaisi Venäjää. Ruotsi olikin Erikssonin mukaan ainoa Itämeren valtioista, joka ei ollut ottanut kantaa kaasuputkeen, vaikka hankkeen vastustamiseen oli

⁴⁹ Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:50. S. 10-12. *Särskild debatt om gasledningen i Östersjön*, 21.12.2007;

Miljöpartiet de gröna, ”Per Bolund”. <<https://www.mp.se/om/per-bolund>> [sivu luettu 6.12.2019]; Miljöpartiet de gröna, ”Vårt parti”. <<https://www.mp.se/om>> [sivu luettu 6.12.2019].

⁵⁰ Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:30. S. 32-33. *Frågestund : Säkerhetsaspekten kring en gasledning i Östersjön*. 30.11.2006.

⁵¹ Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:30. S. 32-33. *Frågestund : Säkerhetsaspekten kring en gasledning i Östersjön*. 30.11.2006.

erittäin vahvoja syitä. Sen sijaan pääministeri Reinfeldtin (m.) mukaan hallitus oli toiminut viisaasti pidättäytyessään hankkeen kommentoinnista ja muistutti hallituksen velvollisuudesta noudattaa kansainvälisiä sopimuksia kaasuputkiasian käsittelyssä.⁵²

Ympäristöpuolueen Peter Eriksson (s. 1958) lukeutui hankkeen aktiivisimpiin kommentoijiin valtiopäivillä. Tätä osaltaan selittää Erikssonin asema ympäristöpuolueen toisena äänitorvena (*språkrör*) vuosina 2002-2011 yhdessä Maria Wetterstrandin kanssa. Olikin varsin ymmärrettävää, että Eriksson kritisoi hallituksen linjaa aktiivisesti. Eriksson oli toiminut valtiopäivillä jo vuosina 1994-1998 sekä jälleen vuodesta 2002 alkaen. Ruotsin yleisradioyhtiö SVT arvioi vuonna 2016 Erikssonin lukeutuvan puolueensa nimekkäimpiin poliitikkoihin. Ulkoministerinä tarkastelujakson aikana toiminut Carl Bildt (s. 1949) oli sen sijaan koko maan tunnetuimpia poliitikkoja. Bildt toimi Ruotsin pääministerinä vuosina 1994-1997 sekä ulkoministerinä vuosina 2006-2014. Bildt myös johti maltillista kokoomusta vuosina 1986-1999 sekä toimi ruotsalaisen öljy-yhtiö Lundin Petroleumin sekä Gazpromiin linkittyvän Vostok Nafta -yhtiön hallituksessa 2000-luvun alussa.⁵³

Maltillisen kokoomuksen Mats Johansson tiedusteli puolestaan tammikuussa 2007 puolustusministeri Mikael Odenbergin (m.) kantaa Vladimir Putinin edellissyksyn lausuntoon sotilaallisen läsnäolon mahdollisesta lisääntymisestä Itämerellä. Putinin mukaan Venäjän laivaston tehtävänä oli suojella maan taloudellisia intressejä, kuten Nord Stream -kaasuputkea. Johanssonin mukaan Putinin lausunto tuli nähdä osana Venäjän sisäpolitiikan muutosta, joka heijasteli muuttunutta turvallisuustilannetta Itämerellä. Johansson kertoi uskovansa myös pohjoismaiden ja Baltian turvallisuustoimijoiden jakavan huolen Venäjän muuttuneesta poliittisesta linjasta. Puolustusministerinä toiminut saman puolueen Mikael Odenberg myönsi kaasuputkeen liittyvän

⁵² Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:30. S. 32-33. *Frågestund : Säkerhetsaspekten kring en gasledning i Östersjön*. 30.11.2006;

Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:35. S. 64-65. *Statsministerns frågestund : Gasledning i Östersjön*. 7.12.2006.

⁵³ Miljöpartiet de gröna, ”Peter Eriksson”. <<https://www.mp.se/om/peter-eriksson>> [sivu luettu 6.12.2019];

SVT, ”Löfven nimitti uusia ministereitä”. 25.5.2016. <<https://www.svt.se/nyheter/utiset/lofven-nimitti-joukon-uusia-ministereita>> [sivu luettu 6.12.2019];

Helsingin Sanomat, ”Ruotsin ex-ulkoministeri Carl Bildtista venäläisen energiayhtiön neuvonantaja”. 14.5.2015. <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002824077.html>> [sivu luettu 6.12.2019];

Moderaterna, ”Partihistorik”, <<https://moderaterna.se/partihistorik>> [sivu luettu 6.12.2019].

ympäristö- ja turvallisuuspoliittisia kysymyksiä energiapolitiikan lisäksi, mutta korosti varovaisuutta johtopäätösten tekemisessä ennen hankkeen etenemistä. Odenberg kuitenkin kertoi Ruotsissa aiemmin vierailleen Venäjän puolustusministeri Sergei Ivanovin vihjanneen Venäjän Itämeren laivaston relevanttiudesta kaasuputkeen liittyen. Puolustusministerinä lokakuusta 2006 syyskuuhun 2007 toiminut Odenberg kuului hankkeesta Ruotsissa käytyjen keskusteluiden kannalta keskeisiin henkilöihin. Odenberg (s. 1953) toimi valtiopäivillä vuosina 1991-2006 ja maltillisen kokoomuksen parlamenttiryhmän johtajana vuosina 2003-2006. Odenberg erosi puolustusministerin tehtävästä syyskuussa 2007. Odenbergilla oli erimielisyyksiä valtiovarainministeri Anders Borgin (m.) kanssa puolustusmäärärahojen suuruudesta, sillä Borg halusi pienentää seuraavan vuoden puolustusmäärärahoja arviolta 300 miljoonalla eurolla.⁵⁴

Venäjän laivaston läsnäolosta ja kaasuputkihankkeen puolustuspoliittisista vaikutuksista keskusteltiin Ruotsissa myös myöhemmin. Tämän taustalla oli juuri Putinin lausunto Venäjän laivaston avustamisesta kaasuputken rakentamisessa ja valvonnassa. Hallituksessa toimineen kansanpuolueen Carl B. Hamilton tiedusteli 22.2.2007 pääministeri Reinfeldtin (m.) näkemystä venäläisten kommentteista Ruotsissa kaasuputkesta käytyihin keskusteluihin. Venäjän Tukholman suurlähettiläs oli Hamiltonin mukaan aiemmin luonnehtinut ruotsalaista keskustelua Itämeren kaasuputken turvallisuusvaikutuksista idiotismiksi ja turvallisuus- ja sotilaskysymysten parissa työskenteleviä virkamiehiä idiooteiksi. Gazpromin varatoimitusjohtaja sen sijaan pilaili ulkoministeri Bildtille ja piti ruotsalaisten kriittisyyttä absurdina. Reinfeldt kiisti tarpeen ryhtyä väittelyyn aiheesta ja korosti Ruotsilla olevan erittäin hyvät välit Venäjään.⁵⁵

Kansanpuolueen Carl B. Hamilton (s. 1946) oli yksi Nord Stream -kaasuputken aktiivisimpia kritisoijia Ruotsin valtiopäivillä. Valtiopäiväedustajana jo 1990-luvulla ollut Hamilton toimi puolueensa energiapolitiisena puhemiehenä ja oli koulutukseltaan kansainvälisen talouden professori. Fredrik Reinfeldt (s. 1965) toimi sen sijaan maltillisen

⁵⁴ Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:50. S. 36-37. *Frågestund : Det säkerhetspolitiska läget kring Östersjön*. 18.1.2007;

Yle, "SVT: Ruotsin puolustusministeri eroaa". 18.9.2007. <<https://yle.fi/uutiset/3-5802488>> [sivu luettu 6.12.2019];

Sveriges riksdag, "Mikael Odenberg (M)". <https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/mikael-odenberg_0483316376813> [sivu luettu 6.12.2019].

⁵⁵ Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:65. S. 37. *Statsministerns frågestund : Rysslands attityd till svensk debatt om gasledning*. 22.2.2007.

kokoomuksen puheenjohtajana vuosina 2003-2015 sekä Ruotsin pääministerinä vuosina 2006-2014. Ekonomiksi koulututtuneesta Reinfeldtistä tuli Ruotsin nuorin pääministeri 80 vuoteen. Reinfeldt oli nuoresta iästään huolimatta toiminut valtiopäiväedustajana jo vuodesta 1991 alkaen.⁵⁶

Osassa Ruotsissa kuulluista puheenvuoroissa pyrittiin siis synnyttämään mielikuva Venäjän sotilaallisen läsnäolon kasvusta Itämerellä. Tämän tekee mielenkiintoiseksi se, että tämänkaltainen kommentointi juontaa juurensa hyvin todennäköisesti Vladimir Putinin ja venäläisten omista lausunnoista turvata kaasuputki Itämeren laivaston avulla. Helsingin Sanomat uutisoikin elokuussa 2009 Venäjän harjoittelevan myös kaasuputken suojaamista osana Ladoga-2009 -harjoitusta.⁵⁷ On kuitenkin hankalaa arvioida, miltä osin Venäjän aktiivisuus Itämerellä liittyi juuri kaasuputkeen. Jälkikäteen tarkasteltuna Venäjän kommentointi laivaston aktiivisuudesta näyttäytyy erikoisena myös siksi, että siitä näyttää aiheutuneen lähinnä epäluuloa Ruotsin ja Suomen parlamenteissa. Näyttääkin siltä, että venäläiset aiheuttivat itse tai vähintään lietsoivat keskustelua Nord Stream -kaasuputken turvaamisesta sotilaallisin keinoin. Tätä tukee myös se, että Ruotsin parlamenteissa kuultiin useita puheenvuoroja teemasta vuonna 2007, kun Vladimir Putin antoi kommenttinsa sotilaallisten joukkojen käytöstä putken rakentamisvaiheessa lokakuussa 2006.⁵⁸

”Med tanke på planerna på en gasledning i Östersjön som ska stå för en tredjedel av Europas gasleveranser kanske Sverige för sin del bör dra några slutsatser av den upptrappade övningsverksamheten. Jag tycker, utifrån min ståndpunkt, ändå att det ligger någon sorts signal i allt detta. Vilka slutsatser ska vi dra av rysk övningsverksamhet utanför norska oljeplattformar i januari 2008?”
(Peter Hultqvist, s.)⁵⁹

⁵⁶ Sveriges riksdag, ”Carl B. Hamilton (L)”, <https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/carl-b-hamilton_0477013214601> [sivu luettu 6.12.2019];

Yle, ”Ruotsin vihreät haluaa sulkea kaksi ydinreaktoria vuoteen 2014 mennessä”. 8.4.2011. <<https://yle.fi/uutiset/3-5339298>> [sivu luettu 6.12.2019];

Moderaterna, ”Partihistorik”, <<https://moderaterna.se/partihistorik>> [sivu luettu 6.12.2019]; Helsingin Sanomat, ”Fredrik Reinfeldt”. 16.10.2006. <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004433091.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

⁵⁷ Helsingin Sanomat, ”Venäjä järjestää Itämeren alueella sotaharjoitukset kymmenilletuhansille”. 20.8.2009. <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000004673515.html>> [luettu 6.12.2019].

⁵⁸ Larsson 2007, 35-36.

⁵⁹ Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:120. S. 28-29. Svar på interpellation 2007/08:686 om situationen i Ryssland. 2.6.2008.

Huolestuneita kommentteja Venäjän sotilaallisesta läsnäolosta ja varustautumisesta kuultiin Ruotsin valtiopäivillä myös vuonna 2008. Peter Hultqvistin (s.) yllä oleva si- taatti havainnollistaa osan sosiaalidemokraateista suhtautuneen epäilevästi Venäjän sotilaalliseen toimintaan. Hultqvist kommentoi kesäkuussa 2008 käydyssä keskuste- lussa laajemmin autoritaarisuuden ja nationalismin nousua Venäjällä, joista Ukrainan ja Venäjän välinen kaasukiista oli yksi esimerkki. Hultqvistin mukaan olikin vaarana, että Venäjän sotilaallista varustautumista ja nationalismin nousua aliarvioidaan, mutta ulkoministeri Bildtin mukaan Venäjällä oli kuitenkin vielä tuolloin runsaasti matkaa Neuvostoliiton aikaisen armeijan laajuuteen.⁶⁰

Osasyinä Ruotsin valtiopäivillä kuultuihin epäluuloisiin puheenvuoroihin Venäjän soti- laallisesta läsnäolosta saattoivat olla keskusteluissa esiintynyt mahdollisuus kaasu- putken haaran rakentamisesta Ruotsiin sekä suunnitelma Gotlantiin rakennettavasta kaasuputken huoltorakennuksesta. Näistä kumpikaan vaihtoehto ei lopulta toteutu- nut. Valtiopäivillä esitetyt huolet Itämeren kaasuputken vaikutuksista maan sotilaalli- seen turvallisuuteen olivat kuitenkin jossain määrin yhteneväisiä maan puolustuspoli- tiikan asiantuntijoiden kanssa, kuten Peter Eriksson puheenvuorossaan argumentoi.

Ruotsin puolustusministeriön tutkimuslaitos FOI:n Robert Larsson arvioi maaliskuussa 2007 julkaistussa raportissa Nord Stream -hanketta monin tavoin kriittisesti. Larssonin mukaan Putinin puheenvuorossa ennakoitu Venäjän sotilaallisen läsnäolon lisään- tyminen Itämerellä saattaisi aiheuttaa jännitteiden kasvua alueella. Larsson arvioi kaasuputken ja sille rakennettavan huoltorakennuksen toimivan mahdollisesti Venä- jän tiedustelun välineinä ja Larssonin mukaan Ruotsin oli käytännössä hankala valvoa, millaista tekniikkaa kaasuputkeen asennetaan. Larsson muistutti myös kaasuputken pitkäikäisyydestä ja mahdollisuudesta, että Ruotsi saattaisi vastustaa hanketta myö- hemmin, vaikka kaasuputki hyväksyttäisiin nyt. Larssonin raportti esitti hankkeesta myös muilta osin varsin kriittisen kuvan ja onkin hyvä kysymys, kuinka paljon esimer- kiksi huoltorakennuksen toteutumatta jäämiseen vaikuttivat Ruotsissa esitetyt kriitti- set näkökannat.⁶¹

⁶⁰ Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:120. S. 22-32. *Svar på interpellation 2007/08:686 om situationen i Ryssland*. 2.6.2008.

⁶¹ Larsson 2007, 17, 35-38.

Täysistuntojen pöytäkirjojen tarkastelu osoittaa Ruotsissa käytyjen keskusteluiden noudatelleen hyvin pitkälti puolueiden hallitus-oppositio -jakoa. Fredrik Reinfeldtin (m.) hallituskaudella oppositioon kuuluneet ympäristöpuolue, sosiaalidemokraatit sekä vasemmistopuolue lukeutuivat hankkeen suurimpiin vastustajiin. Etenkin ympäristöpuolueen kanta näkyi myös Venäjän sotilaallisesta läsnäolosta esitetyissä uhkakuvissa. Poikkeuksia tähän olivat hallituksessa toimineiden maltillisen kokoomuksen Mats Johanssonin sekä kansanpuolueen Carl B. Hamiltonin huolestuneet kommentit Venäjän sotilaallisen läsnäolon lisääntymisestä Itämerellä. Hamilton suhtautui kaasuputkeen ylipäänsä varsin kielteisesti ja kuului hankkeen aktiivisimpiin kritikoihin valtiopäivillä.

Huolestuneita puheenvuoroja Venäjän sotilaallisen läsnäolon kasvusta kuultiin myös Suomen eduskunnassa tarkastelujakson aikana. RKP:n Christina Gestrin tiedusteli jo joulukuussa 2006, oliko hallitus tietoinen Ruotsissa esillä olleesta uhasta hyödyntää kaasuputkea Venäjän tiedustelun välineenä. Puolustusministeri Seppo Kääriäinen (kesk.) totesi kaasuputken olevan ensisijaisesti energia- ja ympäristöpoliittinen kysymys. Kääriäinen kuitenkin muistutti Puolustusvoimien valvovan tarkasti Suomen lähi-alueita ja ministerin mukaan Ruotsissa käytyä keskustelua oli seurattu aktiivisesti.⁶²

RKP:n Jörn Donner sen sijaan totesi suuremmin eduskunnassa 14.2.2007 Venäjän lisäävän sotilaallista läsnäoloaan Itämerellä kaasuputkihankkeen myötä, mutta Donner ei ottanut kantaa tästä aiheutuviin seurauksiin. Seuraavan kerran teema nousi esille syyskuussa 2008, kun aiheen aktiivisimpiin ja kärkkäimpiin kommentoijiin kuulunut Tuulikki Ukkola (kok.) esitti huolestuneisuutensa kaasuputken oikeuttamasta mahdollisuudesta vaatia Venäjälle tukikohtaa Suomesta. Ukkolan mukaan tämän kaltainen mahdollisuus edellyttäisi asian käsittelemistä myös muuna kuin ympäristöasiana, johon ulkoministeri Alexander Stubb (kok.) ei kuitenkaan ottanut kantaa.⁶³

Toimittajataustainen Tuulikki Ukkola (s. 1943) kritisoi kaasuputkihanketta moneen otteeseen varsin kärjekkäin sanamuodoin. Ukkola tuli ensimmäisen kerran valituksi

⁶² Valtiopäivät, *Suullisia kysymyksiä (N:o 187) : Venäjän ja Saksan välisen kaasuputken ympäristövaikutukset*. S. 33-34. 14.12.2006.

⁶³ Valtiopäivät, *Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2005*. S. 26-27. 14.2.2007; Valtiopäivät, PTK 76/2008. S. 30, 35-36. *Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2009 : Ulkoasiainministeri Stubbin toimialan talousarvioehdotus*. 17.9.2008.

eduskuntaan liberaalisen kansanpuolueen listalta kaudelle 1991-1995, kun taas vuoden 2007 vaaleissa Ukkola pääsi eduskuntaan kokoomuksen ehdokkaana. Esimerkiksi Helsingin Sanomien mukaan Ukkola otti politiikassa voimakkaasti kantaa myös muihin asiakysymyksiin. Kokoomuksen Alexander Stubb (s. 1968) oli sen sijaan uuden sukupolven poliitikko, joka nimitettiin ulkoministeriksi huhtikuussa 2008 konkaripoliitikko Ilkka Kanervan jouduttua eroamaan. Harvinaisempaa oli kuitenkin se, että Stubb saapui ministeriksi europarlamentaarikon tehtävästä kotimaan päiväpolitiikan ulkopuolelta tullen valituksi kansanedustajaksi vasta vuonna 2011. Stubb toimi myöhemmin myös pääministerinä vuosina 2014-2015, valtiovarainministerinä vuosina 2015-2016 sekä kokoomuksen puheenjohtajana vuosina 2014-2016.⁶⁴

Keskustelu Venäjän sotilaallisen läsnäolon kasvusta käynnistyi eduskunnassa toden teolla kuitenkin vasta vuonna 2009. Kokoomuksen Arja Karhuvaara totesi helmikuussa 2009 Itämeren kaasuputken olevan, mitä suurimmassa määrin puolustuspoliittinen kysymys. Ensimmäistä kautta eduskunnassa toimineen Karhuvaaran mukaan kaasuputki toimii Venäjälle syynä tuoda sota-alukset ja sukellusveneet partioimaan säännöllisesti Itämerelle. Tämän tarkoituksena olisi kaasuputken vartiointi ja turvaaminen mahdolliselta häirinnältä. Karhuvaara arveli hankkeen myös lisäävän haveririskiä Suomen merialueilla. Myös Tuulikki Ukkola (kok.) allekirjoitti Karhuvaaran näkemyksen hankkeesta turvallisuusuhkana ja toisti epäilyksensä siitä, että Venäjä saattaisi vaatia Suomelta tukikohtaa kaasuputken turvaamiseksi. Vasemmistoliiton Pentti Tiusanen sen sijaan piti epärealistisena Karhuvaaran näkemystä kaasuputkesta turvallisuusuhkana ja syynä Venäjän laivaston sekä sukellusveneiden läsnäololle. Ukkola tiedusteli eduskunnassa myös kesäkuussa 2009, onko kaasuputki todellakin Suomelle pelkästään ympäristökysymys muista Itämeren valtioista poiketen. Ukkola kummasteli, miksi kaasuputken reitti oli suunniteltu kulkemaan Suursaaren pohjois- eikä eteläpuolelta.⁶⁵

⁶⁴ Helsingin Sanomat, ”Entinen kansanedustaja Tuulikki Ukkola on kuollut”. 30.5.2019. <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006125471.html>> [sivu luettu 6.12.2019]; Eduskunta, ”Alexander Stubb”. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1031.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019];

Helsingin Sanomat, ”Katainen valitsi Stubbin uudeksi ulkoministeriksi”. 2.4.2008. <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004559212.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

⁶⁵ Valtioapäivät, PTK 6/2009. S. 53-54. *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009*. 11.2.2009;

”Haluaisin painottaa niin ed. Laaksolle kuin koko tälle seurakunnallekin sitä, että nimenomaan pääministeri Putin on luvannut Venäjän ja Gazpromin pinta-aluksilla ja sukellusveneillä tarvittaessa armeijan voimin turvata kaasuputken diplomaattisen koskemattomuuden. Yrittäkää nyt arvata, mitä se tarkoittaa.”
(Tuulikki Ukkola, kok.)⁶⁶

Tuulikki Ukkolan (kok.) yllä oleva kommentti kesäkuulta 2009 kuvastaa hyvin kaasuputken liitettyjä Venäjän sotilaallisen läsnäolon uhkakuvia. Ukkola maalasi Nord Stream -hankkeesta kuvaa sotilaallisena uhkana, kun taas Petteri Orpo (kok.) muistutti hallituksen todenneen, ettei kaasuputki ole turvallisuuspoliittinen kysymys. Ilkka Kanerva (kok.) sen sijaan argumentoi aiemmin samassa keskustelussa Venäjän olevan riippuvaisempi EU:sta kuin päinvastoin. Sen sijaan kokoomuksen Arja Karhuvaara arveli 16.6.2009 kaasuputken olevan hyväksytympi syy tuoda venäläiset sota-alukset Itämerelle valvomaan putkea. Vuosina 2007-2011 kokoomuksen kansanedustajana toiminut Karhuvaara (s. 1954) lukeutui kaasuputken äänekkäimpiin kriitikoihin, mutta ei ollut puolueensa tunnetuimpia poliitikkoja. Keskustan Juha Korkeaoja puolestaan arveli Nord Stream -kaasuputken valvontaan tarvittavan todennäköisesti myös saksalaisia joukkoja venäläisten lisäksi ja muistutti Venäjän olevan erilainen valtio kuin Neuvostoliitto. Vasemmistoliiton Pentti Tiusanen sen sijaan teki pilaa saman vuoden syyskuussa sotilaallisen läsnäolon kasvusta tiedustellessaan, voisiko kaasuputkesta kävellä *”pieniä venäläisiä sotamiehiä kalašnikov kädessään”*.⁶⁷

Ruotsin on suomalaisessa mediassa ajoittain arvioitu suhtautuneen Suomea kriittisemmin kaasuputkeen.⁶⁸ On kuitenkin mielenkiintoista, ettei tämä juurikaan näkynyt vertailtaessa Venäjän sotilaallisesta läsnäolosta esitettyjen uhkakuvien määrää ja osa suomalaisedustajista oli hyvin kriittisiä hanketta kohtaan. Esimerkiksi kokoomuksen Tuulikki Ukkolan puheenvuoroissa Nord Stream esitettiin hankkeena, joka toisi Venäjän laivaston Suomen lähialueille ja aiheuttaisi vääjäämättä merkittäviä uhkakuvia

Valtiopäivät, PTK 70/2009. S. 53-54. *Pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastategia: Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6. päivänä marraskuuta 2008*. 17.6.2009.

⁶⁶ Valtiopäivät, PTK 65/2009. S. 46. *Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2008*. 10.6.2009.

⁶⁷ Valtiopäivät, PTK 65/2009. S. 45-46. *Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2008*. 10.6.2009; Valtiopäivät, PTK 69/2009. S. 51-57. *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009*. 16.6.2009; Valtiopäivät, PTK 79/2009. S. 23. *Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2010 : Ulkoasiainministeri Stubbin toimialan talousarvioehdotus*. 18.9.2009.

⁶⁸ Ks. esim. Helsingin Sanomat, ”Putkinäköistä politiikkaa”. 6.9.2009 <<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000004677397.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

muun muassa tiedustelun ja sotaharjoitusten muodossa. Ukkolan kärjekästä argumentaatiota voikin verrata Euroopan parlamentissa samana aikajaksona kuultuihin puheenvuoroihin ja Ukkola oli kenties hankkeen voimakkain kritisoija eduskunnassa.

Ruotsissa puheenvuoroja tarkasteltavasta teemasta kuultiin tasaisemmin vuosina 2006-2008, kun taas Suomessa kommentointi painottui vuosiin 2008-2009. Bendik Solum Whist arvioi marraskuussa 2008 julkaistussa artikkelissaan Suomessa hankkeesta käydyn julkisen keskustelun olleen selvästi Ruotsia maltillisempaa ja uskoi sen myös jatkuvan samankaltaisena. Esimerkiksi Venäjän mahdollisuus asentaa tiedustelusensoreita kaasuputkeen ei noussut Suomessa keskusteluiden aiheeksi, kuten Ruotsissa. Whistin haastatteleman Ulkopoliittisen instituutin silloisen ohjelmajohtaja Tapani Vaahtorannan mukaan Suomen julkiselle debatille olikin tyypillistä keskittyminen ympäristöasioihin. Osaltaan tilanne Suomessa muuttui vuonna 2009 käytyjen eduskuntakeskusteluiden myötä, joissa esitettiin Venäjän sotilaalliseen läsnäoloon liittyviä sekä muita ulko- ja turvallisuuspolitiikan uhkakuvia. Ruotsin valtiopäivillä teemasta kuullut puheenvuorot näyttäytyvät sen sijaan Whistin kuvailemaa Ruotsin yleistä keskustelua maltillisempina ja määriltään vähäisempinä. Esimerkiksi Gotlantiin suunniteltu kaasuputken huoltorakennus herätti vilkasta keskustelua Ruotsissa ja Whistin mukaan sitä luonnehdittiin syksyllä 2006 vakoiluasemaksi useissa ruotsalaisissa medioissa. Ruotsin valtiopäivillä aiheesta ei kuitenkaan juuri keskusteltu.⁶⁹

Yksi huomattava eroavaisuus sotilaallisesta läsnäolosta Suomessa ja Ruotsissa esitetyissä uhkakuvissa oli puolueiden jakautuminen teeman kommentoinnissa. Suomessa Nord Stream -hankkeesta käydyt keskustelut noudattelivat huomattavasti vähemmän hallitus-oppositio -rajalinjoja kuin Ruotsissa käydyt keskustelut. Tämä näkyi myös puheenvuoroissa Venäjän sotilaallisen läsnäolon mahdollisesta lisääntymisestä. Hallituksen ministerit pitivät puheissaan kaasuputkea ympäristökysymyksenä, jota käsitellään kansainvälisten sopimusten mukaisesti. Tämä ei kuitenkaan pätenyt ns. rivikansanedustajiin. Esimerkiksi kokoomuslaiset Tuulikki Ukkola ja Arja Karhuvaara esittivät uhkakuvia Venäjän kasvavasta sotilaallisesta läsnäolosta, kun taas esimerkiksi ulkoministeri Alexander Stubb (kok.) ei nähnyt Nord Stream -hankkeeseen liitty-

⁶⁹ Whist 2008, 30-36.

vän merkittäviä ulko- ja turvallisuuspoliittisia uhkakuvia. Myös hallituspuolue vihreiden Erkki Pulliainen ja Pekka Haavisto kommentoivat Venäjän sotilaallisen läsnäolon kasvua kriittiseen sävyyn. Sen sijaan oppositioon kuuluneet SDP ja Vasemmistoliitto suhtautuivat kaasuputken turvallisuusnäkökohtiin varsin myönteisesti. Hallitus-oppositio -jaon puuttumista ja puolueiden sisäisiä eroja voi selittää se, ettei Nord Stream -kaasuputkesta äänestetty kummankaan maan parlamenteissa lainkaan. Hanketta pystyi kenties tämän ansiosta kommentoimaan vapaammin. Tämä välittyy etenkin osan kokoomuslaisten selvästi hallituksen kannasta poikkeavista kommenteista.

Kysymys Venäjän sotilaallisesta läsnäolosta ja puolueiden jakautuminen kaasuputki-asiassa näkyi Nord Stream -hankkeesta eduskunnassa 8.10.2009 käydyssä varsinaisessa keskustelussa. Vuodesta 1987 kansanedustajana ollut vihreiden Erkki Pulliainen muistutti Putinin todenneen maan laivaston huolehtivan Nord Stream -kaasuputken turvallisuudesta ja luonnehti hankkeen yleispoliittista keskustelua mielenkiintoiseksi. Kristillisdemokraattien Kari Kärkkäinen huomautti venäläiseen maakaasuun liittyvistä ulko- ja turvallisuuspoliittisista kysymyksistä ja piti tärkeänä, että Venäjän läsnäolon määrä sekä kaasuputken valvonnan toteuttaminen selvitetään ennen hankkeen etenemistä. Myös perussuomalaisten Pirkko Ruohonen-Lerner tiedusteli pääministeri Matti Vanhasen (kesk.) kantaa Venäjän laivaston lisääntyvään toimintaan Suomen aluevesillä kaasuputken myötä. Pääministerinä ja keskustan puheenjohtajana vuosina 2003-2010 toiminut Vanhanen (s. 1955) kuului kaasuputkihankkeesta käytyjen keskusteluiden avainhenkilöihin. Eduskuntaan jo vuonna 1991 valittu Vanhanen oli suhteellisen kokenut kansanedustaja tarkastelujakson aikana.⁷⁰

Kokoomuksen kolmannen kauden kansanedustaja Marja Tiura sen sijaan arvioi Itämeren kaasuputkella olevan suuri sotilaallisen merkitys ja varoitteli, että Suomenlahdesta voisi tulla hankkeen myötä uusi Hormuzinsalmi. Tiura totesi kaasuputken pysyvän Itämeren pohjassa seuraavat 50 vuotta ja piti itsestään selvänä, että sitä vartioidaan aktiivisesti. Myös venäläisten puheet Iskander-ohjusten sijoittamisesta Kaliningradiin ja omien intressiensä valvomisesta merialueella olivat Tiuran mukaan huolestuttavia. Perussuomalaisten Pentti Oinonen sen sijaan tiedusteli puolustusministeri

⁷⁰ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 17-18. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta, 8.10.2009*; Eduskunta, "Matti Vanhanen". <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/414.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

Jyri Häkämieheltä (kok.), onko mahdollista, että Venäjä alkaa pysäyttämään ja tarkastamaan suomalaisia laivoja tulevaisuudessa Itämerellä. Tämän taustana oli Venäjän armeijan käynnissä ollut vahvistuminen sekä vuonna 2009 tapahtunut ja julkisuudessa esillä ollut Artic Sea -rahtilaivan kaappaustapaus. Oinonen kertoi keskustelussa suhtautuvansa hankkeeseen neutraalisti, mutta uskoi Venäjän sotilaallisen läsnäolon Itämerellä kasvavan kaasuputken valmistuttua.⁷¹

”Toinen asia, johon olisin kiinnittänyt huomiota, on tämä Venäjän laivaston käyttö putken turvaajana. Tämä keskusteluhan on lähtenyt Venäjältä liikkeelle venäläisten itse esittämänä. Minä olen kyllä vähän huolissani, käytetäänkö tätä tekosyynä uuteen varustelukierteeseen tai muuhun. Minusta putki ei ole hyväksyttävä tekosyy minkäänlaiseen varustautumiseen.” (Pekka Haavisto, vihr.)⁷²

Yllä siteerattu vihreiden Pekka Haaviston 8.10.2009 eduskunnassa lausuma kommentti Itämeren kaasuputkesta havainnollistaa hyvin Venäjän sotilaallisesta läsnäolosta niin Suomessa kuin Ruotsissakin käytyä keskustelua. Kansanedustajana jo vuosina 1987-1995 ja ympäristöministerinä vuosina 1995-1999 toiminut Haavisto (s. 1958) kuului kokoneisiin hanketta kommentoineisiin kansanedustajiin.⁷³ Nord Stream oli siis osan parlamentaarikkojen puheissa hanke, johon liittyi uhkakuvia Venäjän laivaston lisääntyvästä läsnäolosta Itämerellä joko hankkeen rakentamisvaiheessa, sen valmistuttua tai prosessin kaikissa vaiheissa. Sotilaallisen läsnäolon kasvusta maiden parlamenteissa esitetyt uhkakuvat eivät kuitenkaan poikenneet erityisen merkittävästi sisällöltään tai määriltä toisistaan. Keskusteluita kaasuputkesta ei tästä huolimatta voi pitää samanlaisina Suomessa ja Ruotsissa, sillä Suomessa kaasuputkella arvioitiin olevan monella tapaa positiivisia vaikutuksia Ruotsista poiketen. Nord Stream -kaasuputki esitettiin siis jyrkimmissä puheenvuoroissa hankkeena, joka lisää voimakkaasti Venäjän laivaston toimintaa Itämerellä venäläisten valvoessa putken rakentamista ja ylläpitoa. Kaasuputken esitettiin muuttavan Itämeren voimatasapainoa ja edellyttävän näin Suomen ja Ruotsin joukkojen lisäämistä alueella. Monissa sotilaalliseen läsnäoloon liittyneissä suomalaisten ja ruotsalaisten parlamentaarikkojen puheenvuoroissa sanamuodot olivat kuitenkin jyrkimpiä uhkakuvia maltillisempia.

⁷¹ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 23, 27, 35. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

⁷² Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 24. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

⁷³ Eduskunta, ”Pekka Haavisto”. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/118.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

2.2. Energiapolitiikan uhkakuvat ja maakaasu poliittisen painostuksen välineenä

Toinen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvä täysistuntokeskusteluiden teema on maakaasuun poliittisen painostuksen välineenä sekä Venäjän energiapolitiikkaan linkittyneet uhkakuvat. Sekä Suomen että Ruotsin parlamenteissa kuultiin useita puheenvuoroja, joissa Venäjän todettiin hyödyntävän energiaa poliittisten tavoitteidensa edistämiseksi. Tarkastelen tässä alaluvussa, millaisia uhkakuvia Nord Stream -kaasuputkeen liitettiin energiapolitiikan osalta ja millä tavalla hanke nähtiin uhkana maiden turvallisuudelle.

”Det problem som gaskrisen har visat på är de stormaktsambitioner som Ryssland har och som man tidigare har haft och som man hade även under kejsardömet en gång i tiden, nämligen att försöka behärska sin omgivning. Tack och lov använder man nu för tiden inte missiler och stridsvagnar men väl energipolitik och energiexport till beroende grannar som man ju gör mer och mer beroende genom att man med ryska företag köper in sig i distributionsanläggningar och distributionssystem i andra länder.” (Carl B. Hamilton, fp.)⁷⁴

Nord Stream -kaasuputkeen liittyneet energiapolitiikan uhkakuvat mainittiin ensimmäisen kerran Ruotsin valtiopäivillä jo vuonna 2006. Kansanpuolueen Carl B. Hamilton muistutti 3.4.2006 valtiopäivien täysistunnossa, että kaasuputken käsittelyssä tulisi ottaa huomioon myös ulko- ja turvallisuuspolitiikka sekä energiauulkopolitiikka. Hamilton toteaa yllä siteeratussa puheenvuorossa Ukrainan kaasukriisin nostaneen esille Venäjän suurvaltatavoitteet. Energiapolitiikka ja energian vienti toimi Venäjän uutena keinona kontrolloida energiasta riippuvaisia naapureita panssarivaunujen sijaan. Hamilton rinnastikin maakaasun ja energiariippuvuuden Venäjän vaihtoehdoksi taisteluvälineille. Saksa oli Hamiltonin mukaan ajautumassa kaasuputkihankkeen takia riippuvaiseksi Venäjästä. Puola ja Baltian maat olivat sen sijaan suhtautuneet kaasuputkeen kriittisesti, sillä putki antaisi Venäjälle mahdollisuuden painostaa maita uudella tavalla. Hamilton ehdottikin valtiopäivillä ydinvoimaa vaihtoehdoksi maakaasulle. Kestävän kehityksen ministerinä toiminut Mona Sahlin (s.) korosti keskustelussa, ettei Ruotsi aio joutua tai ole joutumassa riippuvaiseksi venäläisestä maakaasusta ja korosti uusiutuvien energiamuotojen olevan tulevaisuuden ratkaisu.⁷⁵

⁷⁴ Sveriges riksdag, Prot. 2005/06:100. S. 3-4. Svar på interpellation 2005/06:317 om Sverige, EU, Ryssland och det nya energipolitiska landskapet i Europa. 3.4.2006.

⁷⁵ Sveriges riksdag, Prot. 2005/06:100. S. 1-8. Svar på interpellation 2005/06:317 om Sverige, EU, Ryssland och det nya energipolitiska landskapet i Europa. 3.4.2006.

Energiapolitiikkaan ja maakaasuun painostuksen välineenä liittyneitä kommentteja kuultiin myös myöhemmin Ruotsin valtiopäivillä. Osa kommenteista oli sävyltään maltillisempia ja esimerkiksi vuodesta 2002 alkaen valtiopäivillä toiminut Allan Widman (fp.) tiedusteli pääministeri Reinfeldtiltä marraskuussa 2006 mahdollisuutta ottaa Baltian maat mukaan selvitykseen kaasuputken toteuttamisesta. Reinfeldtin mukaan tämä oli mahdotonta, sillä kaasuputkihankkeesta ei oltu jätetty hallitukselle vielä virallista hakemusta.⁷⁶

Ympäristöpuolueen äänitorvena toiminut Peter Eriksson kommentoi marraskuussa ja joulukuussa 2006 hanketta kriittiseen sävyyn. Erikssonin mukaan kaasuputkeen liittyi voimakkaita strategisia ulottuvuuksia, joiden vuoksi hanke oli herättänyt huolta Baltian maiden turvallisuudesta. Erikssonin mukaan oli poliittinen valinta, että Venäjä halusi rakentaa kaasuputken mieluummin Itämerelle kuin Puolan läpi maitse rakennettavan kaasuputken huomattavasti halvemmasta hinnasta huolimatta. Eriksson mainitsi konkreettisina huolina Itämeren turvallisuuspoliittisen painoarvon kasvun ja Venäjän sotilaallisen läsnäolon lisääntymisen. Fredrik Reinfeldtin mukaan energia-asioista ei kuitenkaan ollut tarpeen tehdä politiikkaa Erikssonin kummasteltua hallituksen vaitonaisuutta teeman suhteen.⁷⁷

Esitetyt uhkakuvat Nord Stream -kaasuputkesta poliittisen painostuksen välineenä eivät näyttäytytä täysin perusteettomina, sillä esimerkiksi University of Nottingham Ningbo China -yliopiston kansainvälisten opintojen laitoksen apulaisprofessori Nicholas Ross Smithin mukaan kaasuputken tarkoituksena oli vähentää Venäjän riippuvuutta Ukrainasta ja Valko-Venäjältä kauttakulkumaina. Maakaasun kuljetus Ukrainan kautta olikin vähentynyt merkittävästi vuoteen 2013 tultaessa vuoden 2010 tasolta. Myös esimerkiksi Saksan kansainvälisten suhteiden ja turvallisuuden instituutin vanhemman tutkijan Kirsten Westphalin ja Tarton yliopiston EU-Venäjä -opintojen professori Viatcheslav Morozovin mukaan Itämeren kaasuputkessa oli osaltaan kyse

⁷⁶ Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:22. S. 6-7. *Statsministerns frågestund : Naturgasledningen mellan Ryssland och Tyskland*. 16.11.2006.

⁷⁷ Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:30. S. 32-33. *Frågestund : Säkerhetsaspekten kring en gasledning i Östersjön*. 30.11.2006;

Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:35. S. 64-65. *Statsministerns frågestund : Gasledning i Östersjön*. 7.12.2006.

Ukrainan, Valko-Venäjän ja Puolan kaltaisten kauttakulkumaiden välttämisestä. Morozov arvelikin Venäjän saavan kaasuputkesta mahdollisesti uuden keinon poliittiseen painostukseen. Turun kauppakorkeakoulun Venäjän kaupan professori Kari Liuhto piti puolestaan itsestään selvänä, että Venäjä käyttää energiaa ulkopoliittikan välineenä ja Liuhdon mukaan energia olikin Venäjän vakuuttavimpia vaikuttamiskeinoja. Robert Larssonin näkemyksen mukaan poliittinen ja taloudellinen painostus saattoi ilmetä konkreettisesti esimerkiksi energian toimituskatkoina tai niillä uhkaamisena, hintapolitiikalla, uuden energiavelan luomisena ja vanhojen hyödyntämisenä tai yhtiöiden ja infrastruktuurin haltuunottoina.⁷⁸

Ruotsin puolustusministeri Mikael Odenberg (m.) arvioi vielä joulukuussa 2006 hankkeeseen liittyvän energia-, ympäristö- sekä jopa turvallisuus- ja puolustuspoliittisia implikaatioita. Hallitus ei kuitenkaan ollut vielä tässä vaiheessa muodostanut virallista kantaa asiaan, jonka vuoksi Odenberg ei kommentoinut hanketta tarkemmin. Ympäristöpuolueen ensimmäisen kauden edustaja Bodil Ceballos (nyk. Valero) kommentoi myöhemmin joulukuussa Ruotsin saattavan joutua uuteen turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen, mikäli maa salli venäläisten ylläpitämän kaasuputken huoltorakennuksen rakentamisen Ruotsiin. Tämä olisi Ceballosin mukaan epäedullista maan turvallisuudelle, sillä Ruotsin puolustuspolitiikka perustui siihen, ettei maan lähialueilla ollut sotilaallista voimaa.⁷⁹

Energiapolitiikkaan liittyneitä kriittisiä lausuntoja kuultiin myös joulukuussa 2007 Ruotsin valtiopäivillä pidetyssä laajassa keskustelussa hankkeesta. Carl B. Hamilton (fp.) arvioi Itämeren halki kulkevan reitin taustalla olevan kaksi syytä. Maata pitkin kulkevan putken uhkana oli, että Puola nostaisi maakaasun kauttakulkumaksuja, jolloin Venäjän omat kaasun viennistä saatavat tulot pienenisivät selvästi. Hamilton myös muistutti etenkin Venäjän ja Puolan huonoista väleistä. Toinen mahdollinen syy Itämeren halki kulkevaan reittiin oli Venäjän halu häiritä alueen muita maita energiatoimitusten katkoilla ilman, että kaasutoimitukset Saksaan häiriintyisivät. Hamiltonin

⁷⁸ Smith 2016, 90-92; Westphal 2008, 107-111; Morozov 2008, 54-55; Liuhto 2010, 37-38, 49.

⁷⁹ Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:37. S. 36-37. *Försvar samt beredskap mot sårbarhet – budgetåret 2007*. 11.12.2006; Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:40. S. 120-121. *Internationell samverkan*. 14.12.2006.

mukaan Venäjän ja Puolan välit olivat niin huonot, että Venäjä halusi rakentaa kaasuputken meriteitse, vaikka se oli 2,5 kertaa kalliimpi kuin maitse kulkeva vaihtoehto. Ratkaisuksi Hamilton esitti Puolan ja Venäjän diplomaattisten suhteiden parantamista ja muistutti, ettei Venäjän nationalismia tullut aliarvioida Nord Stream -hankkeen käsittelyssä. Hamiltonin väitteille löytyy osaltaan tukea alan tutkimuskirjallisuudesta, kuten olen aiemmin todennut. Toisaalta osa tutkijoista on muistuttanut keskinäisriippuvuudesta Euroopan ja Venäjän välisessä energiasuhteessa. Tampereen yliopiston kansainvälisen politiikan professori Pami Aalto arvioi vuonna 2008, että sekä EU:n että Venäjän pitäisi olla kaikella logiikalla kiinnostuneita toisistaan. EU:n motiiveissa oli energian vakaa toimitus Venäjältä, kun taas Venäjä oli riippuvainen Euroopasta, sillä suurin osa maan kaasuputkista kulki juuri Eurooppaan. Uusien kaasuputkien rakentaminen Euroopan ulkopuolelle olisi puolestaan hidasta ja kallista.⁸⁰

Ensimmäisen kauden edustaja, Per Bolund (mp.) totesi joulukuussa 2007 käydyssä samassa keskustelussa, ettei Ruotsin hallitus näytä seisovan maansa tai Puolan ja Baltian intressien takana, vaan näyttää enemmänkin myötäilevän maakaasupolitiikkaa. Bolundin mukaan oli erikoista, että maitse kulkeva kaasuputki hylättiin jo hyvin varhaisessa vaiheessa osin epäselvistä syistä, vaikka Itämeren pohjassa kulkeva putki oli arvioiden mukaan selvästi kalliimpi. Bolundin mukaan oli itsestään selvä johtopäätös, että Venäjä halusi rakentaa meriteitse kulkevan kaasuputken, jotta maa voisi käyttää energiaa aseena sen rajanaapureita vastaan ilman, että energiatoimitukset muualle häiriintyvät. Bolund tivasikin, milloin Ruotsi vaatii maitse kulkevan kaasuputken rakentamista Puolan ja Baltian maiden tavoin.⁸¹

Puheenvuorot Nord Stream -kaasuputkesta poliittisen painostuksen välineenä ja turvallisuusuhkana eivät kuitenkaan loppuneet Ruotsin valtiopäivillä hankkeesta joulukuussa 2007 käytyyn debattiin. Ensimmäisen kauden valtiopäiväedustajat Bodil Ceballos (mp.) ja Hans Wallmark (m.) kommentoivat Venäjän energiapolitiikkaan liittyneitä poliittisia аспектеjä jälleen lokakuussa 2008. Wallmark muistutti Venäjän hyödyntäneen energiaa aseena aiemmin esimerkiksi Georgiassa sekä Baltiassa. Ceballo-

⁸⁰ Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:50. S. 2-23. *Särskild debatt om gasledningen i Östersjön*, 21.12.2007; Aalto 2008, 193-196.

⁸¹ Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:50. S. 2-23. *Särskild debatt om gasledningen i Östersjön*, 21.12.2007.

sin mukaan Venäjän energiapolitiikkaa on sen sijaan voitu havaita Ruotsin lähialueella juuri Nord Stream -kaasuputken muodossa. Myös Ceballos allekirjoitti Venäjän hyödyntävän energiaa aseena ja painostavan muita valtioita öljy- ja kaasutoimituksiin. Hallituspuolue maltillisen kokoomuksen Wallmark esitti huolestuneisuutensa Itämeren tilanteesta, sillä moni alueella toimiva yritys oli valtio-omisteinen ja voisi käyttää kaasutoimituksia aseena kansainvälisissä konflikteissa. Wallmarkin mukaan esimerkiksi Ison-Britanniassa oli jo käyty keskustelua maan voimakkaasta kaasuriippuvuudesta Venäjään. Wallmark mainitsikin ydinvoiman maakaasun vaihtoehdoksi.⁸²

Alan tutkimuskirjallisuuden tarkastelu osoittaa, etteivät energiakiistat Venäjän kanssa liittyneet pelkästään Ukraina. Wellesleyn yliopiston emeritusprofessori Marshall I. Goldmanin mukaan Venäjällä todellakin oli Ukrainan kaltaisia kaasukiistoja myös Georgian ja Valko-Venäjän kanssa vuosina 2006-2007. Yhdysvaltaisen CSIS-tutkimuskeskuksen apulaisjohtajana ja vanhempana tutkijana toimivan Jeffrey Mankoffin mukaan myös Baltian maat olivat kokeneet painostusta 2000-luvulla. Ruotsin puolustusministeriön tutkimuslaitos FOI:n Robert Larssonin mukaan vuodesta 1991 alkaen on havaittavissa yli 40 tapausta, joissa energian toimitus Venäjältä Baltiaan tai entisiin IVY-maihin oli katkennut. Näistä arviolta 15 oli tapahtunut Vladimir Putinin valtakaudella ja arviolta puolet tapauksista linkittyi Larssonin mukaan selvästi politiikkaan. Kaikki tapauksista eivät kuitenkaan liittyneet maakaasuun.⁸³

“Ryssland har velat ha kontroll över sina grannländer och över leveranserna av gas och därmed har stängt gaskranarna. Man tycker inte att man får tillräcklig betalning av de grannländer som är beroende den ryska gasen.” (Per Bolund, mp.)⁸⁴

Uhkakuvat Nord Stream -kaasuputkesta poliittisen painostuksen välineenä olivat esillä Ruotsin valtiopäivillä jälleen vuonna 2009. Ympäristöpuolueen Per Bolund muistutti maaliskuussa 2009 yllä viitatussa puheenvuorossa Venäjän pyrkimyksistä hyödyntää maakaasutoimituksia naapurimaidensa painostukseen. Bolundin mukaan Venäjän kaasutoimituksiin saattoi liittyä ongelmia, joita oli nähty aiemmin jo Keski- ja

⁸² Sveriges riksdag, Prot. 2008/09:13. S. 141-144. *Allmänpolitisk debatt : Näringspolitik och energifrågor*. 15.10.2008.

⁸³ Mankoff 2017, 341-344; Liuhto 2010, 34-35; Goldman 2008, 149-152.

⁸⁴ Sveriges riksdag, Prot. 2008/09:83. S. 112. *Europeiska energinät*. 12.3.2009.

Itä-Euroopassa kaasukriisien yhteydessä. Näissä ei Bolundin mukaan ollut kyse maakaasun toimituskapasiteetin puutteesta, vaan poliittisesta tahdosta. Bolundin väite kaasukriisien vaikutuksesta pitää jossain määrin paikkaansa esimerkiksi Ukrainan ja Venäjän välisen vuoden 2009 kaasukriisin osalta. Kiista vaikutti voimakkaasti Eurooppaan ja esimerkiksi Bulgaria oli täysin, Slovakia 97 %, Kreikka 80 %, ja Tšekki 71 % ilman Venäjän toimittamaa maakaasua 13 päivän ajan. Myös hallituspuolue maltillisen kokoomuksen Cecilie Tenfjord-Toftby totesi monen naapurimaan olevan voimakkaasti riippuvainen yksittäisistä energiatoimittajista. Vuodesta 2008 alkaen valtiopäivillä toimineen Tenfjord-Toftbyn mukaan talvi osoitti Euroopan haavoittuvaisuuden tilanteessa, jossa Venäjä päättää sulkea kaasuhanat.⁸⁵

Nord Stream -kaasuputkeen liittyneet energiapoliittiset uhkakuvat näyttävät puhuttaneen Ruotsin valtiopäivillä hankkeen etenemisestä huolimatta. Ruotsin hallitus hyväksyi Nord Stream -kaasuputken rakentamisen talousalueellaan 5.11.2009, mikä ei kuitenkaan tarkoittanut keskusteluiden päättymistä. Oppositiopuolueet kritisoivat tehtyä päätöstä voimakkaasti ja esimerkiksi Per Bolundin (mp.) mukaan Itämeren ympärykset joutuvat kaasuputken myötä painostuksen kohteeksi. Bolund tiedustelikin, miksi hallitus ei vaatinut maitse kulkevan kaasuputken selvittämistä, jotta sekä ympäristöön että turvallisuus- ja energiapolitiikkaan liittyviltä ongelmilta vältyttäisiin. Ulkoministeri Bildtin mukaan hallituksen oli arvioitava sille toimitettua hakemusta, eikä Ruotsin ollut mahdollista vaatia yhtiöltä toisen reitin selvittämistä.⁸⁶

Ruotsin valtiopäivillä kuultiin joitain puheenvuoroja kaasuputken liitetyistä energiapoliittisista uhkakuvista vielä vuonna 2010. Vuodesta 1994 alkaen valtiopäivillä toiminut Urban Ahlin (s.) arvioi helmikuussa 2010 Gazpromin painostavan toiminnallaan Venäjän rajanaapureita ja syytti Ruotsin hallitusta ristiriitaisesta Venäjä-politiikasta. Ahlinin mukaan hallitus oli ensin hyväksynyt Itämeren kaasuputken, mutta vaatinut myöhemmin panssaripataljoonaa Gotlantiin Venäjän uhan takia. Ahlinin mukaan Ruotsin huonot suhteet Venäjään paranivatkin välittömästi kaasuputken hyväksymisen jälkeen. Myös sosiaalidemokraattien Kerstin Engle totesi samassa keskustelussa puolueensa sanoneen ei Nord Stream -kaasuputkelle, joka voi aiheuttaa Itämeren

⁸⁵ Sveriges riksdag, Prot. 2008/09:83. S. 105-113. *Europeiska energinät*. 12.3.2009; Smith 2016, 78-81.

⁸⁶ Sveriges riksdag, Prot. 2009/10:28. S. 32-34. *Frågestund : Alternativ dragnig av gasledningen i Östersjön*. 12.11.2009.

alueella suuria ympäristöriskejä ja kasvattaa strategisia, turvallisuuspoliittisia sekä taloudellisia intressejä Itämeren piirissä.⁸⁷

Kaasuputken energiapoliittisista uhkakuvista Ruotsissa käyty keskustelu näyttää noudattaneen varsin pitkälle samoja puoluekohtaisia jakolinjoja kuin aiemmin käsittelemäni teema Venäjän sotilaallisen läsnäolon kasvusta. Ruotsissa etenkin ympäristöpuolue esitti hankkeeseen liittyvän energiapoliittisia uhkia, mutta kritiikkiä kuultiin myös sosiaalidemokraateilta. Lisäksi kaasuputki aiheutti soraääniä hallituspuolueissa ja esimerkiksi Carl B. Hamilton (fp.), Allan Widman (fp.) ja Hans Wallmark (m.) kommentoivat jokseenkin kriittisesti energiapoliittisia näkökohtia.

Ruotsissa käydyille keskusteluille näyttää olevan ominaista myös se, ettei energiapolitiikan uhkakuvien pääasiassa katsottu kohdistuvan ensisijaisesti Ruotsiin, vaan esimerkiksi Baltian maihin. Ympäristöpuolueen Bodil Ceballos arvioi Gotlantiin mahdollisesti rakennettavalla kaasuputken huoltorakennuksella olevan turvallisuuspoliittisia vaikutuksia, mutta muuten Nord Stream -kaasuputken ei katsottu aiheuttavan suoraa uhkaa Ruotsille. Ruotsiin kohdistuvien uhkakuvien vähyyttä valtiopäivillä kuulluissa puheenvuoroissa voi osaltaan selittää maakaasun vähäisellä painoarvolla Ruotsin energiapolitiikassa. Maakaasu muodosti vain 2 % Ruotsin kokonaisenergiankulutuksesta vuonna 2004 ja Ruotsi oli EU:n keskiarvoa vähemmän riippuvainen tuontienergiasta. Valtiopäivillä joitakin kertoja esillä ollut mahdollisuus Itämeren kaasuputken Ruotsiin rakennettavasta haarasta hylättiin jo varhain, eikä suunniteltu huoltorakennus Gotlantiin myöskään toteutunut. Venäläiseen maakaasun liittyvä poliittinen painostus ei siis energiapolitiikan näkökulmasta ollut realistinen uhka Ruotsissa.⁸⁸

”Nord Stream -kaasuputkihankkeen arviointi ja käsittely ensisijaisesti ympäristökysymyksenä on itsestään selvää, mutta kaasutoimituksiin liittyvät katkot talven kylmimpinä pakkaspäivinä merkitsevät sitä, että energiapolitiikka on tänään myös turvallisuuspolitiikka.” (Bjarne Kallis, kd.)⁸⁹

Nord Stream -kaasuputken liittyneistä poliittisen painostuksen ja energiapolitiikan uhkakuvista keskusteltiin myös Suomen eduskunnassa. Kristillisdemokraattien Bjarne

⁸⁷ Sveriges riksdag, Prot. 2009/10:76. S. 10-23, 65-67. *Utrikespolitisk debatt*. 17.2.2010.

⁸⁸ Aalto & Tynkkynen 2008, 122-125.

⁸⁹ Valtiopäivät, PTK 65/2009. S. 17-19. *Valtioneuvoston selonteko Itämeren haasteista ja Itämeri-politiikasta*. 10.6.2009.

Kalliksen yllä siteerattu puheenvuoro kesäkuulta 2009 havainnollistaa teemasta Suomessa käytyä keskustelua. Aiheen käsittely Suomessa poikkesi selvästi Ruotsista, jossa maakaasun hyödyntäminen painostuksen välineenä ja energiapoliittiset uhkakuvat puhuttivat pitkin tarkastelujaksoa aina vuodesta 2006 vuoteen 2010. Suomessa suurin osa teemaan liittyneistä puheenvuoroista kuultiin kuitenkin vasta vuonna 2009. Tämän perusteella syntyykin mielikuva siitä, että Nord Stream -kaasuputki herätti enemmän kiinnostusta ja huolta juuri Ruotsissa. Tätä tukee osittain myös Bendik Solum Whistin vuonna 2008 julkaistussa artikkelissa esittämä näkemys Suomessa käydystä julkisesta Nord Stream -debatista selvästi ruotsalaista julkista keskustelua rauhallisempaan ja epäpoliittisempaan. Suomen eduskunnassa hankkeesta käyty keskustelun olikin määrällisesti vähäisempää energiapoliittisten uhkakuvien noustessa eduskunnan agendalle pitkälti vasta vuonna 2009. Osa Suomessa esitetyistä uhkakuista ja puheenvuoroista oli kuitenkin varsin kriittisiä, mikä ei täysin vastaa mielikuvaa käytyjen keskusteluiden epäpoliittisuudesta.⁹⁰

Teema kuitenkin esiintyi yksittäisissä puheenvuoroissa jo ennen vuotta 2009. Vihreiden Heidi Hautala tiedusteli helmikuussa 2007, keskusteleeko hallitus keskenään, muiden EU-maiden tai Venäjän kanssa putken alttiudesta terrorihyökkäyksille. Hautala totesi varsin yleisesti hankkeen mahdollisesta alttiudesta terrorihyökkäyksille olleen puhetta täsmentämättä keskusteluiden foorumia. SDP:n Pauliina Viitamies sen sijaan sivusi teemaa marraskuussa 2008 keskustelussa ilmasto- ja energiapolitiikasta todetessaan Venäjän hyödyntäneen maakaasua poliittisena työkaluna jo aiemmin.⁹¹

Uhkakuvien esittäminen Venäjän energiapolitiikasta ja Nord Stream -kaasuputkesta käynnistyi eduskunnassa toden teolla vuonna 2009. Arja Karhuvaaran (kok.) mukaan Itämeren kaasuputki lisäsi Saksan ja Euroopan riippuvuutta Venäjästä energiantoimittajana. Lähdeaineiston tarkastelu osoittaa maakaasun muodostaneen 23,4 % Saksan kokonaisenergiankulutuksesta vuonna 2004, josta Venäjän toimittaman kaasun osuus oli peräti 35 %. Vuonna 2014 maakaasun osuus Saksan energiankulutuksesta

⁹⁰ Whist 2008, 33-38.

⁹¹ Valtioapäivät, *Suullisia kysymyksiä : (N:o 210) Venäjän viimeaikaiset kehityspiirteet*. S. 5-6. 15.2.2007; Valtioapäivät, PTK 105/2008. S. 79-80. *Pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia: Valtioneuvoston selonteko 6. päivänä marraskuuta 2008*. 12.11.2008.

oli 20,5 %, kun taas venäläisen kaasun osuus tästä oli 38 %. Käytännössä Saksan tilanne ei siis muuttunut erityisen merkittävästi Nord Stream -kaasuputken valmistuttua. Karhuvaaran mukaan myös Suomen eteläiset keskukset olivat jo hieman liikaa Venäjän toimittamien eri energiamuotojen varassa. Karhuvaara arvelikin, että Suomen huoltovarmuus voisi kärsiä osana laajempaa konfliktia tai terroritekoa, vaikka maahan ei suoranaisesti kohdistunut sotilaallista vaaraa. Kokoomuksen Ukkola totesi samassa keskustelussa kaasun olevan Venäjälle väline kiristää EU:n jäsenmaita.⁹²

Seuraavan kerran teema nousi esille kesäkuussa 2009, kun vihreiden ensimmäisen kauden kansanedustaja Johanna Karimäki totesi puolueensa ryhmäpuheenvuorossa Itämeren kaasuputken olevan myös strateginen kysymys ympäristöasioiden lisäksi. Karimäen mukaan Viro, Ruotsi ja Puola kokivat hankkeen aiheuttavan turvallisuushaasteita ja Karimäki ihmetteli, miksi maitse kulkevaa vaihtoehtoista reittiä ei oltu kartoitettu. Tuulikki Ukkola (kok.) kommentoi aihetta myöhemmin samana päivänä toteamalla, että EU:n tulisi tiivistää toimintatapojaan, jotta Venäjä ei ”pompottaisi” sitä mielensä mukaan, kuten energiapolitiikassa on Ukkolan mukaan aiemmin tapahtunut. Ukkolan mukaan Itämeren kaasuputki jatkoi tätä kehitystä ja aiheutti turvallisuusriskin Suomelle sekä alueen muille valtioille.⁹³

Keskusteluun osallistunut konkaripoliitikko Ilkka Kanerva (kok.) ei sen sijaan havainnut hankkeessa viitteitä turvallisuuspoliittisista aspekteista, vaikka Ukkolan mukaan kaasuputkea oli käsitelty muissa Itämeren maissa turvallisuuspoliittisena asiana. Kanerva oli aloittanut eduskunnassa jo vuonna 1975 ja toiminut Vanhasen toisen hallituksen ulkoministerinä vuosina 2007-2008. Myös Timo Heinonen (kok.) tiedusteli Kanervalta, voisiko kaasuputki muodostua turvallisuus- ja energiavarmuuskysymykseksi. Tämän taustalla oli ajatus Euroopan energiaomavaraisuuden mahdollisesta vähentymisestä ja riippuvuuden kasvusta Venäjään viitaten Ukrainan kaasukriiseihin. Kanerva ei kuitenkaan arvioinut kaasuputkeen liittyvän tällaisia riskejä.⁹⁴

⁹² Valtiopäivät, PTK 6/2009. S. 53-54. *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009*. 11.2.2009; Liuhto 2010, 75; Westphal 2015, 62-63.

⁹³ Valtiopäivät, PTK 65/2009. S.14-19. *Valtioneuvoston selonteko Itämeren haasteista ja Itämeri-politiikasta*. 10.6.2009.

⁹⁴ Valtiopäivät, PTK 65/2009. S.14-19. *Valtioneuvoston selonteko Itämeren haasteista ja Itämeri-politiikasta*. 10.6.2009; Eduskunta, ”Ilkka Kanerva”. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/170.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

”Viisumivapaus ja energiariippuvuuden lisääminen Venäjästä on mielestäni toistaiseksi tyhmyyttä. Kaasuhanat ja kaasun hinta ohjautuvat kuitenkin lop-pupeleissa Moskovasta, oli taloustilanne mikä tahansa.” (Arja Karhuvaara, kok.)⁹⁵

Energiapolitiikka ja energian käyttö painostuksen välineenä tuli esille jälleen Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta keskusteltaessa eduskunnassa kesäkuussa 2009. Kokoomuksen ensimmäisen kauden kansanedustaja Arja Karhuvaara suhtautui yllä siteeratussa puheenvuorossaan varsin kriittisesti Itämeren kaasuputkeen. Myös kristillisdemokraattien puheenjohtaja Päivi Räsänen suhtautui hankkeeseen epäluulolla kommentoidessaan aihetta eduskunnassa syyskuussa 2009. Vuodesta 1995 alkaen eduskunnassa toimineen Räsänen mukaan energiapolitiikka oli osittain turvallisuuspolitiikkaa, sillä Venäjä oli aiemmin käyttänyt energiaa ulkopoliittikan välineenä. Räsänen arvioi kaasuputkella olevan kuitenkin myös positiivisia vaikutuksia Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiseen asetelmaan.⁹⁶

Energiapolitiikkaan ja maakaasuun painostuksen välineenä liittyneitä puheenvuoroja kuultiin eduskunnassa enemmän lokakuussa 2009 kaasuputkesta käydyssä varsinaisessa keskustelussa. Kristillisdemokraattien Kari Kärkkäinen huomautti kaasujen katkeamisen talvella tekevän Nord Stream -kaasuputkesta myös ulko- ja turvallisuuspoliittisen kysymyksen, josta oli syytä keskustella laajemmin. EU oli Kärkkäisen mukaan riippuvainen venäläisestä kaasusta ja Nord Stream lisäsi tätä riippuvuutta entisestään. Kärkkäisen mukaan kaasuputkesta oli keskusteltu kriittisesti Baltiassa, Ruotsissa sekä Saksassa. Kärkkäinen kuitenkin totesi maakaasulle olevan Euroopassa tarvetta ja kaasuputkista olevan pääosin positiivisia kokemuksia tähän mennessä. Kansainvälisten suhteiden tutkimusprofessori Robert W. Orttungin mukaan Neuvostoliitto olikin esimerkiksi kylmän sodan aikana suhteellisen luotettava energiantoimittaja lännelle.⁹⁷

Valtiopäivät, PTK 65/2009. S.38-45. *Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2008*. 10.6.2009.

⁹⁵ Valtiopäivät, PTK 69/2009. S. 51. *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009*. 16.6.2009.

⁹⁶ Valtiopäivät, PTK 69/2009. S. 51. *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009*. 16.6.2009; Valtiopäivät, PTK 78/2009. S. 47-48. *Suullisia kysymyksiä : (N:o 119) Eduskunnan tiedonsaanti Itämeren kaasuputkihankkeesta*. 17.9.2009.

⁹⁷ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 18. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009; Orttung 2017, 210-211.

Yksi eroavaisuus Suomen ja Ruotsin parlamenteissa käytyjen keskusteluiden välillä on suomalaisen opposition hajanaisuus Ruotsiin verrattuna. Suomessa kristillisdemokraatit antoivat Kari Kärkkäisen, Bjarne Kalliksen ja Päivi Räsäsen johdolla ymmärtää Nord Stream -kaasuputken liittyvän myös turvallisuuspolitiikkaan. Oppositioapuolueista SDP ja vasemmistoliitto eivät kuitenkaan kritisoineet kaasuputkihanketta juuri lainkaan. Sen sijaan osa puolueiden edustajista piti hanketta avoimesti positiivisena, mitä Ruotsissa ei kuultu. Monessa Suomessa tai Ruotsissa kuullussa puheenvuorossa kaasuputken liittyvät uhkakuvat esitettiin myös varsin yleisellä tasolla, eikä vaikutusten kohde välttämättä selvinnyt kommentista.

*”Sen sijaan meidän täytyy ymmärtää yksi asia: Energian avulla Venäjä kasvat-
taa omaa suurvalta-asemaansa. Tämän päätöksen avulla Venäjä jakoi Euroo-
pan unionia osiin. Tämän päätöksen avulla Venäjä haluaa kontrolloida Itä-
merta. Jos me tämän ymmärrämme ja annamme luvan, niin mikäpä siinä.
Mutta minä toivon, että nyt edes ymmärtävät siellä hallituksessakin, että ei
tässä ole mistään hyväsydämyydestä kysymys, vaan kysymys on siitä, että
Venäjällä on omat pyrkimyksensä ja ne pyrkimykset täytyy ymmärtää. Se
maanpäällinen kaasuputki olisi tullut maksamaan kolmasosan siitä, mitä tämä
kaasuputki, joka rakennetaan meren alle.” (Tuulikki Ukkola, kok.)⁹⁸*

Kokoomuksen Tuulikki Ukkola esitti Nord Stream -kaasuputken yllä siteeratusta puheenvuorossa juuri poliittisen painostuksen välineenä. Ukkolan mielestä kaasuputkessa oli kyse puhtaasti turvallisuuspolitiikasta ja Venäjän suurvaltaintresseistä. Ukkolan näkemyksissä Itämeren kaasuputki kiersi Baltian maat lähinnä niiden hankalan maineen vuoksi, kun taas harva parlamentaarikko Suomessa tai Ruotsissa kommentoi asiaa yhtä kärkkäästi. Esimerkiksi vuodesta 1983 asti eduskunnassa toiminut Kimmo Sasi (kok.) totesi Nord Stream -hankkeen olevan Euroopalle tärkeä, mutta muistutti myös energiaturvallisuuteen liittyvistä kysymyksistä. Sasin mukaan Baltian energiaturvallisuutta tuli ajatella, sillä nämä kohtaavat tulevaisuudessa ongelmia, kun Ignalinan ydinvoimala Liettuassa suljetaan.⁹⁹

Näyttääkin siltä, että Nord Stream -kaasuputken katsottiin myös Suomen eduskunnassa kuulluissa puheenvuoroissa muodostavan energiapoliittisia uhkakuvia Baltian maille. Osa parlamentaarikoista arvioi Johanna Karimäen tapaan esimerkiksi Viron ja Puolan suhtautuneen kaasuputken kriittisesti. Osa parlamentaarikoista molemmissa

⁹⁸ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 36. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

⁹⁹ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 35-36. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

maissa katsoi kaasuputken mahdollistavan Baltian maiden painostuksen ilman, että kaasutoimitukset Saksaan keskeytyvät. Teema korostui etenkin Ruotsin valtiopäivillä, jossa osa parlamentaarikoista esitti huolestuneisuutensa Baltian maiden energiaturvallisuudesta ja piti kaasuputkea keinona kiertää hankalina pidetyt kauttakulkumaat.

Puheenvuoroja Itämeren kaasuputken kielteisistä vaikutuksista Baltian maille voi pitää osaltaan perusteltuina maiden energiapolitiikan näkökulmasta. Venäjä oli Suomen tavoin kolmen Baltian maan ainoa kaasuntoimittaja, eikä Baltian kaasuverkko ollut yhteydessä muuhun Eurooppaan. Viron tilanne oli Baltian maista paras, sillä maakaasun osuus Viron energiankulutuksesta oli vain 15 % vuonna 2008 ja maa oli selvästi EU:n keskiarvoa vähemmän riippuvaisempi tuontienergiasta. Latviassa maakaasun osuus oli sen sijaan 30 % ja Liettussa 29 % energian kokonaiskulutuksesta ja maiden riippuvuus tuontienergiasta oli EU:n keskiarvoa korkeampi. Latvian ja Liettuan tilanne oli siis selvästi Viroa hankalampi. Maakaasun osuus parlamenttikeskusteluissa mainitun Puolan energiankulutuksesta oli sen sijaan vain 12 % ja maan riippuvuus tuontienergiasta oli EU:n pienimpiä. Käytännössä Puola ei siis ollut erityisen altis maakaasun avulla tapahtuvalle painostukselle. Bendik Solum Whistin mukaan Baltian maiden kriittisyys ja tulkinta Nord Stream -kaasuputkesta perustui osaltaan myös maiden historialliseen kokemukseen Venäjältä.¹⁰⁰

Suomen ja Ruotsin parlamenteissa esitettyjä uhkakuvia Nord Stream -kaasuputken vaikutuksista Baltian maiden energiaturvallisuuteen voi siis pitää perusteltuina lähinnä Latvian ja Liettuan osalta. Puolan ja Viron osalta huolet energian avulla tapahtuvan painostuksen kohteeksi jäämisestä eivät sen sijaan olleet erityisen perusteltuja. Latvian ja Liettuan tilanteen vuoksi on kuitenkin ymmärrettävää, miksi osa parlamentaarikoista esimerkiksi Ruotsissa vetosi hallitukseen maitse kulkevan kaasuputkivaihtoehdon selvittämiseksi. Useat alan tutkijat, kuten Kirsten Westphal ja Viatcheslav Morozov ovat arvioineet Venäjän näkökulmasta Itämeren kaasuputken yhdeksi eduksi, jos ei tavoitteeksi, riippuvuuden vähentämisen kauttakulkumaista, kuten molempien maiden parlamenteissa esitettiin. Tutkijoiden mielestä kauttakulkumailla

¹⁰⁰ Whist 2009, 189-192.

tarkoitettiin kuitenkin ensisijaisesti Ukrainaa, Valko-Venäjää ja Puolaa, kuten olen aiemmin todennut.¹⁰¹

Ahvenanmaan vaalipiiristä valittu RKP:n Elisabeth Naclér esitti lokakuun 2009 keskustelussa huolestuneisuutensa Ahvenanmaan turvallisuudesta Nord Stream -hankkeen myötä. Ensimmäistä kautta eduskunnassa toiminut Naclér totesi kaasuputken kulkevan noin 35 kilometrin päästä Ahvenanmaan demilitarisoidusta vyöhykkeestä ja tiedusteli ministereiltä, voidaanko taata, ettei kaasuputkeen tai sen valvontaan tule liittymään turvallisuuspoliittisia ongelmia. Naclér tiedusteli myös myöhemmin samassa keskustelussa ulkoasiainministeri Stubbilta, miten mahdollisia terroristisia pyrkimyksiä tai Nord Stream -kaasuputken sabotointiin tähtääviä toimia valvotaan. Puolustusministeri Jyri Häkämiehen (kok.) mukaan Itämeren valvonta jatkui samaan tapaan myös kaasuputken myötä. Vuodesta 1999 alkaen eduskunnassa ja puolustusministerinä vuodesta 2007 lähtien toiminut Häkämies kuului Suomessa käytyjen keskusteluiden kannalta keskeisiin parlamentaarikkoihin.¹⁰²

Kokoomuksen kolmannen kauden kansanedustaja Olli Nepponen sen sijaan kertoi kansalaisia ihmetyttäneen Nord Stream -kaasuputken esittäminen pääasiassa ympäristökysymyksenä. Nepposen mukaan hanke linkittyi luonnollisesti turvallisuuspolitiikkaan ja esimerkiksi Venäjän järjestämän Laatokka-harjoituksen yhtenä tarkoituksena oli Itämeren kaasuputken turvaaminen. Nepponen on taustaltaan Puolustusvoimien entinen prikaatikenraali. Nepponen piti kuitenkin tärkeänä, ettei kaasuputkihanketta esitetä niin sanottuna ”mörkönä” ja korosti hankkeen tärkeyttä Venäjälle sekä Euroopalle suhtautuen positiivisesti kaasuputkeen.¹⁰³

Hallituksen ministerit olivat suhteellisen varovaisia kritisoimaan tai liittämään Nord Stream -hankkeeseen ulko- ja turvallisuuspoliittisia uhkakuvia. Ulkoministeri Alexander Stubb (kok.) myönsi hankkeen olevan turvallisuuspoliittisesti negatiivinen Baltian maiden mielestä, mutta totesi tämän riippuvan pitkälti kommentoijan näkökulmasta. Suomelle kaasuputki ei Stubbin mukaan ollut ulko- ja turvallisuuspoliittinen kysymys.

¹⁰¹ Westphal 2008, 107-111; Morozov 2008, 54-55.

¹⁰² Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 21, 36-38. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009; Eduskunta, ”Jyri Häkämies”. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/566.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

¹⁰³ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 21. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

Sen sijaan elinkeinoministeri Mauri Pekkarisen (kesk.) mukaan Baltian maat eivät varsinaisesti vastustaneet Nord Stream -kaasuputkihanketta, vaikkakin toivoivat, että putken reitti kulkisi maiden alueilta. Väite ei pitänyt täysin paikkaansa, sillä esimerkiksi Viro kielsi vuonna 2007 Nord Stream -kaasuputken rakentamisen talousalueellaan, kuten olen aiemmin todennut. Pekkarinen lukeutui pitkän linjan konkaripoliitikkoihin ja oli toiminut eduskunnassa yhtäjaksoisesti aina vuodesta 1979 lähtien.¹⁰⁴

Maitse kulkeva kaasuputki on saattanut osaltaan saada Baltian maissa ja Puolassa kannatusta myös kauttakulkumaksujen näkökulmasta. Carl B. Hamilton (fp.) mainitsi Ruotsin valtiopäivillä joulukuussa 2007 Itämeren pohjassa kulkevan kaasuputken reitin yhdeksi syyksi Puolan mahdollisuuden nostaa kauttakulkumaksuja, mikäli kaasuputken reitti olisi kulkenut maitse. Tällöin Venäjän saamat tulot maakaasun myynnistä olisivat Hamiltonin mukaan pienentyneet. Venäjän ja Neuvostoliiton talouteen erikoistuneen emeritusprofessori Marshall I. Goldmanin mukaan Puola, Ukraina ja Valko-Venäjä vastustivat Nord Stream -kaasuputkea osin sen takia, etteivät ne menettäisi tuottoisia kauttakulkumaksuja. Atlantic Council Global Energy Center -ajatuspajan vanhemman tutkijan professori Alan Rileyn arvion mukaan maitse rakennettava kaasuputki olisi kuitenkin ollut hyvin pitkään edullisempi vaihtoehto myös kauttakulkumaksujen kanssa. Whist puolestaan toteaa vain harvan uskoneen, että Baltian maiden ja Puolan arviot maitse kulkevan reitin paremmuudesta olisivat perustuneet ainoastaan mahdollisuuteen saada kauttakulkumaksuja. Baltian maista puhuminen on myös osin virheellistä, sillä mikään maitse suunniteltu kaasuputkivaihtoehto ei olisi kulkenut Viron alueella.¹⁰⁵

Vetoamisessa Baltian maiden energiaturvallisuuteen on voinut olla myös kyse yksinkertaisesti täysistuntokeskusteluiden luonteesta, jossa parlamentaarikot pyrkivät löytämään mahdollisimman uskottavia argumentteja oman mielipiteensä tueksi ja usein hallituksen kampittamiseksi. Etenkin Ruotsissa, mutta myös Suomessa huolestuneet kommentit Baltiaan Nord Stream -kaasuputken myötä kohdistuvasta painostuksesta

¹⁰⁴ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 19, 24-25. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009; Youngs 2009, 85-90; Eduskunta, ”Mauri Pekkarinen”. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/212.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

¹⁰⁵ Goldman 2008, 158-160; Whist 2009, 182-185.

ovat saattaneet kuulostaa kotimaahan kohdistuvia uhkakuvia uskottavammilta. Baltiaan kohdistuvat energiapoliittiset uhkakuvat tarjosivatkin yhden konkreettisen teeman, jolla hanketta pystyi vastustamaan. Suomessa Baltian ja Puolan kysymys ei kuitenkaan ollut esillä yhtä laajasti kuin Ruotsin valtiopäivillä.

Molempien maiden parlamenttikeskusteluita näyttää yhdistäneen ministerien varsin neutraali suhtautuminen kaasuputkeen kysymyksenä, joka käsitellään kansainvälisten sopimusten mukaisesti. Ministerit pitäytyivät molemmissa maissa tämän linjan takana yksittäisiä puheenvuoroja lukuun ottamatta. Suomessa keskusta oli hallituspuolueista kenties yhtenäisimmin virallisen linjan takana, kun taas vihreistä ja etenkin kokoomuksesta kuului useita soraääniä. Myös RKP:n Elisabeth Naucér tiedusteli hankkeen energiapoliittisia vaikutuksia Ahvenanmaan alueelle. Nord Stream -kaasuputki näyttää kuitenkin aiheuttaneen eniten jakautumista kokoomuksessa. Ulkoministeri Alexander Stubb (kok.) suhtautui puheenvuoroissaan neutraalisti kaasuputkeen, kun taas samanaikaisesti esimerkiksi Tuulikki Ukkola (kok.) piti hankkeesta erittäin kriittisiä puheenvuoroja. Osa kokoomuslaisista kritisoi voimakkaasti hanketta, kun taas konkaripoliitikko Ilkka Kanerva (kok.) ja ministerit Stubb (kok.) ja Häkämies (kok.) suhtautuivat asiaan pragmaattisen neutraalisti. Haasteet suhtautumisessa Nord Stream -kaasuputkeen näyttävätkin kulminoituvan juuri kokoomuksen linjassa.

”Putkihan tulee, niin kuin täällä on todettu, mutta minua on käsittelyssä ruvennut kiinnostamaan se, että Suomen puolelta on sanottu, että tällä ei ole turvallisuuspoliittista merkitystä. Olen muualla ymmärtänyt vaan, että Leningradin sotilaspiirille on annettu ihan selkeä tehtävä, että nämä strategiset seikat ja turvallisuuspolitiikat pitää heidän puoleltaan tarkastella erittäin tarkasti, ja on sanottu jopa, että jos he eivät olisi sitä nyt tehneet, niin potkut olisivat saaneet.” (Eero Akaan-Penttilä, kok.)¹⁰⁶

Eero Akaan-Penttilän (kok.) yllä siteerattu puheenvuoro havainnollistaa kokoomuslaisten erilaisia lähestymistapoja hankkeeseen. Kolmatta kautta eduskunnassa istunut Akaan-Penttilä ihmetteli, miksi Nord Stream -kaasuputkea ei oltu yhdistetty turvallisuuspolitiikkaan Suomessa ja tiedusteli puolustusministeri Jyri Häkämieheltä (kok.) sotilasviranomaisten näkemyksiä asiaan. Häkämiehen mukaan asiaa oli tarkasteltu päädyttyen lopulta arvioon siitä, ettei Venäjä halua todennäköisesti kriisiyttää kaasuputkea sen kasvavan taloudellisen merkityksen takia. Helsingin Sanomat väitti

¹⁰⁶ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 27-28. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

näin tapahtuneen vuonna 2017 julkaistussa osin salassa pidettyihin tietoihin perustuneessa artikkelissaan. Sotilasviranomaisten mukaan putkeen oli mahdollista asentaa tiedustelujärjestelmiä, mutta Venäjän ei arveltu ottavan näin suurta riskiä säilyttääkseen uskottavuutensa ja hyvät välit Saksaan.¹⁰⁷

Tuulikki Ukkola (kok.) puolestaan kummasteli lokakuussa 2009 ulkoministeri Stubbin lausuntoja ja tiedusteli, oliko joku pelotellut ministerin puolikuoliaaksi. Ukkola ennusti Itämerestä tulevan Nord Stream -kaasuputken myötä ulko- ja turvallisuuspoliittinen räjähdyspiste, johon myös tutkijoiden mukaan tuli varautua. Ukkola ei kuitenkaan puheenvuorossaan tarkentanut, keitä tämä tarkoitti tutkijoilla. Kokoomuksen Outi Mäkelä kommentoi hanketta Ukkolaa malitillisemmin todeten Itämeren strategisen painoarvon kasvavan kaasuputken myötä. Vuonna 2007 eduskunnassa aloittanut Mäkelä tiedusteli, huomioidaanko merkityksen kasvu tulevaisuudessa tarkemmin käsiteltäessä esimerkiksi Suomen ja Ruotsin suhdetta sotilasliitto Natoon.¹⁰⁸

Nord Stream -kaasuputkesta poliittisen painostuksen välineenä Suomen eduskunnassa käydyt keskustelut muistuttavat osaltaan Ruotsia, sillä kaasuputken uhkakuvien ei pääsääntöisesti esitetty kohdistuvan suoranaisesti Suomeen. Kokoomuksen Ukkola totesi hankkeen olevan uhka Suomelle ja muille alueen maille, kun taas Elisabeth Naucmér (r.) esitti huolestuneisuutensa Ahvenanmaan tilanteesta. Itämeren kaasuputki nähtiin kuitenkin vain muutamassa puheenvuorossa energiapoliittisena uhkana juuri Suomelle, vaikka moni kansanedustajista esitti kaasuputken haitalliseksi sekä poliittisen painostuksen välineeksi. Nord Stream -kaasuputken energiapoliittisista uhkakuvista Suomen ja Ruotsin parlamenteissa käytyjä keskusteluista yhdistää siis se, ettei uhkakuvien pääasiassa katsottu tai julkisesti sanottu kohdistuvan suoraan kumpaankaan maahan.

Ruotsin osalta tämä oli varsin ymmärrettävää maakaasun vähäisen merkityksen vuoksi. Suomessa tilanne kuitenkin poikkesi selvästi Ruotsista, sillä maakaasun 10,4 %

¹⁰⁷ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 27-28. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009; Helsingin Sanomat, ”Salaisuus kallion uumenissa – juuri kukaan ei tiedä, mitä tekee Puolustusvoimien Viestikoekeskus, mutta nyt HS:n saamat asiakirjat avaavat mysteerin”. 16.12.2017. <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005492284.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

¹⁰⁸ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 28, 33. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

osuus maan energiankulutuksesta vuonna 2005 oli Ruotsia suurempi. Venäjän kaupan professori Kari Liuhdon mukaan venäläisen maakaasun rooli energiankulutuksessa oli Suomessa esimerkiksi Puolaa suurempi. Tampereen yliopiston kansainvälisen politiikan professori Pami Aallon ja Åbo Akademin apulaisprofessori Nina Tynkkynen mukaan arviolta 40 % Suomessa käytetyistä eri energiamuodoista tuotiin tuolloin Venäjältä mukaan lukien kaikki maakaasu. Tätä taustaa vasten onkin mielenkiintoista, kuinka vähän venäläisen energian rooli puhutti Suomen eduskunnassa Nord Stream - kaasuputkesta käytyjen keskusteluiden yhteydessä, vaikka kaasuputkea ei suunniteltu kulkeväksi Suomeen.¹⁰⁹

Suomen on arvioitu EU:n teettämässä selvityksissä olevan ensimmäinen kärsijä, mikäli Venäjä vähentäisi tai katkaisisi kaasutoimituksia Eurooppaan syystä tai toisesta. Suomen huoltovarmuuskeskuksen pääanalyttikkona työskennelleen Hannu Hernesniemen mukaan Venäjän kynnys Suomeen kulkevien kaasutoimitusten katkaisuun on useimpia maita matalampi, sillä Suomen läpi ei toimiteta maakaasua muihin maihin ja Suomella on jonkin verran omia kaasuvaramoita. University of Nottingham Ningbo China -yliopiston apulaisprofessori Nicholas Ross Smithin mukaan vuosi 2009 toimi vedenjakajana EU:n ja Venäjän kaasusuhteessa Ukrainan kaasukriisin vuoksi, mikä pakotti EU:n pohtimaan maakaasun toimittajien monipuolistamista. Tästä ei kuitenkaan ollut nähtävissä selviä viitteitä vielä vuonna 2009 Suomen eduskunnassa käydyissä keskusteluissa.¹¹⁰

Onkin mielenkiintoista, kuinka vähän Venäjän energiapolitiikka ja mahdollisuus hyödyntää Nord Stream -kaasuputkea painostukseen nousi esiin Suomen eduskunnassa käydyissä keskusteluissa. Osa kansanedustajista esitti uhkakuvia ja kritiikkiä hanketta kohtaan, mutta tällaiset puheenvuorot olivat määrällisesti vähemmistössä. Venäläinen maakaasu oli Suomessa tarkastelujakson aikana selvästi Ruotsia merkittävämmässä roolissa, mutta todellista keskustelua siihen liittyvistä uhkakuvista ei eduskunnassa silti juuri kuultu. Whistin haastattelema Ulkopoliittisen instituutin silloinen ohjelmajohtaja Tapani Vaahtoranta on arvellut vuonna 2008 julkaistussa artikkelissa

¹⁰⁹ Liuhto 2010, 11-12, 75, Aalto & Tynkkynen 2008, 126-129.

¹¹⁰ Hernesniemi 2015, 130-132; Smith 2016, 80-81.

suomalaisten olleen joko liian huolissaan Venäjältä nostaakseen kaasuputken sotilasstrategisia ulottuvuuksia keskustelun agendalle tai vaihtoehtoisesti hankkeen nämä ulottuvuudet eivät olisi muuttaneet suomalaisten suhtautumista Venäjään muutenkaan. Whist arvioi, ettei yksi kaasuputki olisi tuonut muutosta Suomen näkökulmaan Venäjältä, jonka kanssa maarajaa oli yli 1300 kilometriä. Voi kuitenkin todeta, että osa kokoomuksen kansanedustajista näytti poikkeavan linjasta, jonka mukaan suomalaiset eivät uskaltaneet tai halunneet kommentoida hanketta rehellisesti.¹¹¹

Vaahtoranta näki suomalaisessa keskustelussa kaasuputkesta merkkejä suomettumisesta varsin perustellusti. Suomea syytettiin kylmän sodan aikana suomettumisesta (*finnlandisierung*), jolla poliittisen historian professori Kimmo Rentolan mukaan tarkoitettiin läntisen Euroopan mukautumista Neuvostoliiton tahtoon. Venäjän tutkimuksen emeritusprofessori Timo Vihavaisen mukaan suomettumiseen liitettiin perusajatus Neuvostoliiton tietynlaisesta veto-oikeudesta Suomeen, joka oli käytännössä näkynyt vuoden 1958 yöpakkaskriisissä ja vuoden 1961 noottikriisissä. SDP, maalaisliitto ja kokoomus olivat mukana muodostamassa kesän 1958 eduskuntavaalien jälkeen laajaa yhteishallitusta, jonka taustalla oli vaalit voittaneen kommunistisen SKDL:n jättäminen oppositioon. Neuvostoliitto jäädyytti hallituskokoonpanon takia kauppaneuvottelut ja suhteet Suomeen, mikä johti lopulta hallituksen kaatumiseen. Yöpakkaskriisi johti Neuvostoliiton poliittisten kantojen huomiointiin jatkossa jopa yksittäisten ministerien nimityksissä sekä itsesensuurin kehittymiseen, jonka mukaan itänaapuria ei haluttu julkisesti arvostella. Noottikriisi sen sijaan liittyi presidentti Urho Kekkosen uudelleen valintaan vuoden 1962 vaaleissa, jota uhkasi oikeuskansleri Olavi Hongan taakse muodostettu laaja koalitio. Neuvostoliitto jätti Suomelle lokakuussa 1961 nootin, jossa esitettiin YYA-sopimuksen mukaisia neuvotteluita sotilaallisesta yhteistyöstä. Tämä johti Hongan luopumiseen presidenttiehdokkuudesta ja johtopäätökseen siitä, ettei Neuvostoliiton tukea nauttinutta Kekkosta voinut voittaa. Suomettumista pidettiin kansainvälisesti kielteisenä asiana, mutta kotimaassa se nähtiin usein menestyksekkäänä ulkopolitiikan linjana.¹¹²

¹¹¹ Whist 2008, 35-39.

¹¹² Rentola 2010, 299-309; Vihavainen 1991, 9-20.

Suomen ja Ruotsin parlamenteissa kuultiin siis useita puheenvuoroja, joissa Nord Stream -kaasuputki nähtiin uhkana energiapolitiikan kannalta. Osassa puheenvuoroista kaasuputken tarkoituksiksi esitettiin mahdollisuus muiden maiden häiritsemiseen kaasutoimitusten katkoilla ilman, että toimitukset Saksaan vaarantuvat. Kaasuputken ei kuitenkaan katsottu useimmissa puheenvuoroissa aiheuttavan uhkaa Suomelle tai Ruotsille, vaan uhkakuvien kohteena olivat esimerkiksi Baltian maat ja Venäjän rajanaapurit. Hankkeen energiapoliittisia vaikutuksia kommentoineille parlamentaarikoille Nord Stream vaikutti kuitenkin olevan kaikkea muuta kuin pelkkä ympäristökysymys. Energiapolitiikan uhkakuvat olivat kuitenkin pääasiassa sävyiltään varsin maltillisia molemmissa maissa ja on osaltaan yllättävää, ettei hankkeesta Ruotsin valtiopäivillä käyty keskustelu ollut lopulta merkittävästi Suomea kriittisempää.

3. Itämeren kaasuputki uhkana ympäristölle

Ympäristöön liittyvät näkökulmat muodostivat määrällisesti merkittävän osan Nord Stream -kaasuputkesta Suomen ja Ruotsin parlamenteissa käydyistä keskusteluista. Tämä korostui etenkin Ruotsissa, jossa hankkeeseen liitetyt ympäristöturvallisuuden uhkakuvat nousivat esiin toistuvasti usean vuoden ajan. Ympäristökysymyksistä keskusteltiin kuitenkin myös Suomen eduskunnassa tarkastelujakson aikana. Teeman tarkastelu on jaettu kahteen eri alalukuun, joista ensimmäisessä analysoidaan kaasuputken päästöistä käytyjä keskusteluita, kun taas toinen alaluku käsittelee Nord Stream -kaasuputkeen liitettyä ekokatastrofin uhkaa ja muita ympäristöhaittoja.

3.1. Itämeren kaasuputken aiheuttamat päästöt

Nord Stream -kaasuputken aiheuttamat päästöt muodostivat toisen hankkeeseen liitettyistä ympäristöturvallisuuden uhkakuvista. Kaasuputken kommentoitiin etenkin Ruotsin valtiopäivillä nostavan hiilidioksidipäästöjä ja aiheuttavan haittaa Itämeren ympäristölle. Päästöt ja saasteet liittyvät keskeisesti ympäristöturvallisuuden käsitteeseen, jonka vuoksi näiden tarkastelu on mielekästä myös Nord Stream -kaasuputken yhteydessä.

Keskustelu Itämeren kaasuputken päästöistä alkoi Ruotsin valtiopäivillä jo vuonna 2006, jolloin myös ajatus Ruotsiin rakennettavasta haaraputkesta oli esillä. Ympäris-

töpuolueen Ingegerd Saarinen tiedusteli tammikuussa 2006 kestävän kehityksen ministeri Mona Sahlinin (s.) mielipidettä Ruotsiin mahdollisesti rakennettavasta kaasuputken haarasta. Vuodesta 1999 alkaen valtiopäivillä toimineen Saarisen mukaan haaraputken rakentaminen edellyttäisi maakaasun käytön merkittävää lisäämistä Ruotsissa, mikä puolestaan kasvattaisi maan hiilidioksidipäästöjä huomattavasti. Saarinen tiedusteli, miten Sahlin aikoo tehdä selväksi, ettei maakaasu mene Ruotsin ympäristöpolitiikan edelle. Sahlin vakuutti, ettei maakaasu sovi Ruotsin kunnianhimoisiin ilmastotavoitteisiin, mutta korosti ettei hankkeeseen ole mahdollista ottaa kantaa vielä tässä vaiheessa. 1980-luvulla ensimmäisen kerran valtiopäivillä toiminut Sahlin kuului tunnettuihin poliitikkoihin Ruotsissa ja Sahlin toimi myös sosiaalidemokraattien puheenjohtajana vuosina 2007-2011. Sahlinin lupaava ura sai kuitenkin kolhuja 1990-luvulla valtion luottokortin väärinkäyttöihin liittyneen skandaalin takia.¹¹³

Saarinen nosti kysymyksen Ruotsin ilmastotavoitteista esiin jälleen helmikuussa 2006. Saarisen mukaan Ruotsi tarvitsi voimakkaampia päästövähennyksiä muilta sektoreilta päästäkseen ilmastotavoitteeseensa, mikäli kaasuputken haara rakennetaan Ruotsiin. Saarinen tiedustelikin, onko kaasuputken rakentaminen linjassa Ruotsin ympäristötavoitteiden kanssa. Ympäristöministeri Lena Sommestad (s.) korosti Ruotsin sitoutuneen päästövähennyksiin, mutta myönsi Itämeren kaasuputken rakentamisen riippuvan markkinoista ja muista toimijoista. Ympäristöpuolueen Bodil Ceballos ihmetteli puolestaan tammikuussa 2007 kaasuputkihanketta, jolla fossiilisia polttoaineita korvataan toisella fossiilisella lähteellä.¹¹⁴

Itämeren kaasuputken aiheuttamat päästöt nousivat esiin useita kertoja vuoden 2007 aikana Ruotsin valtiopäivillä. Toista kautta valtiopäivillä toiminut Ulf Holm (mp.) toivoi helmikuussa 2007 hallitukselta yleisesti enemmän tekoja ilmasto- ja ympäristö-

¹¹³ Sveriges riksdag, Prot. 2005/06:58. S. 36-38. *Frågestund : Klimatpolitiken*. 19.1.2006; Helsingin Sanomat, ”Ruotsalaispoliitikko Mona Sahlin jälleen skandaalin keskellä – nyt syynä henkivartijalle kirjoitettu todistus”. 4.5.2016. <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002899729.html>> [sivu luettu 6.12.2019];

Sveriges riksdag, ”Mona Sahlin (S)”. <https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/mona-sahlin_0806338394516> [sivu luettu 6.12.2019].

¹¹⁴ Sveriges riksdag, Prot. 2005/06:74. S. 34-35. *Frågestund : Rysk gasledning i Östersjön*. 16.2.2006; Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:50. S. 50-52. *Frågestund : Miljökonsekvensanalys av en gasledning i Östersjön*. 18.1.2007.

politiikassa ja kummeksui ulkoministeri Bildtin toimintaa. Holmin mukaan Bildt ka-
vahti keskustelua Itämeren kaasuputkesta ja vetosi toiminnassaan edellisen hallituk-
sen linjaan. Myös Ceballos luonnehti kaasuputkihanketta samassa keskustelussa eili-
sen ratkaisuksi, jolla Saksa sitoo itsensä fossiilisiin polttoaineisiin 50 vuodeksi.¹¹⁵

*“Om man ska döma av vad tidningarna skriver har Reinfeldt väldigt goda rela-
tioner med Merkel. Med dessa i ryggen borde det inte vara så svårt att få
henne och Tyskland att förstå att det inte är en långsiktigt hållbar lösning att
använda fossila bränslen under ca 50 år framöver, samtidigt som tempera-
turen på vår jord stiger och stiger och stiger. I dagsläget har medeltempera-
turen redan stigit 0,7 grader. Domen från våra barn och barnbarn kan bli
mycket hård. Vill vi riskera det, eller vill vi ta vårt ansvar? Jag vill att vi ska ta
ansvar.” (Bodil Ceballos, mp.)¹¹⁶*

Bodil Ceballos (mp.) kritisoi Itämeren kaasuputkea voimakkein sanakääntein Ruotsin
valtiopäivillä kesäkuussa 2007 yllä siteeratusta puheenvuorossa. Ensimmäistä kaut-
taan valtiopäivillä toiminut Ceballos toisti hankkeen edellyttävän sitoutumista maa-
kaasuun seuraaviksi 50 vuodeksi, mitä ei voinut pitää kestäväenä ratkaisuna maapal-
lon keskilämpötilan noustessa. Ceballosin mukaan Ruotsin tulikin ajaa mieluummin
energiapolitiikkaa, joka ei lisää riippuvuutta fossiilisista polttoaineista. Myös vasem-
mistopuolueen Hans Linde kertoi samassa keskustelussa puolueensa kriittisyydestä
hiilidioksidipäästöjen kasvua tarkoittavaa kaasuputkea kohtaan. Vuonna 2006 valtio-
päiväedustajana aloittanut Linde (s. 1979) lukeutui kaasuputken aktiivisiin komment-
toijiin. Eurooppaministerinä toimineen Cecilia Malmströmin (fp.) mukaan Ruotsilla ei
ollut kiinnostusta osallistua kaasuputkihankkeeseen. Malmström kuitenkin muistutti
kansainvälisen lainsäädännön oikeuttavan eri toimijoille mahdollisuuden laskea me-
rien pohjiin kaasuputkia tietyin reunaehdoin. Malmströmin mukaan hankkeen py-
säyttäminen poliittisista syistä ei tämän vuoksi ollut mahdollista.¹¹⁷

Osa ruotsalaisista parlamentaarikoista esitti Nord Stream -kaasuputken siis hank-
keena, joka kasvattaa Itämeren alueen hiilidioksidipäästöjä ja sitoo Saksan maaka-
suun vuosikymmeniksi. Näissä puheenvuoroissa kaasuputki nähtiin fossiilisen ener-
gian käyttöä tukevana muotona, joka hidastaa Ruotsin ilmastotavoitteita, mutta

¹¹⁵ Sveriges riksdag. Prot. 2006/07:60. S. 15-19, 58-59. *Utrikespolitisk debatt*. 14.2.2007.

¹¹⁶ Sveriges riksdag. Prot. 2006/07:118. S. 8-10. *Berättelsen om verksamheten i Europeiska unionen under 2006*. 1.6.2007.

¹¹⁷ Sveriges riksdag. Prot. 2006/07:118. S. 6-10, 30-31. *Berättelsen om verksamheten i Europeiska unio-
nen under 2006*. 1.6.2007.

myös maanosan siirtymistä uusiutuviin energiamuotoihin. Esitettyjä argumentteja maakaasun aiheuttamista hiilidioksidipäästöistä voi pitää perusteluina, mutta kysymys maakaasun haitallisuudesta ei ole täysin yksinkertainen. Oxfordin yliopiston energiapolitiikan professori Dieter Helm on tarkastellut maakaasun roolia siirtymässä fossiilisista polttoaineista uusiutuviin energiamuotoihin. Helmin mukaan maakaasua voi pitää puhtaimpana fossiilisen energian muotona ja maakaasun hiilidioksidipäästöt ovat vain arviolta puolet esimerkiksi kivihiilen päästöistä. Käytännössä maakaasuun siirtyminen kivihielestä tai öljystä laskee hiilidioksidipäästöjä nopeasti, mutta Helmin mukaan ilmastokriisi ei kuitenkaan ratkea maakaasun avulla. Tällä perusteella Nord Stream -kaasuputken aiheuttamia hiilidioksidipäästöjä voi pitää uhkana Itämeren ja Ruotsin alueen ympäristöturvallisuudelle sekä kansalaisten turvallisuudelle pitkällä aikajänteellä.¹¹⁸

Ruotsissa maakaasun osuus maan energiankulutuksesta oli erittäin pieni tarkastelemallani aikajaksolla, kuten olen aiemmin todennut. Nord Stream -kaasuputken toisessa päätepisteessä, Saksassa tilanne oli kuitenkin merkittävästi erilainen. Saksan hallitus ja energiayhtiöt tekivät vuonna 2000 sopimuksen maan kaikkien ydinvoimaloiden sulkemisesta vuoteen 2022 mennessä. Ydinvoima muodosti 30 % Saksan sähköntuotannosta vuonna 2004 ja päätös sulkemisesta edellytti muiden energiamuotojen merkittävää lisäämistä. Whistin mukaan ydinvoimaloiden sulkemisen arvioitiin lisäävän maakaasun ja kivihiilen käyttöä Saksassa estäen maan pääsemisen päästötaivoitteisiinsa. Tässä kontekstissa maakaasu näyttäytyy kivihieiltä parempana energiamuotona ydinvoiman korvaamiseksi.¹¹⁹

Nord Stream -kaasuputken päästöihin yhdistetyt uhkakuvat olivat seuraavan kerran esillä Ruotsin valtiopäivillä vasta vuonna 2008. Ympäristöpuolueen Bodil Ceballos jatkoi hankkeen kritisoimista helmikuussa 2008 toteamalla, ettei ympäristöpuolue pidä fossiilisten polttoaineiden korvaamista toisella fossiilisella energiamuodolla kestäväenä ratkaisuna. Ceballos kuitenkin kiitti puheenvuorossaan Ruotsin ympäristöministeriä, joka oli hylännyt Nord Stream AG -yhtiön toimittaman hakemuksen ja vaatinut siihen merkittäviä tarkennuksia. Oppositio ei pelkästään kiitellyt hallitusta, vaan Ulf

¹¹⁸ Helm 2017, 53-59.

¹¹⁹ Whist 2009, 175-176; Goldman 2008, 156-159.

Holm (mp.) syytti samassa keskustelussa ulkoministeri Bildtiä kaasuputken halaamisesta samalla, kun yhdysvaltalainen Al Gore sai vuonna 2007 Nobelin rauhanpalkinnon ympäristöön liittyvästä toiminnastaan. Holmin mukaan ilmastokysymys olikin tärkeä kaikkien tulevaisuuden kannalta.¹²⁰

Päästöt ja siihen liittyneet uhkakuvat nousivat esille jälleen maaliskuussa 2009 valtiopäivien keskustellessa Euroopan energiaverkosta. Sosiaalidemokraattien Renee Jeryd arveli maakaasuun satsaamisen lisäävän riippuvuutta fossiilisista polttoaineista ja mahdollisesti karsivan uusiutuvan biokaasun valmistamista. Jerydin puheenvuoro käsittelee energiaa kuitenkin varsin yleisellä tasolla. Vuosina 2008-2010 valtiopäivillä toiminut Jeryrd syytti hallitusta vielä saman vuoden huhtikuussa siitä, ettei se tuntunut ottavan ilmastomuutoksen aiheuttamaa uhkaa tai siirtymistä uusiutuviin energiamuotoihin tosissaan. Elinkeinoministeri Maud Olofsson (c.) kuitenkin vakuutti, ettei maakaasun käyttöä ollut tarkoitus lisätä Ruotsissa ja muistutti hallituksen olevan sitoutunut kunnianhimoisiin ilmastotavoitteisiinsa. Jerydin ja Olofssonin välisessä keskustelussa esiintyi vielä tässä vaiheessa ajatus Nord Stream -kaasuputken haaran rakentamisesta Ruotsiin, jonka Olofsson tyrmäsi epärelevanttina.¹²¹

Puheenvuorot Ruotsin hallituksen kunnianhimoisesta ilmastopolitiikasta eivät tosiasiallisesti olleet erityisen kaukana hallituksen virallisesta linjasta. Fredrik Reinfeldtin (m.) johtama hallitus julkaisi maaliskuussa 2009 esityksen maan ilmasto- ja energiapolitiikasta, jonka mukaan maakaasua voitiin käyttää esimerkiksi teollisuudessa siirtymäkauden energiamuotona. Maakaasun laajamittaiselle lanseeraukselle Ruotsissa ei kuitenkaan ollut tarvetta. Hallitus esitti uusiutuvien energianlähteiden muodostavan vähintään 50 % maan kokonaisenergiankulutuksesta vuonna 2020 ja tavoitteena oli vähentää päästöjä 40 % vuoteen 2020 mennessä. Uusiutuvien energiamuotojen lisääminen Ruotsissa perustui varsin pitkälti EU:n ilmasto- ja energiapolitiikan kiristymiseen vuosikymmenen lopulla.¹²² EU asetti vuonna 2007 uudet ilmasto- ja energiatavoitteensa, jotka astuivat voimaan vuonna 2009. Näiden tavoitteiden mukaan uusiutuvan

¹²⁰ Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:63. S. 17-20, 49-50. *Utrikespolitisk debatt*. 13.2.2008.

¹²¹ Sveriges riksdag, Prot. 2008/09:83. S. 101-102. *Europeiska energinät*. 12.3.2009; Sveriges riksdag, Prot. 2008/09:107. S. 9-14. *Svar på interpellation 2008/09:410 om fossilgasutbyggnad*. 27.4.2009.

¹²² Euroopan komissio, ”2020 climate & energy package”. <https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2020_en> [sivu luettu 6.12.2019].

energian osuus maiden kokonaistuotannosta tuli olla vähintään 20 % vuonna 2020, kun taas päästöjä tuli vähentää 20 % vuoden 1990 tasolta vuoteen 2020 mennessä. Vaatimuksia kiristettiin myöhemmin lisää ja huhtikuussa 2009 voimaan astunut direktiivi uusiutuvan energian käytöstä asetti Ruotsille vaatimuksen, jonka mukaan uusiutuvan energian osuus maan kokonaisenergiantuotannosta tuli olla peräti 49 % vuoteen 2020 mennessä. Suomessa uusiutuvien energiamuotojen osuuden tuli puolestaan olla vähintään 38 % kokonaistuotannosta vuonna 2020 EU:n maakohtaisen velvoitteen mukaisesti.¹²³

Ruotsin hallitus oli siis osaltaan velvoitettu lisäämään uusiutuvien energiamuotojen käyttöä vuoteen 2020 mennessä. Ruotsille asetettujen korkeiden tavoitteiden taustana oli kuitenkin uusiutuvien energiamuotojen ja ydinvoiman suhteellisen merkittävä rooli jo entuudestaan. Kansainvälisen politiikan professori Pami Aallon ja apulaisprofessori Nina Tynkkysen mukaan uusiutuvien energiamuotojen osuus oli Ruotsissa arviolta 30 % 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolella.¹²⁴ Ruotsin asettamat tavoitteet olivat myös selvästi esimerkiksi Suomea kunnianhimoisemmat ja unionin Ruotsille asettama vaatimus uusiutuvien energiamuotojen osuudesta energian kokonaistuotannosta oli EU:n suurin. Tätä taustaa vasten ruotsalaisparlamentaarikkojen puheenvuorot Nord Stream -kaasuputken hiilidioksidipäästöjen muodostamasta uhasta ympäristöturvallisuudelle näyttäytyvät luontevina, eikä edes Ruotsin hallitus asettunut kannattamaan maakaasun käyttöä laajemmin. Ruotsalaisministerien muistutukset maan kunnianhimoisesta ilmastopolitiikasta ovat huomionarvoinen tekijä, sillä Suomessa vastaavia ei kuultu.

”Om Sverige skulle ansluta sig till gasledningen skulle vi därmed också låsa in oss i en icke förnybar energikälla, något som skulle resultera i omfattande koldioxidutsläpp under decennier framöver – detta i en tid då vi behöver ställa om och gå över till förnybara energikällor.” (Hans Linde, v.)¹²⁵

¹²³ Regeringskansliet 2009, Regeringens proposition 2008/09:163. S. 1-11, 30-32. *En sammanhållen klimat- och energipolitik – Energi*;

Valtioneuvosto 2008, VNS 6/2008. S. 8-9. *Pitkän aikavälin ilmasto- ja energi strategia - Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6. päivänä marraskuuta 2008*;

Euroopan parlamentti & Euroopan unionin neuvosto 2009, Direktiivi 2009/28/EY. L 140/46.

¹²⁴ Aalto & Tynkkynen 2008, 123-125.

¹²⁵ Sveriges riksdag, Prot. 2009/10:18. S. 146-147. *EU:s strategi för Östersjöområdet*. 21.10.2009.

Itämeren kaasuputken päästöt puhuttivat Ruotsin valtiopäivillä seuraavan kerran lokakuussa 2009. Vasemmistopuolueen Hans Linde kritisoi yllä siteeratussa puheenvuorossa Itämeren kaasuputken aiheuttavan huomattavia hiilidioksidipäästöjä aikana, jolloin pitäisi siirtyä käyttämään uusiutuvia energiamuotoja. Sosiaalidemokraattien Kerstin Engle totesi sen sijaan Nord Stream -kaasuputkesta mahdollisesti rakennettavan haaran uhkaavan bioenergian käyttöä Ruotsissa. On mielenkiintoista, että esimerkiksi Engle vetosi vielä lokakuussa 2009 mahdollisen haaraputken aiheuttamiin uhkakuviin, vaikka käytännössä haaraputkea ei harkittu enää tässä vaiheessa.¹²⁶

Keskustelut Nord Stream -kaasuputken aiheuttamista päästöistä ja hankkeeseen liittyistä uhkakuvista ympäristöturvallisuudelle jatkuivat Ruotsin valtiopäivillä aina vuoteen 2010. Teema näyttää aiheuttaneen Ruotsissa kritiikkiä etenkin ympäristöpuolueen piirissä. Vuonna 2006 valtiopäivillä aloittanut Peter Rådberg (mp.) arvioi helmikuussa 2010 maakaasuun investoimisen hidastavan siirtymistä uusiutuvien energialähteiden käyttöön ja Rådbergin mukaan hallituksen päätös sallia Itämeren kaasuputken rakentaminen tarkoitti myös tien avaamista maakaasun laajemmalle käytölle Ruotsissa. Tämä puolestaan merkitsi Ruotsin ajautumista suurempaan riippuvuuteen fossiilisista polttoaineista. Vuosina 2002-2014 valtiopäivillä toiminut Kerstin Engle (s.) totesi sen sijaan vielä toukokuussa 2010 Nord Stream -kaasuputken lisäävän Ruotsin riippuvuutta fossiilisista polttoaineista ja putken rakentamisen uhkaavan aiheuttaa vakavia ympäristöhaittoja.¹²⁷

Itämeren kaasuputken aiheuttamiin hiilidioksidipäästöihin liittyneet uhkakuvat puhuttivat siis runsaasti Ruotsin valtiopäivillä tarkastelemallani aikajaksolla. Tilanne Suomen eduskunnassa kuitenkin poikkesi tästä merkittävästi, sillä teemaan liitetyt uhkakuvat eivät nousseet eduskunnan keskusteluiden agendalle käytännössä lainkaan. Ainoa Nord Stream -kaasuputken päästöihin linkittynyt puheenvuoro kuultiin helmikuussa 2007 vihreiden Heidi Hautalan sivutessa teemaa. Vihreän liiton puheenjohtajana vuosina 1987-1991 toimineen Hautalan mukaan oli ekologinen tosiasia,

¹²⁶ Sveriges riksdag, Prot. 2009/10:18. S. 143-147. *EU:s strategi för Östersjöområdet*. 21.10.2009.

¹²⁷ Sveriges riksdag, Prot. 2009/10:76. S. 47-49. *Utrikespolitisk debatt*. 17.2.2010; Sveriges riksdag, Prot. 2009/10:116. S. 25-27. *Genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen*. 5.5.2010.

ettei riippuvuus kestävästä energiasta ole hyväksi. Tämän enempää kielteisiä puheenvuoroja kaasuputken päästöistä ei kuitenkaan eduskunnassa kuultu.¹²⁸

Suomen hallitus tarkasteli kaasuputkihanketta pitkälti ympäristökysymyksenä, mutta hankkeen mahdollisesti aiheuttamia päästöjä ei mainittu kielteisessä merkityksessä siis juuri lainkaan. Usea kansanedustaja arvioi kuitenkin Nord Stream -kaasuputkella olevan kielteisiä vaikutuksia ympäristöön. Osa ympäristövaikutuksia käsitelleistä puheenvuoroista liittyi ympäristöön kuitenkin muilla tavoin, kun taas osa puheenvuoroista oli luonteeltaan varsin yleisiä. Eduskunnassa kuultiin myös näkemyksiä, joiden mukaan kaasuputki oli hiilidioksidipäästöjen näkökulmasta positiivinen hanke. Käsitelien hankkeesta esitettyjä positiivisia näkemyksiä laajemmin tutkielman neljännessä luvussa.

On varsin mielenkiintoista havaita, etteivät Itämeren kaasuputken hiilidioksidipäästöt nousseet Suomessa eduskunnan agendalle kielteisessä mielessä, vaikka Ruotsissa teemasta keskusteltiin suhteellisen paljon. Tätä voi osaltaan selittää tarkastelujakson alkupuolella Ruotsissa esillä olleella ajatuksella Nord Stream -kaasuputken Ruotsiin rakennettavasta haarasta. Suomessa tällaista vaihtoehtoa ei harkittu tarkastelemallani aikajaksolla ja myös Ruotsissa idea hylättiin jo suhteellisen varhain. Ajatus haara-putkesta jäi tästä huolimatta elämään ruotsalaisten parlamentaarikkojen puheisiin vielä tarkastelujakson lopulle.

Nord Stream -kaasuputken ympäristövaikutuksista Suomessa käydyt keskustelut poikkesivat siis merkittävästi Ruotsissa käydyistä, sillä hankkeen mahdollisesti aiheuttamia hiilidioksidipäästöjä ei esitetty Suomessa haitallisina. Ruotsissa erityisesti ympäristöpuolue kritisoi voimakkaasti Bodil Ceballosin johdolla kaasuputkea päästöjen ja ilmastopolitiikan näkökulmasta, mutta kritiikkiä kuultiin myös vasemmistopuolueelta ja sosiaalidemokraateilta. Suomessa tällaista kritiikkiä ei kuitenkaan kuultu. Tämän tekee mielenkiintoiseksi se, ettei Suomessa edes ympäristöpuolueeksi profiloitunut vihreät liittänyt Nord Stream -kaasuputken päästöihin kritiikkiä. Puolueen kansanedustajat esittivät huolestuneita puheenvuoroja kaasuputken ympäristövaikutuksista, mutta hankkeen mahdollisia päästöjä ei näissä puheenvuoroissa mainittu. Vihreiden passiivisuuteen on saattanut vaikuttaa puolueen asema osana Matti Vanhasen

¹²⁸ Valtioapäivät, S. 18-19. *Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2005*. 14.2.2007.

(kesk.) johtamaa hallitusta. Tämä argumentti ei kuitenkaan ole täysin uskottava, sillä kommentointi Itämeren kaasuputkesta ei näytä noudattaneen hallitus-oppositio -jakoja ja esimerkiksi osa kokoomuslaisista liitti hankkeeseen useita uhkakuvia.

Yhtenä mahdollisuutena päästöihin liittyneiden kielteisten puheenvuorojen vähäiseen määrään Suomessa on se, ettei kaasuputki ollut erityisen relevantti maan energiansaannin kannalta, eikä Suomeen suunniteltu haaraputkea tarkastelujakson aikana. Suomen ja Neuvostoliiton välinen kaasuputki otettiin käyttöön jo vuonna 1974, eikä maakaasuyhteistyö Venäjän kanssa olisi ollut Suomelle myöskään uusi kysymys. Toinen varteenotettava selitys maiden välisille eroille päästöjä koskeneessa keskustelussa on valtioiden yksinkertainen eroavaisuus ympäristöpolitiikan toteuttamisessa. Hallitusten ilmasto- ja energiapoliittiset linjaukset poikkesivat selvästi toisistaan ja Ruotsissa tavoitteet olivat selvästi Suomea kunnianhimoisemmat. Esimerkiksi Ruotsille asetettu uusiutuvan energian käyttöä koskeva tavoite vuodelle 2020 oli ylivoimaisesti EU:n kunnianhimoisin ja myös uusiutuvan energian osuus energian kokonaistuotannosta oli Ruotsissa jo vuonna 2005 selvästi unionin suurin. Myös Suomi kuului EU:n kärkimaihin uusiutuvien energiamuotojen käytössä ja maalille vuodeksi 2020 asetettu tavoite oli kolmanneksi korkein unionissa. Vaikka Suomen energia- ja ilmastopolitiikka oli suhteellisen edistynyt, olivat Ruotsin vastaavat luvut kuitenkin vielä selvästi korkeampia.¹²⁹

On siis mahdollista, etteivät suomalaiset parlamentaarikot pitäneet maakaasua yhtä haitallisena energiamuotona kuin ruotsalaiset kollegansa. Osa ruotsalaisista parlamentaarikoista antoi puheenvuoroissaan ymmärtää uusiutuvien energiamuotojen olevan ainoa ratkaisu tulevaisuuden energiapolitiikassa, jonka toteuttamista sitoutuminen maakaasuun hankaloittaisi. Parlamenttien keskusteluita tarkasteltaessa syntyykin mielikuva siitä, että Ruotsissa ympäristötietoinen ajattelu oli Suomea edellä. Tätä tukee osaltaan Suomessa kuullut useat puheenvuorot, joissa Nord Stream esitettiin ympäristöturvallisuuden ja hiilidioksidipäästöjen kannalta positiivisena ratkaisuna. Suomessa osa kansanedustajista arvioi Nord Stream -kaasuputken vähentävän muun muassa kivihiiilen käyttöä. Päästöihin liittyneiden uhkakuvien puuttuminen

¹²⁹ Euroopan parlamentti & Euroopan unionin neuvosto 2009, Direktiivi 2009/28/EY. L 140/46; Hernesniemi 2015, 119-120.

eduskunnan pöytäkirjoista ei myöskään automaattisesti tarkoita sitä, että hanke olisi nähty ympäristöturvallisuuden kannalta kestävä ratkaisuna Suomessa. Onkin mahdollista, että osa kansanedustajista vastusti hanketta tai maakaasua päästöjen näkökulmasta, vaikka tämä ei käynyt ilmi kaasuputkesta käydyistä keskusteluista. Voi kuitenkin perustellusti todeta, että Itämeren kaasuputken hiilidioksidipäästöistä Ruotsissa ja Suomessa käydyt keskustelut poikkesivat toisistaan varsin huomattavasti.

3.2. Nord Stream -kaasuputken haitat ympäristölle ja ekokatastrofin uhka

Itämeren kaasuputkeen yhdistettiin hiilidioksidipäästöjen lisäksi myös muita ympäristöturvallisuuden uhkakuvia. Nord Stream -kaasuputkella arvioitiin sekä Suomen että Ruotsin parlamenteissa kuulluissa puheenvuoroissa olevan negatiivisia vaikutuksia niin Itämerelle kuin ympäristölle laajemmin. Etenkin Ruotsissa teemasta esitettiin ajoittain varsin voimakkaita uhkakuvia, joissa kaasuputken pelättiin aiheuttavan laajamittaisen ympäristökatastrofin joko sen rakennus- tai käyttövaiheessa. Tarkastelen tässä alaluvussa maiden parlamenteissa kuultuja puheenvuoroja kaasuputken mahdollisista ympäristöhaitoista sekä hankkeeseen liitetystä ekokatastrofin riskistä.

Ruotsissa Itämeren kaasuputkeen yhdistetyistä ympäristöhaitoista keskusteltiin jo huhtikuussa 2006, kun kansanpuolueen Sverker Thorén tiedusteli ympäristöministeri Lena Sommestadilta (s.), miksi Ruotsissa ei oltu osoitettu minkäänlaista huolta hankkeen ympäristövaikutuksista. Valtiopäivillä vuosina 2002-2006 toimineen Thorénin mukaan Baltian maat olivat osoittaneet kaasuputkeen liittyvän mahdollisia ympäristövaaroja Itämeren näkökulmasta. Tällaisia olivat esimerkiksi Itämeren pohjassa olleet suuret kemikaalien ja kemiallisten aineiden määrät. Kaasuputkella oli Thorénin mukaan vaikutuksia myös Ruotsiin, sillä suunniteltu reitti kulki varsin läheltä Gotlantia. Ympäristöministeri Sommestad kertoi olevansa huolissaan hankkeeseen liittyvistä ympäristökysymyksistä ja totesi seuraavansa tarkasti kaasuputken etenemistä.¹³⁰

Mahdolliset ympäristöhaitat nousivat uudestaan esiin Ruotsin valtiopäivillä jälleen lokakuussa 2006. Vasemmistopuolueen ensimmäisen kauden edustaja Jacob Johnson

¹³⁰ Sveriges riksdag, Prot. 2005/06:103. S. 43-44. *Frågestund : Miljökonsekvensanalys av gasledning i Östersjön*. 6.4.2006.

muistutti Itämeren olevan uhattu meri, jota haittaavat liikakalastus ja rehevöityminen. Keskustapuolueen vuodesta 2004 alkaen valtiopäivillä toiminut Staffan Danielsson ja puolustusministeri Mikael Odenberg (m.) keskustelivat kaasuputken turvallisuus- ja ympäristöaspekteista sen sijaan joulukuussa 2006. Odenberg oli keskustelussa samaa mieltä Danielssonin kanssa siitä, että ympäristökysymykset liittyivät oleellisesti kaasuputkeen. Näistä esimerkkinä Odenberg mainitsi Itämeren pohjassa olevat noin 100 000 vanhaa miinaa ja muut kemialliset aseet. Odenbergin mukaan oli jokseenkin itsestään selvää, että hankkeeseen liittyy ympäristöllisiä sekä muita implikaatioita. Puolustusministerin puheenvuoroa kaasuputken mahdollisista vaikutuksista voi pitää harvinaisena, sillä ministerit Ruotsissa ja Suomessa eivät pääsääntöisesti kommentoineet hanketta yhtä avoimesti.¹³¹

Seuraavan kerran ympäristöuhat olivat esillä Ruotsin valtiopäivillä maaliskuussa 2007, kun Lars-Ivar Ericson (c.) tiedusteli ympäristöministeri Andreas Carlgrenilta (c.), onko kaasuputkihanke tarpeellinen ja onko sen toteuttamiseksi olemassa muita mahdollisia reittejä. Valtiopäiväedustajana vuosina 2002-2009 toimineen Ericsonin mukaan kaasuputken reitti oli suunniteltu kulkemaan tiettyjen matalikkojen kohdalta ja uhkasi vaikuttaa kielteisesti eläimiin ja kasveihin. Carlgrenin mukaan hankkeen toteutuminen edellytti kuitenkin korkeiden ympäristövaatimusten noudattamista. Ympäristöministeri Carlgren (s. 1958) toimi valtiopäiväedustajana vain vuosina 1994-1998 ja 2010-2011.¹³²

”Gasledningen är en ödesfråga för Östersjön, den Östersjö som vi älskar så mycket men behandlar så illa. Östersjön är i dag så nära döden ett hav kan komma.” (Hans Linde, v.)¹³³

Uhkakuvat Nord Stream -kaasuputken aiheuttamasta mahdollisesta ympäristökatastrofista nousivat laajemmin Ruotsin valtiopäivien keskusteluiden agendalle vuonna

¹³¹ Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:14. S. 15-16. *Information från regeringen om Europeiska rådets möte i Lahtis den 20 oktober.* 24.10.2006; Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:37. S. 36-37. *Försvar samt beredskap mot sårbarhet – budgetåret 2007.* 11.12.2006.

¹³² Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:76. S. 3-12. *Svar på interpellationerna 2006/07:320 och 328 om Östersjön.* 16.3.2007; Sveriges riksdag, “Andreas Carlgren (C)”. <https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/andreas-carlgren_0195228370311> [sivu luettu 6.12.2019].

¹³³ Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:118. S. 6-8. *Berättelsen om verksamheten i Europeiska unionen under 2006.* 1.6.2007.

2007. Vasemmistopuolueen Hans Linde esitti kesäkuussa 2007 yllä siteeratussa puheenvuorossaan kaasuputken kohtalonkysymyksenä Itämerelle, joka oli niin lähellä kuolemaa kuin mahdollista. Toisen kauden edustaja Ulf Holm (mp.) sen sijaan luonnehti kaasuputkeen liittyneitä uhkakuvia vakaviksi marraskuussa 2007 ja tiedusteli pääministeri Reinfeldtiltä, aikooko hallitus liittyä Baltian maiden ja Puolan vaatimukseen maitse rakennettavan putken selvittämisestä. Myös Anders Ygeman (sd.) tiedusteli myöhemmin marraskuussa 2007 ympäristöministeri Anders Carlgrenilta (c.), aikoiko ministeri vaatia maitse kulkevan reitin selvittämistä kaasuputkiyhtiöltä. Syinä tähän oli kaasuputken suunniteltu reitti Itämeren herkimpien osien sekä Ruotsin talousalueen läpi. Ygemanin mukaan maitse kulkeva reitti olisi ollut ympäristölle paras vaihtoehto. Ympäristö- ja maatalousvaliokunnan puheenjohtajana toiminut Ygeman (s. 1970) oli aloittanut valtiopäiväedustajana vuonna 1996. Carlgrenin mukaan vaihtoehtoisten reittien vaatiminen ei kuitenkaan ollut mahdollista.¹³⁴

“Därför är frågan om gasledningen inte i huvudsak en juridisk fråga. Det är en politisk fråga. Det erkännandet vill jag att du å regeringens vägnar ska ge här i dag. Det handlar om politik. Det handlar om en av de viktigaste miljöfrågorna i vår närhet. Det handlar om att våga utmana starka ekonomiska intressen för att värna den miljön.” (Lars Ohly, v.)¹³⁵

Ympäristöturvallisuuden uhkakuvat ja ekokatastrofin riski nousivat toden teolla esille 21.12.2007 Ruotsin valtiopäivillä käydyssä laajassa keskustelussa Itämeren kaasuputkesta. Vasemmistopuolueen puheenjohtaja Lars Ohly esitti Nord Stream -kaasuputken yllä siteeratussa puheenvuorossa aikamme suurimpana ympäristökysymyksenä, jossa oli juridiikan sijaan kyse politiikasta sekä voimakkaiden taloudellisten intressien haastamisesta ympäristön suojelemiseksi. Ohly toimi valtiopäivillä vuosina 1998-2014 sekä vasemmistopuolueen puheenjohtaja vuosina 2004-2012. Anders Ygeman (s.)

¹³⁴ Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:118. S. 6-8. *Berättelsen om verksamheten i Europeiska unionen under 2006*. 1.6.2007;

Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:20. S. 10-11. *Statsministerns frågestund : Den planerade gasledningen mellan Ryssland och Tyskland*. 1.11.2007;

Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:33. S. 14-15. *Frågestund : Eventuell landdragning av rysk gasledning*. 29.11.2007;

Sveriges riksdag, “Anders Ygeman (S)”. <https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/anders-ygeman_d7c3235d-83e4-11d4-ae60-0050040c9b55> [sivu luettu 6.12.2019].

¹³⁵ Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:50. S. 9-10. *Särskild debatt om gasledningen i Östersjön*. 21.12.2007.

kommentoi hanketta maltillisemmin muistuttaen Itämeren ympäristön olevan poikkeuksellisen herkkä ja riskit sen tasapainon muuttumiseen olivat suuria. Ygeman arvioi kaasuputkella olevan vaikutuksia myös kalastukseen. Ygeman toisti keskustelussa vaatimuksensa hallitukselle selvittää, voisiko kaasuputken rakentaa maitse.¹³⁶

Myös hallituspuolueiden riviparlamentaarikot kommentoivat Itämeren heikkoa tilaa valtiopäivillä. Valtiopäivillä vuodesta 1994 toiminut Ola Sundell (m.) ja valtiopäiväedustajana vuosina 2002-2008 ollut Sven Gunnar Persson (kd.) myönsivät puheenvuoroissaan Itämereen liittyvät haasteet, mutta puolustivat hallituksen menettelytapaa kaasuputkiasiassa. Persson muistutti hankkeen ympäristöselvityksessä tarkasteltavan kaasuputken vaikutuksia esimerkiksi ammattikalastukseen, Natura 2000 -alueisiin sekä muihin ympäristöseikkoihin. Sundell sen sijaan muistutti valtiopäivillä ja ruotsalaisilla olevan yhteiset intressit ympäristön ja Itämeren suojeluun, mutta piti hankkeen vastustajien kommentointia poliittisena opportunistina. Täysistuntokeskustelut kaasuputken ympäristöriskeistä noudattelivat osin aiemmin esiteltyjen teemojen mukaista jakaumaa hanketta kannattaneiden ja vastustaneiden puolueiden osalta. Ruotsissa ympäristöpuolue, vasemmistopuolue ja sosiaalidemokraatit liittyivät eniten uhkakuvia ympäristöturvallisuuteen, mutta kriittisiä puheenvuoroja kuultiin myös hallituspuolueista esimerkiksi kansanpuolueesta ja keskustapuolueesta.¹³⁷

Itämeren kaasuputkesta esitettiin huomattava määrä erilaisia ympäristöturvallisuuden uhkakuvia joulukuussa 2007 käydyssä varsinaisessa keskustelussa. Hallitukseen kuuluneen kansanpuolueen Carl B. Hamilton kritisoi hankkeen aiheuttavan toteutuessaan valtavan ympäristöriskin Itämerelle, vaikkakin totesi alueen öljytankeriliikenteen olevan vielä kaasuputkea isompi riski meren turvallisuudelle. Per Bolund (mp.) syytti hallitusta, ettei se ollut ilmaissut Ruotsin kantaa maakaasun selkeämmin ja Bolund arveli kaasuputken reitin kulkevan osin tämän vuoksi hyvin läheltä Ruotsin alueita. Bolundin mukaan olikin ristiriitaista, että samanaikaisesti investoitiin miljoonia

¹³⁶ Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:50. *Särskild debatt om gasledningen i Östersjön*. S. 3-5. 21.12.2007; Sveriges riksdag, "Lars Ohly (V)". <https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/lars-ohly_0371688419616> [sivu luettu 6.12.2019].

¹³⁷ Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:50. *Särskild debatt om gasledningen i Östersjön*. S. 5-9. 12-15. 21.12.2007.

Itämeren suojeluun, mutta haluttiin rakentaa kaasuputki alueelle. Bolund totesi Itämeren olevan arka ja matalavesinen meri, jonka pohjassa oli huomattava määrä ympäristömyrkkijä, jotka saattaisivat liikkua kaasuputkea rakennettaessa.¹³⁸

Ruotsin parlamentissa esitetyt uhkakuvat kaasuputken haitoista ympäristöturvallisuudelle eivät tutkimuskirjallisuuden valossa näyttäytytä täysin aiheettomina. Esimerkiksi Wellesleyn yliopiston emeritusprofessori Marshall I. Goldmanin mukaan kaasuputken rakentamisen pelättiin perustellusti vaurioittavan jo ennestään varsin saastunutta Itämeren. Goldmanin mukaan esimerkiksi Baltian maat pelkäsivät, että rakennustyöt saattaisivat aiheuttaa merenpohjaan toisen maailmansodan aikaan päätyneiden lukuisten sinappikaasusäiliöiden räjähdysten. Goldman piti kuitenkin Ruotsin osalta kaasuputken aiheuttamaa riskiä Venäjän lisääntyvään tiedusteluun ympäristökysymyksiä merkittävämpänä syynä maan vastahakoisuuteen virallisesta neutraalista kannasta huolimatta. Goldmanin mukaan ruotsalaisten huolet Itämeren saastumisesta kaasuputken myötä olivatkin näennäisiä tiedustelun uhkakuviin verrattuna. Goldmanin arviot on kuitenkin esitetty jo vuonna 2008 julkaistussa teoksessa.¹³⁹

Toisaalta Tarton yliopiston EU-Venäjä -opintojen professori Viatcheslav Morozov arvioi yleisemmällä tasolla, että Venäjän prioriteetteihin kuului energian toimittaminen Länsi-Eurooppaan vakaalla tavalla siten, että se oli sekä ympäristön että muiden tekijöiden osalta turvallista. Morozovin mukaan oli kuitenkin keskeinen kysymys, pätevätkö yllä mainitut talouden intressit myös kaikissa poliittisissa tilanteissa. Saksan kansainvälisten suhteiden ja turvallisuuden instituutin vanhempi tutkija Kirsten Westphal puolestaan mainitsi Nord Stream -kaasuputken liittyvän riski putken vuotoihin, joiden paikantaminen syvällä merenpohjassa saattaisi kestää kauan. Nord Stream -hanketta Ruotsin osalta tutkineiden Anna-Lisa Franssonin, Rolf Lidskogin ja Ingemar Elanderin mukaan Itämeren tila todellakin oli huono ja meri oli luokiteltu maailman saastuneimpien joukkoon. Näyttää siis siltä, etteivät esitetyt väitteet Itämeren huonosta tilasta tai kaasuputken liittyneistä ympäristöturvallisuuden uhkakuvista olleet täysin katteettomia.¹⁴⁰

¹³⁸ Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:50. *Särskild debatt om gasledningen i Östersjön*. S. 6-12. 18-19. 21.12.2007.

¹³⁹ Goldman 2008, 159-160.

¹⁴⁰ Morozov 2008, 43-44; Westphal 2008, 108-109; Larsson, Elander et al. 2011, 97-98.

Ympäristöturvallisuuden uhkakuvien esittäminen Ruotsin valtiopäivillä ei kuitenkaan päättynyt hankkeesta joulukuussa 2007 käytyyn varsinaiseen keskusteluun, vaan aihe oli jälleen lokakuussa 2008 esillä debatisssa Ruotsin talousalueen ympäristöasioista. Sosiaalidemokraattien toisen kauden edustaja Jan-Olof Larsson totesi puolueensa vastustaneen Nord Stream -kaasuputken rakentamista jo pitkään esimerkiksi hankkeen strategisen ja ympäristöön liittyneen haitallisuuden takia. Larssonin mukaan kaasuputken ympäristöhaitat olivat selviä ja myös Larssonin kommentissa nousi esiin Itämeren luonnon äärimmäinen herkkyys sekä merenpohjassa olleet maailmansotien aikaiset miinat. Ympäristöpuolueen ensimmäisen kauden edustaja Tiina Ehn piti sen sijaan vääränä, että laivaliikenteeseen ja kaasuputkiin priorisoidaan ennen kuin luonto on turvattu. Kerstin Engle (s.) kommentoi aihetta myöhemmin samana päivänä valtiopäivillä käydyssä Norden-keskustelussa. Engle muistutti Itämeren olleen luokiteltu erityisen herkäksi alueeksi vuodesta 2004 alkaen ja nyt merta mahdollisesti uhkasivat meren pohjassa olevat miinat, jotka kaasuputkea rakennettaessa tuli siirtää tai räjäyttää. Täysistuntokeskusteluita tarkastelemalla voikin todeta ympäristöturvallisuuden uhkakuvien olleen etenkin Ruotsin oppositiolle mieluinen argumentti Nord Stream -hanketta vastaan.¹⁴¹

”Om regeringen godkänner att gasledningen placeras ut innebär det också en tyst acceptans av ökade klimatutsläpp och allvarliga miljökonsekvenser för Östersjöns känsliga system.” (Göran Pärsson i Simrishamn, s.)¹⁴²

Sosiaalidemokraattien Göran Pärsson i Simrishamn¹⁴³ jatkoi kesäkuussa 2009 huolestuneita kommentteja kaasuputkihankkeen vaikutuksista ympäristöturvallisuuteen yllä siteeratussa puheenvuorossaan. Persson i Simrishamn totesi Itämeren olevan matala meri, jossa vesi vaihtuu hitaasti. Edustaja syytti hallitusta hiljaisen hyväksynnän antamisesta päästöjen kasvulle ja kaasuputkihankkeen mahdollisille ympäristövaikutuksille. Myös Persson i Simrishamn esitti syinä mahdollisiin uhakuviin Itämeren pohjan raskasmetalleja ja miinoja, jotka tuli siirtää tai tuhota ennen kaasuputken

¹⁴¹ Sveriges riksdag, Prot. 2008/09:17. S. 67-71. *Miljöskyddet i Sveriges ekonomiska zon*. 22.10.2008; Sveriges riksdag, Prot. 2008/09:17. S. 125-127. *Norden*. 22.10.2008.

¹⁴² Sveriges riksdag, Prot. 2008/09:135. S. 19-20. *Svar på interpellation 2008/09:552 om gasledningen och fisket i Östersjön*. 18.6.2009.

¹⁴³ Vuonna 1960 syntynyt Göran Perssonia kutsuttiin Ruotsin valtiopäivillä Göran Persson i Simrishamn -nimiseksi, jotta tätä ei sekoitettu saman puolueen tunnetumpaan vuonna 1949 syntyneeseen Göran Perssoniin.

rakentamista. Persson i Simrishamn pitikin tätä riskinä sekä ympäristölle että kalastukselle ja ehdotti maitse kulkevan kaasuputken selvittämistä.¹⁴⁴

Toisen kauden valtiopäiväedustaja Kerstin Engle (s.) jatkoi Nord Stream -kaasuputken kritisointia Ruotsin valtiopäivillä EU:n Itämeristrategiasta lokakuussa 2009 käydyssä keskustelussa. Engle muistutti kaasuputken haittojen merkittävydestä herkäksi luokitellulle merelle. Konkreettisista uhkakuvista esillä olivat jälleen merenpohjan raskasmetallit sekä miinat. Ympäristöpuolueen Max Andersson sen sijaan totesi Itämeren uhkaavan rehevöityminen kaasuputken takia. Myös Andersson kuvaili Itämeren varsin tunteisiin vetoavasti muistuttaen meren herkkyydestä eri uhkakuville.¹⁴⁵

”Över hundra miljoner människor lever i dag i Östersjöregionen. Vi är alla mer eller mindre beroende av detta hav. Vi bor längs dess stränder. Vi transporterar oss själva och våra varor över det. Vi badar i dess vatten. Vi äter fisk från det. Den fråga som vi i dag måste ställa oss är om vi har råd att ta den risk som gasledningen innebär. (Hans Linde, v.)”¹⁴⁶

Vasemmistopuolueen ensimmäisen kauden edustaja Hans Linden yllä siteerattu puheenvuoro samasta keskustelusta havainnollistaa hyvin valtiopäivillä hyödynnettyä retoriikkaa. Linde esittikin Nord Stream -kaasuputken hankkeena, joka uhkasi liki kaikkea nykymuotoista elämää Itämeren alueella. Linde liitti puheenvuorossaan kaasuputkeen merkittäviä uhkakuvia ja totesi kaasuputken olevan kohtalonkysymys Itämeren tulevaisuudelle. Linde mainitsi puheenvuorossaan hankkeella myös olevan mahdollisia vaikutuksia Itämeren rehevöitymiseen sekä eläinkantaan, sillä kaasuputken reitillä sijaitsi Natura 2000- ja merkittäviä lintualueita.¹⁴⁷

Ympäristöturvallisuuden liittyneitä uhkakuvia esitettiin Ruotsin valtiopäivien keskusteluissa jonkin verran vielä myöhemmin vuosina 2009-2010. Esimerkiksi Per Bolund (mp.) kommentoi marraskuussa 2009 Itämeren kaasuputken rakentamisen nostavan meren sedimenttejä, mikä puolestaan lisää rehevöitymistä ja aiheuttaa myrkkujen leviämistä. Bolund tiedusteli hankkeen edellisviikolla hyväksyneeltä hallitukselta,

¹⁴⁴ Sveriges riksdag, Prot. 2008/09:135. S. 17-21. Svar på interpellation 2008/09:552 om gasledningen och fisket i Östersjön. 18.6.2009.

¹⁴⁵ Sveriges riksdag, Prot. 2009/10:18. S. 143-148. EU:s strategi för Östersjöområdet. 21.10.2009.

¹⁴⁶ Sveriges riksdag, Prot. 2009/10:18. S. 146-147. EU:s strategi för Östersjöområdet. 21.10.2009.

¹⁴⁷ Sveriges riksdag, Prot. 2009/10:18. S. 146-147. EU:s strategi för Östersjöområdet. 21.10.2009.

miksi maitse pitkin kulkevaa reittiä ei selvitetty. Peter Rådberg (mp.) muistutti puolestaan vielä helmikuussa 2010 kaasuputken rakentamisen tarkoittavan suuria ympäristöriskejä herkällä merialueella muiden haittapuolien ohella. Rådbergin mukaan hallituksen päätös hyväksyä kaasuputken rakentaminen osoitti, ettei hallitus panostanut merkittävästi Itämeren asioihin.¹⁴⁸

Nord Stream -kaasuputkeen liitettiin siis useita ympäristöturvallisuuden uhkakuvia Ruotsin valtiopäivillä ja teeman kommentointi Ruotsissa oli Suomea vilkkaampaa. Monet Ruotsissa kuulluista puheenvuoroista olivat myös sävyltään kriittisempiä Suomeen verrattuna, mikä olikin yksi eroavaisuuksista maiden välillä. Esimerkiksi vasemmistopuolueen Hans Lindelle Nord Stream oli hanke, joka uhkasi normaalia elämää Itämeren valtioissa ympäristöhaittojen takia. Tämän kaltaisissa puheenvuoroissa Itämeri esitettiin rakkaana merenä, josta ei oltu lainkaan huolehdittu. Nord Stream -hanke olikin Linden mukaan kohtalonkysymys Itämerelle, jota kaasuputki uhkasi vahingoittaa eri tavoin. Osassa Ruotsissa kuulluissa puheenvuoroissa kaasuputken vihjattiin myös olevan uhka Itämeren rantavaltioiden asukkaiden turvallisuudelle. Kaikki Ruotsissa hankkeen ympäristövaikutuksista kuullut puheenvuorot eivät kuitenkaan olleet sävyltään näin kriittisiä. Nord Stream esitettiin useissa Ruotsin valtiopäivillä kuulluissa puheenvuoroissa siis hankkeena, jolla oli negatiivisia vaikutuksia Itämeren ympäristöturvallisuuteen. Osa edustajista toivoi tämän vuoksi maitse kulkevan kaasuputkireitin selvittämistä. Myös merenpohjan miinat ja kemialliset aseet herättivät Ruotsissa keskustelua Suomea enemmän.

Myös eduskunnassa kuitenkin kuultiin useita puheenvuoroja Nord Stream -kaasuputken kielteisistä ympäristövaikutuksista. RKP:n Christina Gestrin totesi jo joulukuussa 2006 kaasuputken rakentamisesta aiheutuvien vaikutusten olevan mahdollisesti merkittäviä. Gestrin tiedusteli Suomen mahdollisuuksia vaikuttaa ympäristövaikutusten arviointiin, jotta kaasuputken haitat olisivat mahdollisimman vähäiset. Ympäristöministerinä toiminut RKP:n Jan-Erik Enestam myönsi hankkeen olevan erittäin haasteellinen ja korosti tarvetta huolellisuuteen ympäristöarvioinnin teossa.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Sveriges riksdag, Prot. 2009/10:28. S. 32-34. *Frågestund : Alternativ dragning av gasledningen i Östersjön*. 12.11.2009;

Sveriges riksdag, Prot. 2009/10:76. S. 47-49. *Utrikespolitisk debatt*. 17.2.2010.

¹⁴⁹ Valtiopäivät, *Suullisia kysymyksiä (N:o 187) : Venäjän ja Saksan välisen kaasuputken ympäristövaikutukset*. S. 33-34. 14.12.2006.

*”Mielestäni tämän putken sijoittaminen Itämeren pohjaan on hyvin ongelmallista, koska yhä enemmän puhumme siitä, että meillä tulee olla nollatoleranssi suhteessa sellaisiin toimintoihin, jotka entisestään pahentavat Itämeren tilaa.”
(Heidi Hautala, vihr.)¹⁵⁰*

Vihreiden Heidi Hautala vaikuttaa suhtautuneen kaasuputkihankkeeseen varauksella, kuten yllä siteerattu puheenvuoro helmikuulta 2007 osoittaa. Sosiaalidemokraattien Antero Kekkonen esitti samassa debatissa huolestuneisuutensa Itämeren pohjasedimenttien liikkeellelähdistä kaasuputken rakentamisen myötä. Ulkoasiainvaliokuntaan ja puolustusvaliokuntaan kuuluneen Kekkonen mukaan sedimentteihin liittynyt uhka edellytti erittäin tarkkaa valvontaa ja yhteistyötä Venäjän kanssa. Kekkonen oli suhteellisen kokenut kansanedustaja, joka toimi eduskunnassa vuosina 1987-2007. Keskustan neljännen kauden kansanedustaja Markku Laukkanen totesi puolestaan syyskuussa 2007 kaasuputken olevan mitä suurin ympäristöhaaste tiedustellessaan hallituksen toimintatapaa hankkeessa. Laukkasen hankkeen ympäristövaikutuksia sivuva kommentti on harvinainen, sillä keskustan kansanedustajat eivät pääsääntöisesti liittäneet kaasuputkeen puheenvuoroissaan juuri minkäänlaisia uhkakuvia.¹⁵¹

Ympäristöturvallisuuden uhkakuvat nousivat eduskunnan keskusteluiden agendalle seuraavan kerran kunnolla vasta vuonna 2009. Pekka Haavisto (vihr.) tiedusteli pääministeri Matti Vanhaselta (kesk.), ottaako Venäjä tosissaan kaasuputken ympäristökysymykset ja Suomessa esillä olleet riskit. Kolmatta kautta eduskunnassa toimineen kokoomuksen Sari Sarkomaan mukaan oli selvää, että hanke aiheuttaa ympäristöhaittoja, vaikka Vanhanen kertoi Venäjän suhtautuneen vakavasti kaasuputken ympäristökysymyksiin. Ympäristöturvallisuuden uhkakuviin palattiin myöhemmin kesäkuussa 2009. Ympäristövaliokunnan varapuheenjohtajana toiminut Pentti Tiusanen (vas.) totesi pitämässään vasemmistoliiton ryhmäpuheenvuorossa olevan tärkeää, että merenpohjan sedimenttien dioksiiniarvot selvitetään ja muistutti, että kaasuputken vaikutukset Kålbådagrundin suojelualueeseen, kalastukseen ja sedimenttien liikkeelle lähtöön ovat edelleen avoinna olevia kysymyksiä. Kansanedustajana vuosina

¹⁵⁰ Valtiopäivät, *Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2005*. S. 18-19. 14.2.2007.

¹⁵¹ Valtiopäivät, *Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2005*. S. 18-19, 24. 14.2.2007; Valtiopäivät, PTK 51/2007. S. 45. *Suullisia kysymyksiä : (N:o 53) Valtioidenvälinen yhteistyö Itämeren suojelussa*. 20.9.2007; Eduskunta, ”Antero Kekkonen”. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/179.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

1995-2011 toiminut Tiusanen (s. 1949) kuului kaasuputkihankkeen aktiivisiin kommentoihiin. Myös vihreiden Johanna Karimäki totesi kaasuputken tarkoittavan merenpohjan sedimenttien ja ympäristömyrkköjen liikkeellelähtöä.¹⁵²

Laajemmin huoli ympäristöturvallisuudesta nousi esiin eduskunnassa 8.10.2009 käydyssä keskustelussa Itämeren kaasuputkesta. Vasemmistoliiton Pentti Tiusanen totesi hankkeen uhkaavan vaikuttaa kielteisesti Itämereen, mutta näki kaasuputken positiivisena keinona hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi. Vihreiden Erkki Pulliainen sen sijaan piti merenpohjan sedimenttien ”mylläämistä” keskeisenä kysymyksenä Nord Stream -kaasuputkessa. Pulliainen piti mahdollisena, että sedimenttien sekoittuminen saattaisi aiheuttaa merenpohjan raskasmetallien liikkumista ja vaikuttaa siten negatiivisesti ympäristöön. Kristillisdemokraattien Kari Kärkkäinen puolestaan arveli hankkeella olevan korkeintaan tilapäisiä vaikutuksia Itämeren ympäristöön ja totesi mereen rakennetuista kaasuputkista olevan pääsääntöisesti hyviä kokemuksia.¹⁵³

”Mutta mielestäni joissakin puheenvuoroissa on puhuttu siitä, että tämä olisi vain ympäristökysymys, ja ihmettelen tätä vain-sanaa, koska tähän on valttavan iso ympäristökysymys. Kyllä Suomenlahti nimenomaan on aivan toisenlainen pohjaltaan, ja se pohja on kuollutta. Ei voida puhua samana päivänä edes näistä Pohjanmeren putkista.” (Annika Lapintie, vas.)¹⁵⁴

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän puheenjohtajana toimineen Annika Lapintien lokakuussa 2009 kuultu yllä siteerattu puheenvuoro kuvastaa varsin hyvin Suomessa hankkeesta käytyä keskustelua. Myös muihin ympäristöturvallisuuden uhkakuviin suhtauduttiin Suomessa päästöjen tapaan selvästi Ruotsia maltillisemmin, eikä eduskunnan suuressa salissa kuultu samalla tavalla tunteisiin vetoavia puheenvuoroja kuin Ruotsissa. Eduskunnassa vuosina 1995-2019 toimineen Lapintien yllä siteerattu puheenvuoro olikin yksi yllättävän harvoista ympäristökysymyksiin huolestuneesti suhtautuneista puheenvuoroista. Myös SDP:n neljännen kauden kansanedustaja

¹⁵² Valtioapäivät, PTK 62/2009. S. 4-5. *Suullisia kysymyksiä : (N:o 88) Pääministeri Putinin Suomen-vierailun keskustelut.* 4.6.2009;

Valtioapäivät, PTK 65/2009. S.13-15. *Valtioneuvoston selonteko Itämeren haasteista ja Itämeri-politiikasta.* 10.6.2009;

Eduskunta, ”Pentti Tiusanen”. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/505.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

¹⁵³ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 16-18. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta,* 8.10.2009.

¹⁵⁴ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 26. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta,* 8.10.2009.

Reijo Kallio piti selvänä, että kaasuputkella on ympäristövaikutuksia ja Kallio piti tärkeänä hankkeen vaikutusten tarkkaa selvittämistä. Ympäristöministeri Paula Lehtomäki (kesk.) myönsi, että ympäristökysymys saattaa olla normaalia keskeisempi Nord Stream -hankkeessa Itämeren tilan riskialttiuden vuoksi. Kolmatta kautta eduskunnassa toiminut Lehtomäki ei kuitenkaan kommentoinut hankkeen riskejä tarkemmin, vaan halusi kunnioittaa ympäristöviranomaisten työrauhaa. Myös Vihreiden Pekka Haavisto piti tärkeänä, että kaasuputken ympäristö- ja turvallisuusvaikutuksista keskustellaan. Haavisto oli huolissaan laajemmin Suomenlahden alueen suurista rakennushankkeista.¹⁵⁵

Suomessa ympäristöturvallisuuden uhkakuvat eivät kirvoittaneet samalla tavalla tunteikkaita puheenvuoroja kuin Ruotsissa, vaikka Suomen hallitus korosti käsittelevän hanketta nimenomaisesti ympäristökysymyksenä. Suomessa myös kriittisimmät teemasta pidetyt puheenvuorot olivat suhteellisen maltillisia. Vasemmistoliiton Annika Lapintien (vas.) mukaan kaasuputki oli ”*valtavan iso ympäristökysymys*”, kun taas esimerkiksi vihreiden Erkki Pulliainen esitti meren pohjan sedimenttien sekoittumisesta aiheutuvan mahdollisia ympäristöhaittoja. Sedimentteihin liittyneet uhkakuvat mainittiinkin eduskunnassa useita kertoja. Moni kansanedustaja arvioi kaasuputkella olevan ympäristövaikutuksia, mutta myös negatiivisesti teemaan suhtautuneet puheenvuorot olivat Suomessa varsin pragmaattisia, eikä niissä pääasiassa luotu kuvaa ympäristön tuhoutumisesta kaasuputken myötä. Molempien maiden parlamenteissa kuultiin lisäksi useita puheenvuoroja, joissa kaasuputkella arveltiin olevan kielteisiä ympäristövaikutuksia täsmentämättä konkreettisia seurauksia tarkemmin.

Suomalaisten puheenvuorojen maltillinen sävy erosi selvästi Ruotsista, jossa osa parlamentaarikoista esitti kaasuputken uhkana ympäristöturvallisuudelle mahdollistaen jopa ekokatastrofin tapahtumisen. Osaltaan tätä voi selittää Ruotsissa esillä olleella ajatuksella rakentaa kaasuputken haara Ruotsiin, jota kommentoitiin useiden vuosien ajan. Lienee perusteltua olettaa, että mahdollisuus kaasuputken haarasta on voinut herättää enemmän vastustusta parlamentaarikoissa kuin pelkkä maan ohi kulkeva

¹⁵⁵ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 27, 29, 35. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009; Eduskunta, ”Annika Lapintie”. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/479.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

kaasuputki. Suomessa tällaista ei suunniteltu, mikä on saattanut vähentää ympäristöön liittyneitä kommentteja eduskunnassa.

Toinen mahdollinen syy eroavaisuuksiin saattaa piillä parlamentaarikkojen näkemyksissä kaasuputkesta ja maiden erilaisissa suhtautumisissa ilmastopolitiikkaan. Suomessa moni oppositioon kuuluneista kansanedustajista näyttää tukeneen kaasuputkihanketta myös ympäristölle positiivisena ratkaisuna. On siis mahdollista, että osa suomalaiskansanedustajista ei yksinkertaisesti pitänyt kaasuputkea samalla uhkana ympäristölle kuin Ruotsissa pidettiin. Ruotsissa myös ilmastotavoitteet olivat tarkastelujakson aikana kunnianhimoisemmat, kuten olen aiemmin maininnut. Onkin mahdollista, että ympäristöön kohdistuvat uhkakuvat nousivat Ruotsissa esille, koska teemaa saatettiin pitää Ruotsissa tärkeämpänä kuin Suomessa. Osaltaan on hyvä kysymys, kuinka paljon Ruotsin opposition kriittisyys kaasuputkea kohtaan ympäristökysymysten avulla liittyi pyrkimykseen kampittaa hankkeesta päättäneitä hallitusta.

Kokoomuksen Hanna-Leena Hemming oli puolestaan lokakuun 2009 keskustelussa turhautunut siihen, ettei eduskunnassa suostuttu keskustelemaan siitä, kuinka Itämeri saataisiin palautettua kaasuputken laskemista edeltäneeseen tilaan. Toista kautta eduskunnassa toiminut Hemming piti matalatasoisena eduskunnan keskustelua, jossa ympäristönäkökulmien esittäminen leimattiin russofobiseksi kaasuputken vastustamiseksi. Hemming totesi halunneensa ainoastaan kuulla toimista, joilla Itämerta suojellaan kaasuputkihankkeen ja pohjan sedimenttien liikkumisen myötä, eikä Hemming vastustanut hanketta. Myös Christina Gestrin (r.) yhtyi Hemmingin näkemykseen siitä, että ympäristöasioiden esittäminen leimattiin välittömästi negatiiviseksi asenteeksi eduskunnassa.¹⁵⁶

Ympäristöturvallisuuden uhkakuvat nousivat esiin eduskunnassa vielä maaliskuussa 2010, kun Sirpa Asko-Seljavaara (kok.) tiedusteli, kuinka paljon haittaa kaasuputken rakentaminen aiheuttaa kapealla Suomenlahdella. Toista kautta eduskunnassa toiminut Asko-Seljavaara totesi, että Itämeren pohjaa tullaan mahdollisesti ruoppaamaan ja pohjan kalliota räjäyttämään rakentamisvaiheessa, josta saattaisi aiheutua

¹⁵⁶ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 30-31, 34-35. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

haittaa. Pentti Tiusanen (vas.) kuitenkin totesi, ettei tällaisia räjäytyksiä olla tekemässä, vaan merenpohjan epätasaisuudet täytetään luultavasti kalliomurskeella.¹⁵⁷

Uhkakuvien lisäksi osa suomalaisista kansanedustajista toivoi hallitusta ”koplaamaan” Nord Stream -kaasuputkesta tehtävän päätöksen muihin Venäjän kanssa neuvoteltaviin asiakysymyksiin. Esimerkiksi kokoomuksen Kimmo Sasi toivoi, että kaasuputkihanketta hyödynnettäisiin sitomalla Venäjä Itämeren suojeluun aiempaa paremmin. ”Koplauksen” ideana oli siis saada Venäjä sitoutuneeksi ympäristöasioiden edistämiseen maalle merkittävän kaasuputkihankkeen etenemiseksi. Elinkeinoministeri Mauri Pekkarisen (kesk.) mukaan hankkeen käsittelyyn ei kuitenkaan ollut mahdollista liittää vaatimuksia Venäjälle ympäristöasioiden edistämisestä.¹⁵⁸

Eduskunnassa kuultiin tarkastelujakson aikana myös useita huolestuneita puheenvuoroja siitä, ettei Venäjä ollut ratifioinut kaasuputken ympäristökysymysten kannalta keskeistä Espoon sopimusta. Asia mainittiin useita kertoja tarkastelujakson aikana ja esimerkiksi Heidi Hautala totesi kesäkuussa 2009 Suomen olevan hankkeessa ikään kuin Venäjän hyvän tahdon varassa. Varsinaisia uhkakuvia kysymykseen Espoon-sopimuksesta ei kuitenkaan liitetty. Osa parlamentaarikoista niin Suomessa kuin Ruotsissa pelkäsi kaasuputkella olevan vaikutuksia myös kalastukselle.¹⁵⁹

Ympäristöturvallisuuden uhkakuvia nostettiin siis myös Suomessa keskustelun agendalle, mutta voi todeta, että keskustelu Ruotsissa oli Suomen eduskuntaa aktiivisempaa. Täysistuntokeskustelut kaasuputken ympäristöriskeistä noudattelivat myös Suomessa pitkälti aiemmin esittelemieni teemojen mukaista jakaumaa hanketta kannattaneiden ja vastustaneiden puolueiden osalta. Vanhasen (kesk.) toiseen hallitukseen kuulunut vihreät nosti kenties aktiivisimmin ympäristökysymyksiä osaksi Nord Stream -keskusteluja. Vihreät kommentoivat ympäristöturvallisuuden uhkakuvia kuitenkin suhteellisen maltillisesti sekä puheenvuorojen sävyn että määrän osalta. Tämä herättää kysymyksen siitä, hillitsikö puoleen jäsenyys Vanhasen hallituksessa hankkeen ak-

¹⁵⁷ Valtiopäivät, PTK 21/2010. S. 8-9, 35. *Valtioneuvoston selonteko Itämeren haasteista ja Itämeri-politiikasta*. 10.3.2010.

¹⁵⁸ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 31, 35. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

¹⁵⁹ Valtiopäivät, PTK 65/2009. S. 44-45. *Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2008*. 10.6.2009; Ks. esim. Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 21. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

tiivisinta kritisointia. Itämeren kaasuputken mahdolliset ympäristövaikutukset mainittiin kuitenkin myös muiden Vanhasen toiseen hallitukseen kuuluneiden puolueiden puheenvuoroissa sekä useissa oppositiopuolueiden edustajien puheenvuoroissa.

Aidon debatin syntymistä ympäristöturvallisuuden riskeistä molempien maiden parlamenteissa on saattanut osaltaan hankaloittaa se, että molemmat hallitukset suhtautuivat kaasuputkeen juridisena prosessina, jota ohjasivat ympäristöviranomaisten arviot hankkeesta. Suomessa Kimmo Tiilikainen (kesk.) luonnehti lokakuussa 2009 kaasuputkiasian olevan hallitukselle ”*ympäristökysymys vailla poliittisia intohimoja*”. Suomessa Nord Stream -hanke oli siis hallitukselle ympäristökysymys, mutta käytännössä ministereiden ja kansanedustajien välinen avoin debatti oli vähäistä, eikä tilanne Ruotsissa poikennut tästä erityisen merkittävästi. Osaltaan on kuitenkin ymmärrettävää, etteivät ministerit suostuneet juurikaan kommentoimaan Nord Stream -hankkeen haittoja jättäen työrauhan maiden ympäristöviranomaisille.¹⁶⁰

Bendik Solum Whist luonnehti kaasuputkihankkeesta Suomessa käytyä keskustelua Ruotsia maltillisemmaksi vuonna 2008 julkaistussa artikkelissaan, kuten olen aiemmin todennut. Whistin haastatteleman Ulkopoliittisen instituutin silloisen ohjelmajohtaja Tapani Vaahtorannan mukaan julkinen keskustelu Suomessa keskittyi lähinnä ympäristönäkökohtiin. Tämä päti osittain myös ympäristöturvallisuuden haitoista Suomen eduskunnassa käytyihin keskusteluihin. Suomen hallitus piti hanketta puheenvuoroissaan ympäristökysymyksenä, mutta toisaalta suomalaisessa keskustelussa nousi runsaasti esiin myös ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyneitä uhkakuvia. Voi kuitenkin todeta, että Nord Stream -kaasuputkeen liitetyt ympäristöturvallisuuden uhkakuvat puhuttivat sekä Suomessa että Ruotsissa.¹⁶¹

4. Nord Stream -kaasuputki turvallisuuden lisääjänä

Kolmas kiinnostava Nord Stream -kaasuputkeen liittyvä tema on maiden parlamentit keskusteluissa esiin noussut ajatus kaasuputkesta Itämeren alueen turvallisuutta parantavana tekijänä. Tema liittyy erityisesti Suomeen, jossa osa kansanedustajista

¹⁶⁰ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 15-16. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

¹⁶¹ Whist 2008, 33-37.

puhui hankkeesta varsin positiiviseen sävyyn. Ruotsissa kaasuputkihankkeen positiivisia vaikutuksia kommentoitiin sen sijaan selvästi varovaisemmin. Nord Stream -kaasuputki esitettiin siis paikoin hankkeena, joka enemmänkin lisää Itämeren turvallisuutta kuin on uhka sille. Olen jakanut teeman tarkastelun kahteen eri alalukuun, joista ensimmäisessä käsitellään kaasuputkeen liitettyjä positiivisia ympäristöturvallisuuden näkökohtia, kun taas toisessa tarkastellaan hankkeen positiivisiksi väitettyjä ulko- ja turvallisuuspoliittisia vaikutuksia. Hankkeen katsottiin liittyvän ympäristöturvallisuuteen positiivisesti lähinnä päästöjen kannalta, jonka vuoksi ensimmäinen alaluku keskittyy juuri tähän teemaan.

4.1. Nord Stream -kaasuputki hiilidioksidipäästöjen vähentäjänä

Kaikki parlamentaarikot Suomessa ja Ruotsissa eivät arvioineet Nord Stream -kaasuputken uhkaavan Itämeren tai kotimaansa ympäristöturvallisuutta. Itämeren kaasuputkella miellettiin Ruotsin valtiopäivillä kuulluissa puheenvuoroissa olevan pääasiassa kielteisiä vaikutuksia ympäristöturvallisuuteen. Sen sijaan Suomen eduskunnassa kuultiin useita puheenvuoroja, joissa Itämeren kaasuputkea pidettiin varsin positiivisena hiilidioksidipäästöjen vähentämisen kannalta. Tämä on täysin päinvastainen näkökulma moniin aiemmin esittelemiini Ruotsin valtiopäivillä kuultuihin puheenvuoroihin verrattuna. Myös Ruotsissa kuultiin joitakin puheenvuoroja, joissa hankkeen ympäristövaikutuksiin suhtauduttiin positiivisemmin.

“Tyskland har fattat det beslutet för att diversifiera sitt energibehov. Gas är förvisso ett fossilt ämne men betydligt bättre än den brunkol som man är alltför beroende av i Tyskland. Gasen är alltså i alla fall mer miljövänlig även om den är ett fossilt bränsle.” (Cecilia Malmström, fp.)¹⁶²

Yksi esimerkki hankkeeseen varovaisen positiivisesti suhtautuneista puheenvuoroista kuultiin kesäkuussa 2007 Ruotsin valtiopäivillä, kun eurooppaministeri Cecilia Malmström (fp.) kommentoi kaasuputkihanketta. Malmström myönsi maakaasun olevan fossiilinen energiamuoto, mutta muistutti tämän olevan huomattavasti ruskohiiltä parempi ja ympäristöystävällisempi vaihtoehto. Saksa oli Malmströmin mukaan liian riippuvainen juuri ruskohiilestä. Malmström kuitenkin muistutti EU-maiden sopineen

¹⁶² Sveriges riksdag. Prot. 2006/07:118. S. 30-31. *Berättelsen om verksamheten i Europeiska unionen under 2006*. 1.6.2007.

aiemmin kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisestä sekä uusiutuvien energiamuotojen lisäämisestä. Malmström (s. 1968) oli työskennellyt ennen ministerikauttaan Euroopan parlamentin edustajana, eikä ministerinä toimiessaan ollut valtiopäivien varsinainen jäsen. Ulkoministeri Carl Bildt (m.) sen sijaan kommentoi aiemmin samana vuonna kaasuputkikysymystä. Bildt muistutti Saksan käyttävän jatkuvasti kivihiihtä, mutta sulkevan ydinvoimalansa. Maakaasu oli Bildtin mukaan selvästi kivihiihtä parempi vaihtoehto, mutta keskustelu Saksan energiankulutuksesta ei kuitenkaan ollut Bildtin mielestä relevanttia Ruotsin valtiopäivillä.¹⁶³

Nord Stream -kaasuputken osin positiivisiksi mielletyt ympäristövaikutukset nousivat esille myös myöhemmin Ruotsin valtiopäivillä maltillisen kokoomuksen Ola Sundellin kommentoimissa aihetta joulukuussa 2007. Vuodesta 1994 alkaen valtiopäivillä toiminut Sundell piti selvänä, että maakaasu on kaikkien parlamentaarikkojen mielestä ruskohiihtä parempi, mutta tuuli- ja vesivoimaa huonompi energiamuoto. Kaasuputkihankkeeseen varsin kriittisesti suhtautunut Carl B. Hamilton (fp.) myönsi huhtikuussa 2008 kivihiihtä korvaamisen maakaasulla olevan positiivinen asia esimerkiksi teollisuudessa puhuttaessa energiapolitiikasta yleisellä tasolla. Hamilton kuitenkin muistutti kansanpuolueen vastustavan maakaasun laajamittaisempaa käyttöönottoa Ruotsissa. Valtiopäivillä ei kuitenkaan kuultu tämän enempää edes varovaisen positiivisesti kaasuputken ympäristön näkökulmasta suhtautuneita puheenvuoroja. Ruotsissa keskustelu ympäristöturvallisuuden kysymyksistä oli Suomea kriittisempää, eikä varauksettoman positiivisia puheenvuoroja kuultu Ruotsissa käytännössä lainkaan.¹⁶⁴

Itämeren kaasuputken suhtauduttiin pääasiassa siis kriittisesti Ruotsin valtiopäivillä ja puheenvuoroja kaasuputken positiivisista ympäristövaikutuksista kuultiin vain kourallinen. Näissä puheenvuoroissa maakaasu näyttäytyi lähinnä kivihiihtä parempana

¹⁶³ Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:118. S. 29-31. *Berättelsen om verksamheten i Europeiska unionen under 2006*. 1.6.2007;

Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:60, S. 19-21. *Utrikespolitisk debatt*. 14.2.2007;

Sveriges riksdag, "Cecilia Malmström (FP)". <https://riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/cecilia-malmstrom_0246672208812?riksmote=2007/08&sog-c-vod-p=2&sog-c-vod-doktyp=kam-eu> [sivu luettu 6.12.2019].

¹⁶⁴ Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:50. S. 14-15. *Särskild debatt om gasledningen i Östersjön*. 21.12.2007;

Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:87. S. 199-201. *Vissa energipolitiska frågor*. 2.4.2008.

energiamuotona. Ruotsissa kuultuja kommentteja ei voi pitää sävyltään erityisen painokkaina, sillä puheenvuoroissa ei varsinaisesti kannatettu Itämeren kaasuputken rakentamista. Näyttääkin siltä, ettei Nord Stream -hankkeen pääsääntöisesti uskottu Ruotsissa parantavan ympäristöturvallisuutta.

Puheenvuoroja kaasuputken positiivisista vaikutuksista hiilidioksidipäästöjen vähentäjänä kuultiin siis ennen kaikkea Suomen eduskunnassa. Vasemmistoliiton Pentti Tiusanen piti kaasuputkea erittäin myönteisenä lokakuussa 2009 hankkeesta eduskunnassa käydyssä keskustelussa. Tiusasen mukaan kaasuputki vähensi ruskohiilen käyttöä Euroopassa ja täten pienensi hiilidioksidipäästöjä. Tiusanen oli tuonut saman näkökulman esiin eduskunnassa jo aiemmin helmikuussa 2009. Kansanedustajana vuodesta 2000 toiminut RKP:n Christina Gestrin totesi lokakuun 2009 keskustelussa Nord Stream -kaasuputken olevan kivihiihtä, öljyä ja ydinvoimaa parempi ratkaisu. Gestrinin mukaan kaasuputki olikin tärkeä Euroopan energiavarmuuden kannalta.¹⁶⁵

”Keskustelu on ollut hyvää siltä osin, että olen vahvistanut mielipidettäni, että tämä on turvallisuuden ja ilmaston kannalta mitä parhain ratkaisu — kiitos sen keskustelun.” (Sirpa Paatero, sd.)¹⁶⁶

SDP:n ensimmäisen kauden kansanedustaja Sirpa Paateron yllä siteerattu puheenvuoro lokakuulta 2009 havainnollistaa Suomessa Nord Stream -kaasuputken positiivisista ympäristövaikutuksista kuultuja kommentteja. Yhtä lailla puheenvuoro konkretisoi eroavaisuuksia Suomen ja Ruotsin parlamenteissa käytyjen keskusteluiden välillä. Eduskunnassa kuultiin myös muita samankaltaisia näkemyksiä esimerkiksi vasemmistoliiton Annika Lapintieltä ja Esko-Juhani Tennilältä hankkeesta lokakuussa 2009 käydyssä keskustelussa. Lapintie piti hyvänä, että Nord Stream -hankkeessa on kyse maakaasun käytöstä, eikä kivihiilestä tai ydinvoimasta, vaikkakin korosti kaasuputken olevan merkittävä ympäristökysymys myös uhkakuvien näkökulmasta. Vasemmistoliittoa Lapintien tavoin edustanut ja vuodesta 1975 alkaen eduskunnassa toiminut Tennilä kommentoi hankkeesta käytyä keskustelua toteamalla keskustan ja vasemmiston kannattavan Nord Stream -hanketta ilmastollisena ja Euroopan tulevaisuuden

¹⁶⁵ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 16-17. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009; Valtioapäivät, PTK 6/2009. S. 54. *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009*. 11.2.2009.

¹⁶⁶ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 33. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

kannalta positiivisena hankkeena, kun taas kokoomus suhtautui Tennilän mukaan nuivasti kaasuputkeen.¹⁶⁷

Voi siis perustellusti todeta, että suhtautuminen Nord Stream -kaasuputken aiheuttamiin päästöihin oli varsin erilaista Suomen ja Ruotsin parlamenteissa kuulluissa puheenvuoroissa. Moniin Ruotsissa kuultuihin puheenvuoroihin liittyi uhkakuvia fossiilisten polttoaineiden aiheuttamista haitoista sekä toisaalta muistutettiin maan kunnianhimoisista tavoitteista ilmastopolitiikassa. Suomessa keskusteluiden sävy oli sen sijaan erilainen, josta esimerkkinä on tässä alaluvussa esitetyt puheenvuorot. Osalle suomalaisista Nord Stream -kaasuputki ei siis näyttäytynyt puheenvuorojen perusteella hiilidioksidipäästöjen lisääjänä, vaan päinvastoin niiden vähentäjänä.

Ajatusta Nord Stream -kaasuputken päästöjä vähentävästä vaikutuksesta voi pitää jossain määrin paikkaansa pitävänä. Oxfordin yliopiston energiapolitiikan professori Dieter Helmin mukaan maakaasun hiilidioksidipäästöt ovat arviolta puolet kivihiilen päästöistä. Maakaasu onkin nopea keino vähentää esimerkiksi öljystä ja kivihielestä aiheutuvia hiilidioksidipäästöjä suhteellisen paljon, kuten olen aiemmin todennut. Helmin mukaan kivihieiltä voi pitää heikoimpana fossiilisena polttoaineena sen matalan lämpötehokkuuden, tuotantoprosessin saasteiden sekä ennenaikaisia kuolemia aiheuttavan saastesumun takia. Samanaikaisesti kivihiehi on energiateollisuuden suurin päästöjen lähde. Toisaalta Helmin mukaan siirtyminen maakaasun käyttöön ei kuitenkaan ratkaissut tulevaisuuden ilmasto-ongelmia. Helmin mukaan Saksassa vuosituhaten vaihteessa kunnolla alkanut kehityskulku kohti maan ydinvoimaloiden sulkemista johti juuri kivihiehiin käytön lisääntymiseen ja jopa Saksan hiilidioksidipäästöjen kasvuun vuoteen 2015 mennessä. Tätä taustaa vasten argumentit Nord Stream -kaasuputkesta ympäristöturvallisuutta lisäävänä hankkeena ovat jossain määrin perusteltuja. Pitkäaikaisena ratkaisuna turvallisuuden lisäämisen kannalta sitä ei kuitenkaan voi pitää.¹⁶⁸

Myös SDP:n Reijo Kalliolta ja Kimmo Kiljuselta kuultiin Nord Stream -kaasuputken positiivisia ympäristövaikutuksia puolustaneita puheenvuoroja. Kallio totesi kaasuputken olevan merkittävä energiahanke, joka tulee vähentämään Euroopan unionin

¹⁶⁷ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 26-27, 30. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

¹⁶⁸ Helm 2017, 53-59, 167-169.

päästöjä todella mittavalla tavalla. Kallio arvioi hankkeen myös vähentävän Itämeren laivaliikennettä sekä turvaavan unionin energiansaantia. Kallio kuitenkin myönsi kaasuputkella olevan mahdollisesti myös kielteisempiä ympäristövaikutuksia. Neljännen kauden kansanedustaja Kimmo Kiljunen taasen arvioi hankkeen vähentävän laivaliikennettä ja sen päästöjä sekä toimivan järkevänä energiamuotona hiilivoiman ja ruskohiilen korvaamisessa. Myös Erkki Tuomioja (sd.) antoi tietynlaisen hyväksynnän kaasuputkelle ympäristövaikutusten näkökulmasta kysyessään eduskunnassa retorisesti, uskoivatko muut kansanedustajat, että ympäristötietoinen Saksa olisi mukana hankkeessa, joka aiheuttaisi ympäristöriskejä Itämerelle. Tuomioja oli toiminut Suomen ulkoministerinä vuosina 2000-2007 ja yli 20 vuotta kansanedustajana. Perussuomalaisen Pirkko Ruohonen-Lerner puolestaan arveli merenpohjassa kulkevan kaasuputken olevan ympäristön kannalta maitse kulkevaa putkea parempi ratkaisu.¹⁶⁹

Nord Stream -kaasuputken hiilidioksidipäästöistä käytyjä keskusteluja tarkasteltaessa syntyy käsitys siitä, että Suomen ja Ruotsin ilmasto- ja energiapoliittiset linjat tai vähintään asenneilmastot poikkesivat selvästi toisistaan. Näyttääkin siltä, että Ruotsissa keskustelu päästöjen haitallisuudesta oli Suomea askeleen edellä tarkastelujakson aikana. Perinteisen stereotypian mukaan erilaiset ajankohtaiset ilmiöt ja poliittiset kysymykset ovatkin usein rantautuneet Ruotsiin Suomea ennen. Osaltaan tätä tukee myös eroavaisuudet aiemmin esittelemissäni maiden hallitusten ilmasto- ja energiapoliittisissa linjauksissa. Ruotsissa maakaasun osuus energiantuotannosta sekä kuluksista oli erittäin pieni, joka saattoi olla osasyynä parlamentaarikkojen vähäisiin positiivisiin puheenvuoroihin. Suomessa sen sijaan maakaasu oli merkittävämmässä roolissa ja kaasuyhteistyöstä Venäjän kanssa oli jo vuosikymmenten kokemus. Tämä saattoi osaltaan lisätä positiivisuutta Itämeren kaasuputkeen.

Nord Stream -kaasuputken ympäristövaikutuksista käydyt keskustelut olivat sisällöltään siis varsin erilaisia Suomen ja Ruotsin parlamenteissa. Suomessa ympäristöturvallisuuteen positiivisesti suhtautuneita puheenvuoroja kuultiin selvästi enemmän kuin Ruotsissa ja esimerkiksi SDP:n Sirpa Paatero totesi hankkeen olevan mitä parhain ratkaisu ympäristön kannalta. Ruotsissa tällaisista puheenvuoroista oltiin varsin

¹⁶⁹ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 18-20, 27, 30. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009; Eduskunta, ”Erkki Tuomioja”. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/357.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

kaukana. Ruotsissa edes jossain määrin positiiviset puheenvuorot kuultiin hallituspuolueiden edustajilta, mutta Suomessa suurin osa positiivisista puheenvuoroista kuultiin oppositiosta esimerkiksi sosiaalidemokraateilta ja vasemmistoliitolta. Näyttääkin siltä, että Suomessa osa kansanedustajista kannatti hanketta ympäristöpoliittisena edistysaskeleena. Näissä puheenvuoroissa kaasuputken esitettiin korvaavan etenkin kivihiilen käyttöä, jonka ansiosta EU:n hiilidioksidipäästöjen katsottiin vähentyvän.

Yksi mahdollinen syy osan suomalaisparlamentaarikkojen positiiviseen asennoitumiseen Itämeren kaasuputken päästöihin saattoi olla kansanedustajien haluttomuus kritisoida Venäjään liittyvää toimintaa. Ulkopoliittisen instituutin ohjelmajohtajana työskennellyt Tapani Vaahtoranta arveli vuonna 2008 sotilasstrategisten kysymysten puuttumisen Suomessa käydyistä keskusteluista johtuvan joko siitä, ettei teeman tarkastelu olisi muuttanut suomalaisten suhtautumista Venäjään tai suomalaiset olivat liian huolissaan Venäjästä kritisoidakseen kaasuputkea. Onkin mahdollista, että myös nämä tekijät ovat vaikuttaneet puheenvuoroihin kaasuputken ympäristövaikutuksista. Osa kansanedustajista eivät välttämättä olleet halukkaita kritisoimaan venäläistaustaista hanketta, josta eduskunta ei varsinaisesti päättänyt mitään. Voi kuitenkin perustellusti todeta, että Nord Stream -kaasuputken päästöistä käydyt keskustelut poikkesivat merkittävästi Suomen ja Ruotsin parlamenttien välillä.¹⁷⁰

4.2. Keskinäisriippuvuuden kasvu ja ulko- ja turvallisuuspoliittiset hyödyt

Viimeinen tarkastelemani teema on Nord Stream -kaasuputkeen liitetty ajatus Venäjän ja Euroopan keskinäisriippuvuuden kasvusta ja osin tämän myötä lisääntyvästä turvallisuudesta. Osa suomalaisista kansanedustajista arvioi Itämeren kaasuputken ulko- ja turvallisuuspolitiikan näkökulmasta hankkeeksi, jolla on positiivisia turvallisuusvaikutuksia. Ruotsissa tällaiset puheenvuorot olivat varsin harvassa. Tarkastelen tässä alaluvussa puheenvuoroja, joissa Nord Stream -kaasuputki esitettiin ulko- ja turvallisuuspolitiikan osalta positiivisena hankkeena.

¹⁷⁰ Whist 2008, 33-36.

Suurin osa Nord Stream -kaasuputken ulko- ja turvallisuuspoliittisiin vaikutuksiin ja keskinäisriippuvuuteen positiivisesti suhtautuneista puheenvuoroista kuultiin Suomen eduskunnassa. Ruotsin valtiopäivillä kuultiin kuitenkin joitakin puheenvuoroja, joissa kaasuputki esitettiin positiivisemmassa valossa. Ulkoministeri Carl Bildt (m.) kommentoi aihetta epäsuorasti marraskuussa 2006 valtiopäivien kyselytunnilla muistuttamalla Itämeren tärkeydestä Venäjälle. Bildtin mukaan suuri osa Venäjän kaupasta kulki Itämeren kautta ja meri oli Venäjälle merkittävä väylä esimerkiksi öljykuljetusten osalta. Bildt arvioi Itämeren merkityksen Venäjälle ja Euroopan taloudelle myös kasvavan tulevaisuudessa. Bildt kuitenkin kiisti Peter Erikssonin (mp.) arvion Venäjän laivaston sotilaallisen läsnäolon kasvusta Itämerellä kaasuputken myötä.¹⁷¹

“Vi vill ha fred och säkerhet i Europa. Jag tror att en nyckel för detta, liksom med kol- och stålhandel, är handel mellan länder – även med Ryssland trots att de inte är i ett idealtillstånd vad gäller demokrati. För fred och säkerhet, och ur miljösynpunkt framför allt för Östersjön, är vikten av gemensamma lösningar nyckeln för att utveckla våra förbindelser med våra grannar.”
(Staffan Danielsson, c.)¹⁷²

Vuodesta 2004 alkaen valtiopäivillä toiminut Staffan Danielsson (c.) sen sijaan kommentoi tarkasteltavaa teemaa laajemmin yllä siteeratussa tammikuussa 2008 kuulussa puheenvuorossa. Danielssonin mukaan kaupankäynti Venäjän kanssa oli avain rauhanomaiseen ja turvalliseen Eurooppaan. Danielssonin puheenvuoron kaltaiset kommentit olivat loppujen lopuksi suhteellisen harvinaisia Ruotsin valtiopäivillä. Danielsson oli kuitenkin todennut aiemmin lokakuussa 2006 suhtautuvansa epävarmuudella suunnitelmiin Itämeren kaasuputkesta. Myös sosiaalidemokraattien ensimmäisen kauden edustaja Peter Hultqvist (s.) näki kesäkuussa 2008 pitämässään puheenvuorossa hyvänä, että Venäjän kanssa tehdään taloudellista yhteistyötä. Hultqvist arvioi yhteistyön mahdollisesti vähentävän vastakkainasettelun riskiä ja liittävän maita toisiinsa, vaikkakin varoitti aliarvioimasta Venäjän nationalismia ja sotilaallista varusautumista. Ruotsin valtiopäivillä ei kuitenkaan kuultu tätä enempää puheenvuoroja,

¹⁷¹ Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:30. S. 32-33. *Frågestund : Säkerhetsaspekten kring en gasledning i Östersjön*. 30.11.2006.

¹⁷² Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:57. S. 58-59. *Information från regeringen om regeringens förberedelser för Sveriges ordförandeskap i EU år 2009*. 24.1.2008.

joissa Nord Stream -kaasuputkeen liittyvä keskinäisriippuvuus tai ulko- ja turvallisuuspoliittiset näkökohdat olisi nähty edes jossain määrin positiivisessa valossa.¹⁷³

Nord Stream oli siis hanke, jota kommentoitiin ulko- ja turvallisuuspolitiikan osalta ainoastaan varovaisen positiivisesti Ruotsissa. Carl Bildt (m.) korosti Itämeren tärkeyttä Venäjälle, kun taas Staffan Danielsson (c.) piti yhteistyötä Venäjän kanssa tienä rauhanomaiseen Eurooppaan. Onkin kuvaavaa, että Danielssonin suhteellisen neutraali puheenvuoro oli positiivisimpia Ruotsissa kuultuja kommentteja. Vain hyvin harva parlamentaarikko Ruotsissa arveli kaasuputken parantavan Itämeren tai Ruotsin turvallisuutta ja myös Danielsson oli todennut suhtautuvansa varauksella kaasuputkeen. Suomessa kuulluissa puheenvuoroissa kaasuputki oli sen sijaan jopa rauhanprojekti.

Nord Stream -hankkeella ei siis pääsääntöisesti arvioitu olevan positiivisia vaikutuksia Ruotsin tai sen lähialueiden turvallisuudelle. Ruotsissa kuultujen positiivisten puheenvuorojen vähyys voi osaltaan liittyä ulkopoliittikkaan. Bendik Solum Whistin haastatteleman Ruotsin ulkopoliittisen instituutin tutkija Jakob Swiecickin mukaan Suomen asema Venäjän naapurissa oli Ruotsia herkempi, johon osaltaan liittyivät maan historialliset kokemukset. Suomi olikin Swiecickin mukaan Ruotsia alttiimpi Venäjän painostukselle. Ruotsin näkökulmasta katsottuna Venäjä oli Whistin mukaan turvallisen välimatkan päässä, eikä esimerkiksi Neuvostoliitto uhannut Ruotsia kylmän sodan aikana yksittäisiä sukellusveneselkkauksia lukuun ottamatta. Osa Whistin haastattelemissa asiantuntijoista, kuten Viron puolustuspolitiikan opintojen kansainvälisen keskuksen varajohtaja Riina Kaljurand ja aiemmin mainittu Swiecicki arvioivat kaasuputken ulko- ja turvallisuuspoliittisista uhkakuvista Ruotsissa käydyn julkisen keskustelun heijastelleen myös maan armeijan käynnissä ollutta murrosta sekä Ruotsin ja Venäjän perinteisesti viileitä välejä. Kaljurandin mukaan Ruotsin armeijan pienentäminen yhdistettynä Venäjän intressien tuloon lähemmäksi Ruotsia voimisti keskustelua sotilaallisstrategisista teemoista. Toisaalta Swiecickin mukaan Venäjään oli

¹⁷³ Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:57. S. 58-59. *Information från regeringen om regeringens förberedelser för Sveriges ordförandeskap i EU år 2009*. 24.1.2008; Sveriges riksdag, Prot. 2006/07:14. S. 11. *Information från regeringen om Europeiska rådets möte i Lahtis den 20 oktober*. 24.10.2006; Sveriges riksdag, Prot. 2007/08:120, s. 23-32. *Svar på interpellation 2007/08:686 om situationen i Ryssland*. 2.6.2008.

suhtauduttu Ruotsissa pitkään kielteisesti maan ollessa Ruotsin ainoa mahdollinen vihollinen. Maakaasu muodosti vuonna 2005 vain 1,6 % Ruotsin kokonaisenergiankulutuksesta, eikä venäläisellä maakaasulla ollut esimerkiksi Saksan tapaan voimakasta jalansijaa Ruotsissa. Myös tämä on voinut antaa liikkumatilaa Itämeren kaasuputken kommentoinnissa.¹⁷⁴

Onkin merkillepantavaa, ettei Ruotsissa kuultu Suomen tapaan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan linkittyneitä voimakkaita kannanottoja kaasuputken puolesta. Fredrik Reinfeldt (m.) ja Carl Bildt (m.) kommentoivat hanketta varsin neutraalisti, eivätkä Mauri Pekkarisen tapaan korostaneet positiivissävytteisesti kaasuputken merkitystä Euroopalle. Osaltaan ruotsalaisministereiden neutraali suhtautuminen saattoi johtua ministereiden halusta pysyä neutraalina hankkeen kommentoinnin osalta. Ruotsin hallitus korosti käsittelevänsä kaasuputkihanketta kansainvälisten sopimusten mukaisesti pitkälti ympäristöviranomaisista riippuvana kysymyksenä. Voimakkaat kannanotot suuntaan tai toiseen olisivatkin voineet hankaloittaa hallituksen liikkumatilaa asiassa. Selvän positiivisesti hankkeeseen suhtautuneita puheenvuoroja ei kuitenkaan kuultu juuri lainkaan myöskään oppositiosta. Keskustelu kaasuputken lisäämästä keskinäisriippuvuudesta ja ulko- ja turvallisuuspoliittisista vaikutuksista oli varsin johdonmukaista Ruotsissa, eikä teemasta juurikaan väitely maan parlamentissa. Nord Stream ei siis ollut Ruotsin valtiopäivillä kuultujen puheenvuorojen perusteella hanke, jolla oli positiivisia ulko- ja turvallisuuspoliittisia vaikutuksia turvallisuuteen.

”Suomi on tehnyt vuosien ajan myös selväksi sen, että me ymmärrämme ja pidämme tärkeänä sitä, että lisää kaasuputkiyhteyksiä saadaan Keski-Eurooppaan. Tämä on iso eurooppalainen hanke, Keski-Eurooppa tarvitsee lisää kaasua. Se parantaa Euroopan energiaturvallisuutta. Olemme nähneet, mitä vaikeuksia on niiden putkien osalta, joissa on kauttakulkumaita.”
(Matti Vanhanen, kesk.)¹⁷⁵

Suomessa puheenvuoroja Nord Stream -kaasuputken positiivisista vaikutuksista kuultiin sen sijaan selvästi Ruotsia enemmän. Positiivisia kommentteja kuultiin kuitenkin kunnolla vasta kesäkuussa 2009. Pääministeri Matti Vanhanen (kesk.) korosti yllä si-

¹⁷⁴ Whist 2008, 36-39; Liuhto 2010, 75.

¹⁷⁵ Valtiopäivät, PTK 62/2009. S. 7-8. *Suullisia kysymyksiä : (N:o 88) Pääministeri Putinin Suomen-vierailun keskustelut.* 4.6.2009.

teeratassa puheenvuorossa hankkeen tärkeyttä Euroopalle kaasunsaannin ja energia-turvallisuuden parantamisen kannalta. Myös vasemmistoliiton vuodesta 1975 alkaen eduskunnassa toiminut Esko-Juhani Tennilä totesi samassa keskustelussa EU:n ja Venäjän välisen integraation syventämisen olevan Euroopan kohtalon kannalta erittäin tärkeää, johon myös kaasuputkihanke olennaisesti liittyi. Tennilän mukaan Suomi piti hyvänä, että Venäjän ja EU:n integraatio lisääntyy ja myös muut Euroopan maat odottivat Suomen hyödyntävän ”historiansa opetuksia” integraation edistämiseksi. Tennilän mukaan näytti kuitenkin siltä, että Suomen johto oli suhtautunut asiaan matalalla profiililla, minkä pääministeri Vanhanen kiisti.¹⁷⁶

Teemaan palattiin eduskunnassa myöhemmin kesäkuussa 2009 käydyssä keskustelussa Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta. Keskustan toisen kauden kansanedustaja Eero Reijonen totesi Itämeren kaasuputken olevan yleiseurooppalainen hanke, joka oli tärkeä niin Venäjälle kuin Euroopan maille. Puolustusvaliokunnan puheenjohtajana toiminut Juha Korkeaoja (kesk.) sen sijaan luonnehti kaasuputkea keskinäisriippuvuuden ilmenemismuodoksi, joka hyödyttää Euroopan maita maakaasun ja Venäjää rahan muodossa. Viidettä kautta kansanedustajana toiminut Korkeaoja sivuutti esitetyt huolet mahdollisista venäläisistä sotalaivoista kaasuputken turvaamisessa todeten suojaamisessa tarvittavan mahdollisesti myös Saksan laivastoa. Korkeaoja arvioi hankkeen myötä lisääntyvän keskinäisriippuvuuden sitovan Venäjää sekä Euroopan maita yhteen ja muistutti nyky-Venäjän olevan demokraattinen ja eri valtio kuin Neuvostoliitto.¹⁷⁷

Sama teema herätti keskustelua eduskunnassa myös syyskuussa 2009. Pentti Tiusanen (vas.) kommentoi Nord Stream -kaasuputken olevan ensisijaisesti ympäristökysymys, johon liittyy omat huolensa. Sen sijaan keskustelua venäläisten sotalaivojen roolista putken suojaamisessa Tiusanen piti yliampuvana luonnehtien kommentointia mahdollisista turvallisuusuhista hätäntyneiksi huudoiksi Brysselistä. Tiusanen kommentoi aiheita eduskunnassa myös lokakuussa 2009 toteamalla, ettei kaasuputkella ole sotilaallista merkitystä tai sen valvontaan tarvita sotilaallisia toimia. Tämän vuoksi

¹⁷⁶ Valtiopäivät, PTK 62/2009. S. 7-8. *Suullisia kysymyksiä : (N:o 88) Pääministeri Putinin Suomen-vierailun keskustelut*. 4.6.2009.

¹⁷⁷ Valtiopäivät, PTK 69/2009. S. 56-57. *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009*. 16.6.2009; Eduskunta, ”Juha Korkeaoja”. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/403.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

hankkeeseen liittynyt kuohunta oli Tiusasen mukaan turhaa. On mielenkiintoinen kuriositeetti, että neljättä kauttaan eduskunnassa ollut kotkalaislähtöinen Tiusanen toimi eduskunnan www-sivujen mukaan Kotka-Greifswald -seuran puheenjohtajana vuodesta 1991 alkaen. Nord Stream -kaasuputken toinen määränpää oli juuri Greifswaldin alueella, kun taas Kotka toimi yhtenä kaasuputken rakennusvaiheen logistisista keskuksista. On hyvä kysymys, kuinka paljon tällaiset tekijät ovat vaikuttaneet Tiusasen kommentointiin.¹⁷⁸

Keskustan toisen kauden kansanedustaja Kimmo Tiilikaisen mukaan kaasuputkihankkeen sijaan liittyi käytännössä kaikkiin Itämeriyhteistyön kolmeen painopisteeseen, jotka olivat alueen taloudellinen yhteistyö ja energiayhteistyö, meriliikenteen turvallisuudesta huolehtiminen sekä Itämeren suojeleminen. Tiilikainen uskoi, että venäläiset olivat oppineet lisää demokraattisessa ympäristössä toimimisesta hankkeen myötä. Ulkoministeri Alexander Stubb (kok.) totesi, ettei hanke ole Suomelle ulko- ja turvallisuuspoliittinen kysymys. Stubbin mukaan Venäjän laivaston aktiivisuus Itämerellä oli kasvanut jo nyt energiakuljetusten turvaamiseksi, mutta sotilaallinen läsnäolo ei ollut lisääntymässä kaasuputken myötä.¹⁷⁹

Nord Stream -kaasuputki nähtiin siis useissa puheenvuoroissa positiivisena ulko- ja turvallisuuspolitiikan sekä keskinäisriippuvuuden kannalta. Suomen eduskunnassa myönteisiä puheenvuoroja kuultiin useita, kun taas Ruotsin valtiopäivillä kuultiin käytännössä vain muutama puheenvuoro, jossa kaasuputken lisäämään Euroopan ja Venäjän väliseen keskinäisriippuvuuteen suhtauduttiin edes varovaisen positiivisesti. Ruotsissa ei kuitenkaan käytännössä kuultu lainkaan puheenvuoroja, joissa kaasuputken olisi arvioitu lisäävän Ruotsin tai Itämeren turvallisuutta ulko- ja turvallisuuspolitiikan näkökulmasta. Suomessa osa kansanedustajista sen sijaan totesi varsin avoimesti kaasuputken parantavan alueen turvallisuutta.

”Kaasuputken toisesta päästä alkaa virrata Keski-Eurooppaan maakaasua ja Venäjälle euroja. Se on mahdollisimman hyvä tapa lisätä keskinäisriippuvuutta Euroopassa ja syventää eurooppalaista integraatiota. Kummallista, että tämä

¹⁷⁸ Valtiopäivät, PTK 79/2009. S. 27-28. *Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2010 : Ulkoasiainministeri Stubbin toimialan talousarvioehdotus*. 18.9.2009; Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 16-17. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009; Eduskunta, ”Pentti Tiusanen”. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/505.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019]; Nord Stream AG 2014, 10-11, 122-123.

¹⁷⁹ Valtiopäivät, PTK 89/2009. S. 15-16, 19. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

kaikille suomalaisille poliitikoille ei näytä oikein sopivan. Onko siellä selkäytimessä niin vahva Venäjä-vastaisuus, että aina pitää ruveta venkoilemaan?” (Esko-Juhani Tennilä, vas.)¹⁸⁰

Vasemmistoliiton konkaripoliitikko Esko-Juhani Tennilän lokakuussa 2009 eduskunnassa pitämä puheenvuoro havainnollistaa hyvin Nord Stream -kaasuputkeen liittyntä vastakkainasettelua. Tennilä esitti Itämeren kaasuputken hyvänä keinona lisätä keskinäisriippuvuutta Venäjän ja Euroopan maiden välille tavalla, joka hyödytti molempia osapuolia. Tennilän puheenvuorosta välittyi selvästi myös ajatus hankkeen positiivisesta vaikutuksesta Itämeren alueen turvallisuudelle. Puolustusvaliokunnan puheenjohtaja Juha Korkea-aho (kesk.) lähestyi Nord Stream -kaasuputkea selvemmin turvallisuuden näkökulmasta. Korkea-ahon mukaan hanke todellakin oli turvallisuuspoliittinen kysymys, mutta myönteinen sellainen. Arvion taustana oli edellisessä hyväksytty turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, jonka yhteydessä keskinäisriippuvuuden lisäämistä maailmalla sekä EU:n ja Venäjän välillä pidettiin tärkeimpänä isona turvallisuuspoliittisena kysymyksenä. Korkea-ahon mukaan Nord Stream -kaasuputki edisti juuri EU:n ja Venäjän välistä keskinäisriippuvuutta ja oli tämän ansiosta turvallisuuden näkökulmasta positiivinen hanke.¹⁸¹

Esko-Juhani Tennilä ja Juha Korkea-aho eivät olleet ainoita kansanedustajia, jotka antoivat ymmärtää kaasuputkella olevan positiivisia turvallisuusvaikutuksia. Myös SDP:n puheenjohtajana aiemmin toiminut Eero Heinäluoma näyttää suhtautuneen varsin skeptisesti ajatukseen Itämeren kaasuputkesta turvallisuusuhkana. Heinäluoman mukaan Euroopan merialueilla oli tuhansia kilometrejä vedenalaisia kaasuputkia ilman, että näitä oli nähty turvallisuuspoliittisina kysymyksinä. Heinäluoma irvailikin osan kansanedustajista kuvittelevan, että kaasuputkesta nousee ”suikkahattuisia, punatähtisiä, harmaapukuisia miehiä pyssyt kainalossa”. Myös puolustusministeri Jyri Häkämies (kok.) kommentoi hankkeen muodostavan taloudellisen siteen Venäjän ja Euroopan välille, joka osaltaan lisää taloudellista integraatiota. Tämä vahvisti Itämeren turvallisuutta, eikä Häkämiehen mukaan kenenkään intresseissä ollut lisätä sotilaallista läsnäoloa Itämerellä käyttämällä kaasuputkea verukkeena.¹⁸²

¹⁸⁰ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 20-21. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

¹⁸¹ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 20-21. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

¹⁸² Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 21-23, 29. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

Keskustan ensimmäisen kauden kansanedustaja Timo Kaunisto meni arviossaan Häkämästä pidemmälle luonnehtien Nord Stream -kaasuputkea jopa Euroopan rauhaa edistäväksi hankkeeksi, joka yhdistää Itämeren ja muita alueita. Kauniston mukaan kaasuputkihankkeessa olikin enemmän konkretiaa kuin EU:n yhteydessä usein annetuissa erilaisissa julistuksissa. Osaa eduskunnassa kuulluista puheenvuoroista Kaunisto luonnehti erikoisiksi, russofobisiksi sekä pelkoa lietsoviksi. Kaunisto kuitenkin myönsi Itämeren ympäristöasioiden olevan ongelma ja pohti, voisiko maakaasun ja energian siirrosta periä eräänlaista veroa Itämeren tilan parantamiseksi.¹⁸³

Voi varsin perustellusti todeta Suomen ja Ruotsin parlamenteissa Nord Stream -kaasuputken ulko- ja turvallisuuspoliittisista vaikutuksista sekä keskinäisriippuvuudesta käytyjen keskusteluiden poikenneen merkittävästi toisistaan. Ruotsissa hallituspuoleisiin kuuluneet ulkoministeri Carl Bildt (m.) ja Staffan Danielsson (c.) kommentoivat aihetta varovaisen positiivisesti, mutta myös oppositioon kuulunut Peter Hultqvist (s.) myönsi Venäjän kanssa tehtävän taloudellisen yhteistyön mahdollisesti vähentävän vastakkainasettelun riskiä. Suomessa teeman kommentointi ei noudattanut hallitus-oppositio -jakoa. Positiivisia puheenvuoroja kuultiin Suomessa etenkin keskustan, sosiaalidemokraattien sekä vasemmistoliiton riveistä, eivätkä mainitut puolueet liittäneet kaasuputkeen juuri lainkaan ulko- ja turvallisuuspoliittisia uhkakuvia.

”Tässä nimenomaan Eurooppa, Euroopan unioni ja Venäjä rakentavat yhteistyön siltaa. Täällä on viitattu Molotov—Ribbentrop-sopimukseen. Se on täsmälleen sen antiteesi. Molotov—Ribbentrop-sopimus jakoi Eurooppaa. Tämä yhdistää Eurooppaa.” (Kimmo Kiljunen, sd.)¹⁸⁴

Sosiaalidemokraattien Kimmo Kiljunen asettui tukemaan voimakkaasti Nord Stream -kaasuputkihanketta yllä siteeratussa lokakuussa 2009 kuullussa puheenvuorossa. Kiljunen piti itsestään selvänä, että kaasuputki oli poliittinen ja turvallisuuspoliittinen kysymys ministerien välttelevistä kommenteista huolimatta. Kiljusen mukaan EU:n kaasuntuonnista noin 25 % tuli Venäjältä, kun taas Venäjän kaasutuloista peräti 60 % tuli Euroopasta. Kiljunen esittikin muille kansanedustajille retorisen kysymyksen siitä, kumpi osapuolista oli maakaasusta riippuvaisempi. Kiljunen luonnehti kaasuputken

¹⁸³ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 23, 34. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

¹⁸⁴ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 24. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

avulla rakennettavan yhteistyön Eurooppaa, johon Venäjä oli sidoksissa hienolla tavalla. Venäjän kaupan professori Kari Liuhto on kuitenkin arvioinut EU:n olleen päinvastaisesti riippuvaisempi Venäjän toimittamasta energiasta kuin Venäjä EU:sta lähtöisin olleista tuotteista. Liuhton mukaan oli todennäköistä, että Venäjä pystyisi monipuolistamaan helpommin energiansa vientiä kuin EU sen omaa energian tuontia.¹⁸⁵

Saksan lisäksi myös Suomi oli hintojen valossa Venäjän hyvä energiakumppani.

Vuonna 2013 ainoastaan Saksalla oli Pohjois-Euroopan ja Baltian maista Suomea parempi sopimus maakaasun toimittamisesta Venäjän kanssa. Suomi myös tuki professori Pami Aallon ja apulaisprofessori Nina Tynkkysen vuonna 2008 tekemän arvion mukaan Nord Stream -hankkeen toteuttamista. Kaasuputki arvioitiin Suomessa strategisesti merkittäväksi koko Euroopalle ja sen katsottiin lisäävän maakaasun toimitusvarmuutta. Suomalaiset kannattivat kuitenkin yleisesti maan energiariippuvuuden vähentämistä Venäjästä. Aallon ja Tynkkysen mukaan Suomen ulkopoliittikan yhdeksi tavoitteeksi muodostui jo 1990-luvulla pyrkimys rakentaa keskinäisriippuvuutta EU:n ja Venäjän välille, mikä näkyi etenkin energia-asioissa. Osaltaan pyrkimyksenä oli myös saada Venäjä puuttumaan alueen ympäristöongelmiin. Maakaasun osuus Suomen energiankulutuksesta oli 10,4 % vuonna 2005 ja käytännössä kaikki maakaasu tuotiin Venäjältä Suomeen. Venäläisen energian Ruotsiin verrattuna suurempi osuus onkin voinut lisätä varovaisuutta kritisoida Venäjän energiapolitiikkaa.¹⁸⁶

Keskustan Juha Korkea-aho tarkasteli eduskunnassa lokakuussa 2009 käydyssä keskustelussa mahdollisuutta Nord Stream -kaasuputken hyödyntämiseen poliittisen painostuksen välineenä. Korkea-ahon mukaan oli epätodennäköistä, että kaasuputkea hyödynnettäisiin kiristyksen keinona. Syynä tähän Korkea-ahon mukaan oli se, ettei maakaasun käytöstä poliittisessa painostuksessa näyttänyt olevan hyötyä kellekään osapuolista. Korkea-aho perusti arvionsa osin vierailuunsa Ukrainassa, jossa aiempia kaasukriisejä pidettiin erittäin negatiivisina ilmiöinä, joita Ukraina halusi jatkossa välttää parhaansa mukaan.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 24. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009; Liuhto 2009, 120-122.

¹⁸⁶ Romanova 2015, 25-26; Aalto & Tynkkynen 2008, 127-139; Liuhto 2010, 75.

¹⁸⁷ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 29-30. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

Poliittiseen painostukseen liittyneet positiiviset puheenvuorot näyttävät osin ristiriitaisina myös alan tutkimuskirjallisuuden valossa. Turun kauppakorkeakoulun Venäjän kaupan professori Kari Liuhdon mukaan oli selvää, että Venäjä käyttää energiaa ulkopoliittikan välineenä, kun taas osa tutkijoista Kirsten Westphalin ja Nicholas Ross Smithin tavoin arveli, että Nord Stream -kaasuputken yksi tarkoitus oli vähentää Venäjän riippuvuutta hankalista kauttakulkumaista. FOI:n Robert Larssonin vuonna 2006 tekemän arvion mukaan Vladimir Putinin valtakausilta on havaittavissa arviolta 15 tapausta, joissa energian toimitus Venäjältä Baltiaan tai entisiin IVY-maihin oli katkennut. Arviolta puolet tapauksista linkittyi Larssonin mukaan selvästi politiikkaan. Ukrainan ja Venäjän välisten vuosien 2006 ja 2009 kaasukiistojen jälkeen lienee ollen selvää, että energiayhteistyöhön Venäjän kanssa voi liittyä uhkakuvia.¹⁸⁸

Alan tutkimuskirjallisuudesta löytyy kuitenkin myös tukea Suomessa esitetyille positiivisille puheenvuoroille. Pami Aalto arvioi vuonna 2008, että EU:n ja Venäjän pitäisi olla kaikella logiikalla kiinnostuneita toisistaan. EU:n motiiveissa oli energian vakaa toimitus Venäjältä, kun taas Venäjä oli riippuvainen Euroopasta kaasuputkien reittien takia, kuten olen aiemmin todennut. Maailmantalouteen erikoistuneen Moskovan HSE-yliopiston professori Leonid Grigorievin ja Institute for Energy and Finance -ajatuspajassa toimineen Maria Belovan mukaan Venäjän pitkäaikaiset kaupalliset tavoitteet kulkivat käsi kädessä Euroopan energiaturvallisuuden kanssa. Belovan ja Grigorievin mukaan Gazprom oli valmis rakentamaan hyvin kalliita kaasuputkia turvataksien Euroopan kaasunsaannin, eikä energiakonflikti EU:n kanssa ollut Venäjän suunnitelmassa. Myös Venäjän ja Saksan välinen kaasuyhteistyö oli kestänyt vuosikymmeniä, eikä Neuvostoliitto ollut käyttänyt energiaa painostuksen välineenä Länsi-Saksaa vastaan edes kylmän sodan aikana. Sittemmin Saksasta oli tullut Venäjän tärkein kauppakumppani. Voi siis arvioida, että sekä positiivisesti että kriittisesti kaasuputken turvallisuusvaikutuksiin suhtautuneille puheenvuoroille löytyy perusteluja.¹⁸⁹

Myös ulkoministeri Alexander Stubb (kok.) piti keskinäisriippuvuuden lisäämistä hyvänä lokakuun 2009 keskustelussa, vaikkakin tunnusti Baltian maiden pitäneen hanketta turvallisuuspoliittisesti huonona. Elinkeinoministeri Mauri Pekkarinen (kesk.)

¹⁸⁸ Liuhto 2010, 34-35, 49; Smith 2016, 90-92; Westphal 2008, 107-111.

¹⁸⁹ Aalto 2008, 193-196; Grigoriev & Belova 2009, 90; Westphal 2008, 94-97.

sen sijaan selvensi, etteivät Baltian maat varsinaisesti vastustaneet hanketta, vaan toivoivat kaasuputken reitin kulkemista maittensa kautta hankkeen tärkeyden takia. Baltian asennoituminen ainoastaan korosti Pekkarisen mukaan hankkeen merkitystä Euroopalle. Pekkarinen näyttääkin suhtautuneen varsin positiivisesti hankkeeseen ja sen poliittisiin vaikutuksiin Itämerellä.¹⁹⁰

”Tämä on myös suhdetoimintakysymys, ja se saattaa heijastua meillä aika positiivisena jatkossa; onhan se nyt parempi elää naapurin kanssa hyvissä väleissä kuin huonoissa väleissä. Ja, niin kuin täällä on todettu, tämä on ylivoimaisesti ympäristöystävällisin tapa kuljettaa kaasua kaukaa kaasulähteeltä Euroopan markkinoille. Sitten jos haluaa jonkun konfliktin, niin minä olen ymmärtänyt, että syy löytyy aina. Mielestäni tällainen putki ei voi olla sellainen syy. Tässä on niin paljon positiivisia latauksia, että eihän tämä voi konfliktia aiheuttaa. Pikemminkin se toimii päinvastoin.” (Matti Saarinen, sd.)¹⁹¹

Viidennen kauden kansanedustaja Matti Saarisen (sd.) yllä siteerattu puheenvuoro lokakuulta 2009 havainnollistaa Nord Stream -hankkeesta Suomessa kuultuja positiivisia puheenvuoroja. Saarisen mukaan kaasuputkeen liittyi useita positiivisia ulottuvuuksia, eikä Saarinen uskonut hankkeen aiheuttavan konfliktia. Sen sijaan Suomelle oli edullista pysyä hyvissä väleissä naapurimaiden kanssa. Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän puheenjohtajana toiminut Annika Lapintie totesi kenties vielä selvemmin Nord Stream -hankkeen parantavan Itämeren alueen turvallisuutta. Lapintien mukaan Venäjä ja EU:n linkittyvät hankkeessa taloudellisesti toisiinsa, jonka ansiosta myös turvallisuus paranee. Lapintie ei kuitenkaan suhtautunut kaasuputkeen varauksettoman positiivisesti, vaan piti ympäristölle aiheutuvia mahdollisia uhkia merkittävänä, kuten olen aiemmin todennut. SDP:n Reijo Kallio sen sijaan arvioi kaasuputken lisäävän Itämeren vakautta juuri syventämällä EU:n ja Venäjän välistä keskinäisriippuvuutta. Kallio ei myöskään allekirjoittanut epäilyjä Venäjän luotettavuudesta yhteistyökumppanina, sillä Venäjä oli Kallion mukaan toimittanut kaasua Eurooppaan luotettavasti jo 40 vuoden ajan.¹⁹²

Sosiaalidemokraateista myös Sirpa Paatero ja Krista Kiuru kommentoivat kaasuputken positiivisia turvallisuusvaikutuksia eduskunnassa lokakuussa 2009. Paateron mukaan keskustelu hankkeesta vahvisti käsitystä siitä, että kyseessä on mitä parhain

¹⁹⁰ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 24-25. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

¹⁹¹ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 26. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

¹⁹² Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 26-27. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

vaihtoehto turvallisuudelle ja ilmastolle. Ensimmäistä kautta eduskunnassa toiminut Kiuru sen sijaan piti tärkeänä, että hanketta käsitellään ympäristökysymyksenä ja ihmetteli ”outojen uhkakuvien” lietsontaa putkesta ja Venäjän kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Kiurun mukaan Itämeri oli Venäjälle tärkeä reitti Eurooppaan, eikä Suomen tullut seistä sen tiellä. Myös keskustan kansanedustajat suhtautuivat pääsääntöisesti positiivisesti kaasuputken vaikutuksiin Suomelle. Esimerkiksi Kyösti Karjula (kesk.) esitti Nord Stream -kaasuputken jopa rauhanprojektina puheenvuorossaan ja tuki vahvasti hallituksen linjaa. Karjulan mukaan kaasuputki oli pragmaattinen kysymys, sillä Eurooppa tarvitsi lisää maakaasua ja Venäjä pystyi sitä toimittamaan.¹⁹³

Suomessa kuultiin siis useita positiivisia puheenvuoroja Itämeren kaasuputkesta. Suomalaista julkista keskustelua on arvioitu vuonna 2008 julkaistussa Bendik Solum Whistin artikkelissa, jonka mukaan suomalaisessa keskustelussa Nord Stream -kaasuputkesta heijastui voimakkaasti maan historia Venäjän ja Neuvostoliiton kanssa tehdystä yhteistyöstä. Whistin haastatteleman Ulkopoliittisen instituutin silloisen ohjelmajohtaja Tapani Vaahtorannan mukaan suomalaisessa debatissa olikin havaittavissa merkkejä suometumisesta. Vaahtorannan mukaan kaasuputkesta käydyissä keskusteluissa näkyi merkkejä uudelleen suometumisesta, sillä keskustelut hankkeesta liittyivät pääasiassa ympäristökysymyksiin. Vaahtorannan mukaan Suomessa käyty julkinen keskustelu Venäjästä muistuttikin aiempaa enemmän kylmän sodan aikaisia keskusteluja. Whistin haastattelema Viron puolustuspolitiikan opintojen kansainvälisen keskuksen silloinen johtaja Kadri Liik oli myös vakuuttunut, ettei kaasuputkesta Suomessa käyty keskustelu vastannut maan todellisia pelkoja. Liikin mukaan Suomessa oli voimakas itsesensuuri, eikä Venäjän kanssa haluttu keskustella tietyistä aiheista. Apulaisprofessori Nina Tynkkynen sen sijaan piti vuonna 2008 erikoisena, että pääministeri Vanhanen vakuutteli toistuvasti, ettei Nord Stream -kaasuputkeen liity ongelmia politiikan tai turvallisuuden näkökulmasta. Tynkkynen arveli, että asia saattaisikin olla päinvastoin Vanhasen vakuuttelun perusteella.¹⁹⁴

Whistin vuonna 2008 julkaistussa artikkelissa esitetyt arviot Suomessa Nord Stream -kaasuputkesta käydystä julkisesta keskustelusta näyttävät monilta osin sopivan myös

¹⁹³ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 33-34. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

¹⁹⁴ Whist 2008, 35-38.

Suomen eduskunnassa pääosin vasta vuonna 2009 käytyihin täysistuntokeskusteluihin. Hankkeesta eduskunnassa käydyissä keskusteluissa onkin havaittavissa viitteitä varovaisuudesta kritisoida Venäjää ulko- ja turvallisuuspolitiikan näkökulmasta. Sen sijaan keskusta ja vasemmistopuolueet tukivat useimmissa puheenvuoroissaan kaasuputkihanketta, jolla esitettiin olevan positiivisia vaikutuksia. Näissä puheenvuoroissa Nord Stream oli turvallisuuden kannalta mitä parhain ratkaisu sekä hanke, jossa oli niin paljon positiivista, ettei se voinut aiheuttaa konfliktia. Tämä on mielenkiintoista, sillä Ruotsissa vastaavaa ei kuultu. Myös Euroopan parlamentissa hankkeesta kuultiin erittäin kriittisiä puheenvuoroja esimerkiksi Baltian alueen edustajilta. Suomalainen Ari Vatanen vertasi kaasuputken arviointia pelkästään ympäristönormien näkökulmasta ”*kaulassa olevan hirttosilmukan köyden normien tarkasteluun*” Euroopan parlamentissa syyskuussa 2008. Suomessa keskustan ja vasemmistopuolueiden kansanedustajat tukivat hanketta varsin avoimesti ja esimerkiksi Esko-Juhani Tennilä (vas.) syytti hankkeen kritisoijia Venäjä-vastaisuudesta. Tämän tekee mielenkiintoiseksi se, etteivät SDP ja vasemmistoliitto kuuluneet lainkaan Vanhasen toiseen hallitukseen. Tätä taustaa vasten ei siis ole yllättävää, että Suomessa pääosin vuonna 2009 esitetyt positiiviset puheenvuorot kaasuputkesta jopa rauhanprojektina tuovat kaikuja presidentti Urho Kekkosen aikojen ulkopoliitikasta.¹⁹⁵

Onkin perusteltua todeta, että Itämeren kaasuputkesta Suomen eduskunnassa käydyissä keskusteluissa on varsin selviä viitteitä suometumisesta. Kaasuputken esittäminen rauhanprojektina ja turvallisuuden kannalta mitä parhaimpana ratkaisuna yhdistettynä Ruotsissa kuultuihin kriittisiin puheenvuoroihin herättävät epäilyksiä suometumisesta. Myös ministerien vaitonaisuus niin Suomessa kuin Ruotsissa synnyttää mielikuvia varovaisuudesta hankkeen kommentoinnissa. Vaikuttaakin siltä, etteivät Suomessa monet parlamentaarikoista halunneet kritisoida itänaapurille tärkeää hanketta. Matti Saarinen (sd.) totesi lokakuussa 2009 kuvaavasti Suomelle olevan parempi pysyä hyvissä kuin huonoissa väleissä naapurin kanssa. Juuri pyrkimys pysyä hyvissä väleissä Venäjän kanssa heijastuu keskusteluissa kaasuputkesta. Vaahtoranta arveli vuonna 2008 sotilasstrategisten kysymysten puuttumisen Suomessa käydyistä

¹⁹⁵ Euroopan parlamentin keskustelut 24.9.2008, 115.

keskusteluista johtuvan joko siitä, ettei teeman tarkastelu olisi muuttanut suomalais-ten suhtautumista Venäjään tai sitten suomalaiset olivat liian huolissaan Venäjästä kritisoidakseen kaasuputkea. Whistin mukaan Suomen piti kylmän sodan aikana valita huolellisesti asiat, joista Neuvostoliiton kanssa voitiin olla eri mieltä.¹⁹⁶

Onkin mahdollista, että Nord Stream -hankkeessa on viitteitä samasta ilmiöstä. Pie-nelle maalle saattoi olla edullisinta suhtautua neutraalisti kaasuputkeen, joka ei ollut suoranaisesti sidoksissa Suomeen. Toisaalta juridisena ympäristökysymyksenä käsi-teltävän hankkeen voimakas kritisointi ei välttämättä olisi muuttanut myönnettyä lu-paa millään tavalla. Kritiikistä olisikin saattanut olla enemmän haittaa Suomen tai Ruotsin Venäjä-suhteille. Kaasuputki Suomen lähialueilla ei olisi myöskään todennä-köisesti muuttanut Suomen suhtautumista Venäjään, kuten Vaahtoranta piti mahdol-lisena. Suomen puolustuspolitiikkaan kuului ääneen lausumaton perusolettamus Ve-näjästä suurimpana sotilaallisena uhkana, johon tuskin Itämeren kaasuputkella oli fundamentaalista vaikutusta. Hankkeeseen liittyneiden ulko- ja turvallisuuspoliittis-ten vaikutusten arvioinnissa näyttää olleen pitkälti kyse ulkopoliitiikan näkökulmista. Ruotsissa positiivisten puheenvuorojen vähyyttä voi selittää esimerkiksi maan poliitti-sella ja maantieteellisellä välimatkalla Venäjään sekä toisaalta Ruotsin historiallisella kokemuksella Venäjästä uhkana. Suomen maantieteellinen sijainti ja historiallinen tausta saattoivat osaltaan sen sijaan hillitä kaasuputken kritisoimista. Ruotsissa tar-vetta tietynlaiseen ulkopoliittiseen varovaisuuteen oli kenties vähemmän.

Suomessa Nord Stream -kaasuputkesta käydyt keskustelut olivat Ruotsista poiketen sisällöiltään varsin ristiriitaisia. Osa kansanedustajista arvioi Nord Stream -kaasuput-ken olevan uhka Suomen ja Itämeren turvallisuudelle, kun taas osalle hanke oli tur-vallisuutta lisäävä tekijä. Esko-Juhani Tennilän, Kimmo Kiljusen ja Reijo Kallion tavoin moni kansanedustaja näki kaasuputken lisäävän keskinäisriippuvuutta Venäjän ja Eu-roopan maiden välille, jonka puolestaan katsottiin parantavan alueen turvallisuutta ulko- ja turvallisuuspolitiikan näkökulmasta. Sen sijaan kokoomuslaisten Tuulikki Uk-kolan ja Arja Karhuvaaran puheenvuoroissa Nord Stream näyttäytyi haitallisena Suo-

¹⁹⁶ Whist 2008, 35-37.

men turvallisuudelle. Näissä puheenvuoroissa kaasuputki tarkoitti Venäjän sotilaallisen läsnäolon kasvua sekä jopa sotilaallisia uhkakuvia Suomelle. Keskusteluihin sisältyi kuitenkin myös useita suhteellisen neutraaleiksi tulkittavia kommentteja.

Vasemmistoliiton Esko-Juhani Tennilä konkretisoi suomalaisten parlamentaarikkojen varsin erilaiset näkemykset Itämeren kaasuputkesta eduskunnassa lokakuussa 2009. Tennilän mukaan eduskunnassa oli käynyt isojako hankkeeseen suhtautumisen mukaan. Keskusta ja vasemmistopuolueet kannattivat Itämeren kaasuputkea ilmastollisena ja Euroopan tulevaisuuden kannalta positiivisena hankkeena, kun taas Tennilän mukaan kokoomuksen puolelta oli käynnissä ”raju vyörytys”, jolla kylvettiin hankalaa ilmapiriä kaasuputkihankkeen ympärille. Tennilän mukaan näyttikin siltä, etteivät kokoomuslaiset halunneet Venäjän ja Euroopan unionin välisen integraation syvenemistä, jonka kehittämisessä suomalaiset olivat toimineet pioneereina. Suomessa käyttäjä Nord Stream -keskusteluista ei kuitenkaan voi jakaa mielipiteiltään kahteen eri lokeroon, kuten Tennilä arvioi. Esimerkiksi kokoomuksen kansanedustajat eivät näytä olleen lainkaan yksimielisiä suhtautumisessaan kaasuputken vaikutuksiin Suomen turvallisuudelle, eikä puolue todennäköisesti vastustanut EU:n ja Venäjän välisen yhteistyön lisäämistä. Esimerkiksi kokoomuksen Olli Nepponen ja Kimmo Sasi kommentoivatkin lokakuussa 2009 kaasuputken olevan tärkeä Euroopalle.¹⁹⁷

Myös Suomen eduskunnassa käydyissä keskusteluissa näyttää olleen osaltaan kysymys siitä, miten Venäjään pitäisi suhtautua. Positiivisten puheenvuorojen mukaan Nord Stream oli keino lisätä keskinäisriippuvuutta Venäjän ja Euroopan maiden välille, jonka katsottiin parantavan myös Suomen omaa turvallisuutta ja asemaa Venäjän rajanaapurina. Osaltaan nämä puheenvuorot muistuttivat paikoin Neuvostoliiton ajan suomettunutta ilmapiriä, sillä tutkimuskirjallisuuden valossa Venäjän energiapolitiikkaa oli perusteltua tarkastella kriittisesti. Voi kuitenkin todeta, että Nord Stream -kaasuputken ulko- ja turvallisuuspoliittisista vaikutuksista Suomen ja Ruotsin parliamenteissa käydyt keskustelut poikkesivat huomattavasti toisistaan. Nord Stream olikin hanke, joka jakoi voimakkaasti mielipiteitä niin Suomessa kuin Ruotsissa.

¹⁹⁷ Valtioapäivät, PTK 89/2009. S. 21, 30, 35. *Keskustelu Itämeren kaasuputkihankkeesta*, 8.10.2009.

Johtopäätökset

Olen tarkastellut tutkielmassani Saksan ja Venäjän välille rakennetusta Nord Stream - kaasuputkesta Suomen ja Ruotsin parlamenteissa vuosina 2006-2010 käytyjä keskusteluita turvallisuuden näkökulmasta. Tutkimukseni osoittaa Nord Stream -kaasuputken olleen hanke, jolla nähtiin olevan sekä kielteisiä että myönteisiä vaikutuksia Itämeren alueen turvallisuuteen. Olen analysoinut tutkielmassani hankkeeseen liitettyjä uhkakuvia ja positiivisia vaikutuksia ulko- ja turvallisuuspolitiikan, energiapolitiikan sekä ympäristöturvallisuuden näkökulmasta.

Nord Stream -kaasuputkella arvioitiin parlamentaarikkojen puheenvuoroissa olevan ristiriitaisia vaikutuksia ympäristöturvallisuuteen. Etenkin Ruotsin valtiopäivillä Itämeren kaasuputki nähtiin hiilidioksidipäästöjen kannalta haitallisena hankkeena, joka pitkällä aikavälillä uhkasi ympäristöturvallisuutta. Nord Stream oli näissä puheenvuoroissa hanke, joka sitoi Saksan vuosikymmeniksi fossiilisiin polttoaineisiin ja lisäsi Itämeren alueen hiilidioksidipäästöjä. Kaasuputken päästöjä ei kuitenkaan Suomen eduskunnassa esitetty yhtä puheenvuoroa lukuun ottamatta uhkana ympäristöturvallisuudelle. Suomessa kuultiin sen sijaan useita puheenvuoroja, joissa kaasuputken arvioitiin vähentävän ruskohiilen käyttöä ja Euroopan hiilidioksidipäästöjä. Myös Ruotsin valtiopäivillä kuultiin joitakin puheenvuoroja, joissa maakaasua pidettiin kivihiiltä parempana energiamuotona.

Itämeren kaasuputki esitettiin Ruotsissa ja Suomessa uhkana ympäristöturvallisuudelle myös muilla tavoin. Hankkeeseen liitettiin etenkin Ruotsissa erilaisia ympäristöriskejä sekä mahdollisuus laajempaan ekokatastrofiin. Konkreettisia uhkakuvia olivat esimerkiksi Itämeren pohjassa olleet toisen maailmansodan aikaiset miinat ja muut ympäristömyrkyt, jotka mainittiin Ruotsissa useita kertoja. Näissä puheenvuoroissa Nord Stream -kaasuputki esitettiin jopa kohtalonkysymyksenä Itämerelle. Osa ruotsalaisparlamentaarikoista vaati hallitusta myös selvittämään mahdollisuuksia muuttaa kaasuputken reitti kulkemaan maitse Baltian ja Puolan kautta. Keskustelu ympäristöturvallisuuden uhkakuvista ei ollut Suomessa yhtä aktiivista. Suomessa kuullut puheenvuorot olivat sävyiltään maltillisempia kuin Ruotsissa, eikä eduskunnassa hyödynnetty samalla tavalla tunteisiin vetoavaa retoriikkaa. Itämeren kaasuputken pelättiin suomalaissa puheenvuoroissa aiheuttavan merenpohjan sedimenttien liikkumista aiheuttaen näin ympäristöhaittoja.

Ympäristöturvallisuudesta käytyjen keskusteluiden tarkastelu osoittaa maiden välillä olleen selviä eroavaisuuksia. Kaasuputken hiilidioksidipäästöjen osalta kuultuja näkemyseroja voi selittää osaltaan eroavaisuuksilla maiden silloisissa energia- ja ilmastopoliittisissa linjauksissa. Maakaasun merkitys oli Ruotsissa tarkastelujakson aikana erittäin pieni ja maan tavoitteet uusiutuvien energiamuotojen käytöstä olivat EU:n kunnianhimoisimmat. Suomessa maakaasun ja juuri venäläisen maakaasun osuus energiankulutuksesta oli arviolta kymmenkertainen Ruotsiin nähden, eikä maan energia- ja ilmastopoliittikka ollut yhtä kunnianhimoista. On siis mahdollista, että Ruotsissa päästöihin liittynyt ajattelu oli Suomea edellä, jonka vuoksi myös Nord Stream -kaasuputki esitettiin uhkana ympäristöturvallisuudelle.

Itämeren kaasuputken mahdolliset vaikutukset ympäristöturvallisuudelle oli kaiken kaikkiaan teema, joka puhutti Ruotsin valtiopäivillä Suomea enemmän. Tämä koski etenkin hankkeen arvioituja hiilidioksidipäästöjä, mutta myös muita ympäristöturvallisuuden uhkakuvia. Osaltaan tähän saattoi myös vaikuttaa ruotsalaisessa keskustelussa esiintynyt ajatus kaasuputken Ruotsiin rakennettavasta haarasta, joka on voinut herättää voimakkaampaa vastustusta. On kuitenkin mahdollista, ettei kaasuputkea yksinkertaisesti pidetty Suomessa yhtä haitallisena ympäristöturvallisuuden näkökulmasta kuin Ruotsissa. Ympäristökysymyksiin liittyneiden keskusteluiden maltillisempi luonne Suomessa herättää myös epäilyjä suomalaisten haluttomuudesta kritisoida Venäjälle tärkeää hanketta. Venäläisellä maakaasulla oli Suomessa selvästi merkittävämpi asema kuin Ruotsissa ja Suomen maantieteellinen sijainti Venäjään nähden oli herkempi. Venäjälle merkittävän hankkeen kritisointi onkin voinut näyttää tätä taustaa vasten epäedulliselta.

Nord Stream -kaasuputkeen liitettiin molempien maiden parlamenteissa myös ulko- ja turvallisuuspolitiikan uhkakuvia. Osa parlamentaarikoista niin Suomessa kuin Ruotsissa esitti Venäjän sotilaallisen läsnäolon Itämerellä kasvavan kaasuputken myötä uhaten näin alueen turvallisuutta. Suomessa tällaisia uhkakuvia esitettiin muun muassa hallituspuolue kokoomuksen riveistä. Venäjän sotilaallisen läsnäolon kasvuun liittyneitä uhkakuvia kuultiin molemmissa maissa, eivätkä keskustelut poikenneet erityisen merkittävästi tämän teeman osalta.

Nord Stream -kaasuputkeen liitettiin uhkakuvia myös Venäjän energiapolitiikan osalta sekä maakaasun käytöstä poliittisen painostuksen välineenä. Kaasuputken arvioitiin mahdollistavan painostuksen, jonka esitettiin kohdistuvan ennen kaikkea Baltian maihin. Myös kaasuputken reitin arvioitiin johtuvan poliittisista valinnoista, sillä maitse kulkenut kaasuputkivaihtoehto olisi ollut selvästi edullisempi. Suomessa esimerkiksi kokoomuksen Tuulikki Ukkola totesi kaasuputken yhtenä tarkoituksena olevan Venäjän halu kontrolloida Itämeren alueen turvallisuutta. Parlamenteissa kuultiin myös puheenvuoroja, joissa Euroopan energiariippuvuuden kasvua Venäjältä pidettiin kielteisenä. Venäjän energiapolitiikasta esitetyt uhkakuvat eivät kuitenkaan pääosin kohdistuneet suoraan Suomeen ja Ruotsiin, vaan niiden kohteina olivat etenkin Baltian maat ja Puola. Tutkimuskirjallisuuden valossa uhkakuvat poliittisesta painostuksesta näyttävätyivät osin perusteltuina.

Yksi merkittävimpiä eroavaisuuksia Suomen ja Ruotsin välillä olivat kuitenkin kaasuputken ulko- ja turvallisuuspoliittisista vaikutuksista Suomen eduskunnassa kuullut avoimen positiiviset puheenvuorot. Ruotsissa Nord Stream -kaasuputkella ei pääsääntöisesti nähty olevan positiivisia vaikutuksia maan tai Itämeren alueen turvallisuuteen. Suomessa etenkin vasemmistoliiton, sosiaalidemokraattien ja keskustan riveistä kuultiin useita puheenvuoroja, joissa hankkeen lisäämän keskinäisriippuvuuden katsottiin vaikuttavan myönteisesti turvallisuuteen. Näissä puheenvuoroissa Nord Stream oli rauhanprojekti ja hanke, jossa oli niin paljon positiivista, ettei se voinut aiheuttaa konfliktia. Tämän kaltaiset puheenvuorot yhdistettynä vuoden 2009 kontekstiin Ukrainan ja Venäjän kaasukiistojen varjossa synnyttävät perustellusti mielikuvia suomettumisesta. Tapani Vaahtoranta ja Bendik Solum Whist arvioivat jo vuonna 2008 suomalaisessa keskustelussa esiintyneen merkkejä uudelleen suometumisesta.

Nord Stream -kaasuputkesta Ruotsin valtiopäivillä käydyt keskustelut olivat luonteeltaan suhteellisen johdonmukaisia, eikä parlamentaarikkojen kannat olleet yhtä ristiriitaisia kuin Suomessa. Ruotsissa maan hallitus suhtautui kaasuputkeen varsin neutraalisti Ruotsin lain ja kansainvälisten sopimusten mukaisesti käsiteltävänä asiana. Valtiopäivillä ei kuitenkaan juuri kuultu hanketta tai maakaasua varsinaisesti puolustaneita puheenvuoroja. Venäjään linkittyvän hankkeen kritisointi on myös saattanut

olla Ruotsissa Suomea helpompaa maiden erilaisen historian ja maantieteellisen sijainnin takia.

Suomessa suhtautuminen Nord Stream -kaasuputkeen ei sen sijaan ollut yhtä johdonmukaista ja etenkin hankkeen ulko- ja turvallisuuspoliittiset vaikutukset jakoivat selvästi mielipiteitä. Tämä näkyi esimerkiksi hallituspuolue kokoomuksessa, jonka riiveistä kuultiin mielipiteitä niin puolesta kuin vastaan. Näyttääkin siltä, että Nord Stream -kaasuputkesta Suomessa käydyissä keskusteluissa on ollut osaltaan kyse suhtautumisesta Venäjään sekä maan ulkopolitiittisesta linjasta. Eduskunnan puheenvuoroista onkin havaittavissa kaksi eri koulukuntaa suhtautumisessa Venäjään. Moni sosiaalidemokraattien, keskustan ja vasemmistoliiton edustajista piti hankkeen kasvattamaa keskinäisriippuvuutta turvallisuutta lisäävänä tekijänä, jonka edistäjänä Suomen oli luontevaa toimia. Kokoomuksen Tuulikki Ukkolan ja Arja Karhuvaaran puheenvuorot sen sijaan edustivat jyrkempää Venäjä-linjaa.

Näyttääkin siltä, että Suomessa kyse on osaltaan ollut suomalaisen politiikan suuresta kysymyksestä sen suhteen, miten itäiseen rajanaapuriin tulisi suhtautua. Suomalaiset eivät halunneet olla kaasuputken toteutumisen tiellä, eikä Nord Stream ollut asia, josta Venäjän kanssa olisi kannattanut kiistellä. Osaltaan Suomessa käydyissä keskusteluissa oli kuitenkin vahvoja kaikuja menneisyydestä punamulta-akselin luonnehtiessa hanketta rauhanprojektiksi. Itämeren kaasuputki oli siis hanke, joka herätti keskustelua ja huolia esimerkiksi ympäristöturvallisuudesta niin Suomen kuin Ruotsin parlamenteissa. Nord Stream oli monen parlamentaarikon puheissa hanke, joka oli kuitenkin myös kaikkea muuta kuin pelkkä ympäristökysymys.

Lähdeluettelo

I PRIMAARIAINEISTO

Sveriges riksdag

2006: 19.1.2006, 16.2.2006, 3.4.2006, 6.4.2006, 24.10.2006, 16.11.2006, 30.11.2006, 7.12.2006, 11.12.2006, 14.12.2006.

2007: 18.1.2007, 14.2.2007, 16.3.2007, 22.2.2007, 1.6.2007, 1.11.2007, 29.11.2007, 21.12.2007.

2008: 24.1.2008, 13.2.2008, 2.4.2008, 2.6.2008, 15.10.2008, 22.10.2008.

2009: 18.2.2009, 12.3.2009, 27.4.2009, 18.6.2009, 21.10.2009, 12.11.2009.

2010: 17.2.2010, 5.5.2010.

Valtiopäivät

2006: 14.12.2006.

2007: 14.2.2007, 15.2.2007, 20.9.2007.

2008: 17.9.2008, 12.11.2008.

2009: 11.2.2009, 4.6.2009, 10.6.2009, 16.6.2009, 17.6.2009, 18.9.2009, 8.10.2009.

2010: 10.3.2010.

II TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Aalto Pami, Conclusion: Prospects for a Pan-European Energy Policy. Artikkeliteoksessa *The EU-Russian Energy Dialogue : Europe's Future Energy Security*, Aalto Pami (toim.). Ashgate, Hampshire 2008.

Aalto Pami & Tynkkynen Nina, The Nordic Countries: Engaging Russia, Trading in Energy or Taming Environmental Threats? Artikkeliteoksessa *The EU-Russian Energy Dialogue : Europe's Future Energy Security*, Aalto Pami (toim.). Ashgate, Hampshire 2008.

Alasuutari Pertti, *Laadullinen tutkimus, toinen uudistettu painos*. Vastapaino, Jyväskylä 1994.

Barnett Jon, Environmental Security. Artikkele teoksessa *Contemporary Security Studies*, Collins Alan (toim.) Third Edition. Oxford University Press, Oxford 2013.

Christie Edward, European security of gas supply - A new way forward. Artikkele teoksessa *The EU-Russia gas connection: Pipes, politics and problems*, Liuhto Kari (toim.). Pan-Eurooppa Instituutin sähköinen julkaisu, 2009.

Collins Alan, *Introduction: What is Security Studies?* Artikkele teoksessa *Contemporary Security Studies*, Collins Alan (toim.) Third Edition. Oxford University Press, Oxford 2013.

Dusseault David, Europe's triple by-pass - The prognosis for Nord Stream, South Stream and Nabucco. Artikkele teoksessa *The EU-Russia gas connection: Pipes, politics and problems*, Liuhto Kari (toim.). Pan-Eurooppa Instituutin sähköinen julkaisu, 2009.

Fransson Anna-Lisa Sayuli, Elander Ingemar, Lidskog Rolf, Framing Issues and Forming Opinions : The Baltic Sea Pipeline in the Swedish Media. Artikkele julkaisussa *European Spatial Research and Policy*. 18(2), 95-110. 2011.

Goldman Marshall I., *Petrostate : Putin, Power and the New Russia*. Oxford University Press, Oxford 2008.

Gonchar Michael, Martynyuk Vitalii, Chubyk Andriy, The impact of Nord Stream, South Stream on the gas transit via Ukraine and security of gas supplies to Ukraine and the EU. Artikkele teoksessa *The EU-Russia gas connection: Pipes, politics and problems*, Liuhto Kari (toim.). Pan-Eurooppa Instituutin sähköinen julkaisu, 2009.

Grigoriev Leonid & Belova Maria, EU-Russia gas relations. Artikkele teoksessa *The EU-Russia gas connection: Pipes, politics and problems*, Liuhto Kari (toim.). Pan-Eurooppa Instituutin sähköinen julkaisu, 2009.

Hantrais Linda, *International Comparative Research : Theory, Methods and Practice*. Palgrave Macmillan, New York 2009.

Helm Dieter, *Burn Out: The Endgame of Fossil Fuels*. Yale University Press, New Haven 2017.

Helm Dieter, European Energy Policy. Artikkele teoksessa *The Oxford Handbook of The European Union*, Jones Erik, Menon Anand, Weatherill Stephen (toim.). Oxford University Press, Oxford 2012.

Hernesniemi Hannu, The Finnish energy market needs LNG. Artikkele julkaisussa *Natural gas revolution and the Baltic Sea region*, Liuhto Kari (toim.). BSR Policy Briefing 1/2015. Centrum Balticum, 2015.

Hopkin Jonathan, The Comparative Method. Artikkele teoksessa *Theory and Methods in Political Science, Third Edition*, Marsh David & Stoker Gerry (toim.). Palgrave Macmillan, New York 2010.

Laitinen Kari, *Turvallisuuden todellisuus ja problematiikka : tulkintoja uusista turvallisuusista kylmän sodan jälkeen*. Tampereen yliopisto, Tampere 1999.

Larsson Robert L., *Nord Stream, Sweden and Baltic Sea Security*. FOI – Swedish Defence Research Agency, Tukholma 2007.

Liuhto Kari, *Energy in Russia's foreign policy*. Pan-Eurooppa Instituutin sähköinen julkaisu, 2010.

Mankoff Jeffrey, Russia's Revival. Artikkele teoksessa *Routledge Handbook of Security Studies, Second edition*, Cavelty Dunn Myriam & Balzacq Thierry (toim.). Routledge, Oxon 2017.

Morozov Viatcheslav, Energy Dialogue and the Future of Russia: Politics and Economics in the Struggle for Europe. Artikkele teoksessa *The EU-Russian Energy Dialogue : Europe's Future Energy Security*, Aalto Pami (toim.),. Ashgate, Hampshire 2008.

Orttung Robert W., Energy Security. Artikkele teoksessa *Routledge Handbook of Security Studies, Second edition*, Cavelti Dunn Myriam & Balzacq Thierry (toim.). Routledge, Oxon 2017.

Raphael Sam & Stokes Doug, Energy Security. Artikkele teoksessa *Contemporary Security Studies*, Collins Alan (toim.). Third Edition. Oxford University Press, Oxford 2013.

Smith Nicholas Ross, *EU-Russian Relations and the Ukraine Crisis*. Edward Elgar Publishing Inc. Cheltenham 2016.

Rentola Kimmo, Suomi kylmässä sodassa. Artikkele teoksessa *Suomi muuttuvassa maailmassa : Ulkosuhteiden ja kansallisen itseymmärryksen historiaa*, Railo Erkkä & Laamanen Ville (toim.). Edita, Helsinki 2010.

Romanova Tatiana, LNG in the Baltic Sea region in the context of EU-Russian relations. Artikkele julkaisussa *Natural gas revolution and the Baltic Sea region*, Liuhto Kari (toim.). BSR Policy Briefing 1/2015. Centrum Balticum, 2015.

Theisen Ole Magnus & Gleditsch Nils Petter, Resources, the environment and conflict. Artikkele teoksessa *Routledge Handbook of Security Studies, Second edition*, Cavelti Dunn Myriam & Balzacq Thierry (toim.). Routledge, Oxon 2017.

Tuomi Jouni & Sarajarvi Anneli, *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, Uudistettu laitos*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 2018.

Vihavainen Timo, *Kansakunta rähmällään : Suomettumisen lyhyt historia*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1991.

Westphal Kirsten, The German gas market: Change as the major determinant. Artikkele julkaisussa *Natural gas revolution and the Baltic Sea region*, Liuhto Kari (toim.). BSR Policy Briefing 1/2015. Centrum Balticum, 2015.

Westphal Kirsten, Germany and the EU-Russia Energy Dialogue. Artikkele teoksessa *The EU-Russian Energy Dialogue : Europe's Future Energy Security*, Aalto Pami (toim.). Ashgate, Hampshire 2008.

Whist Bendik Solum, Nord Stream - A solution or challenge for the EU? Artikkele teoksessa *The EU-Russia gas connection: Pipes, politics and problems*, Liuhto Kari (toim.). Pan-Eurooppa Instituutin sähköinen julkaisu, 2009.

Whist Bendik Solum, *Nord Stream: Not Just a Pipeline - An analysis of the political debates in the Baltic Sea region regarding the planned gas pipeline from Russia to Germany*. Fridtjof Nansen Institute, Lysaker 2008.

Wiberg Matti, Eduskunta hallituksen valvojana: kansanedustajat ovat kyselevinä ja ministerit ovat vastaavinaan. Artikkele teoksessa *Eduskunta : Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*, Raunio Tapio & Wiberg Matti (toim.). Gaudeamus, Helsinki 2014.

Youngs Richard, *Energy Security : Europe's New Foreign Policy Challenge*. Routledge, Oxon 2009.

III OPINNÄYTETYÖT

Agaton Stefan, *Östersjöledningen – En studie i åsikter och människors trygghetsupplevelse belyst av media*. Magisteruppsats. Södertörns högskola, 2010.

Hyypiä Maija, *Itämeren halki rakennettavaan Nord Stream -maakaasuputkeen liittyvien turvallisuusuhkien diskurssit ruotsalaisessa mediassa*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, 2008.

Itälä Pekka, *”Meille tämä kaasuputki ei ole ulko- ja turvallisuuspoliittinen kysymys” – Nord Stream -kaasuputkihankke Suomen lainsäädännössä ja eduskunnan puheenvuoroissa vuosina 2005–2010*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, 2017.

Mäenpää Anna, *EU:n energiapoliittinen suhde Venäjään : uhka vai mahdollisuus? : Tapaustutkimus Nord Stream -kaasuputkihankkeen ympärillä käytävästä keskustelusta*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, 2013.

Roponen Hannu, *Itämeri strategisena kuljetustienä – Itämeren kaasuputken merkitys diskurssianalyttisessä tarkastelussa*. Diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu, 2011.

Sarelma Sanni, *Itämeri, Länsimeri : Itämeri poliittisena tilana ja diskursiivisena totuutena suomalaisessa ja virolaisessa Nord Stream–uutisoinnissa vuosina 2007–2010*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, 2013.

IV MUUT PARLAMENTTILÄHTEET

Euroopan parlamentin pöytäkirjat

2007: 18.6.2007.

2008: 1.9.2008, 24.9.2008.

V MUU LÄHDEAINEISTO

Euroopan parlamentti & Euroopan unionin neuvosto, *Direktiivi 2009/28/EY, uusiutuvista lähteistä peräisin olevan energian käytön edistämisestä sekä direktiivien 2001/77/EY ja 2003/30/EY muuttamisesta ja myöhemmästä kumoamisesta*. Euroopan unionin virallinen lehti, 5.6.2009.

Neste Oy, *Vuosikertomus 1997*.

Nord Stream AG, *Fact Sheet – The Nord Stream Pipeline Project*. 2017.

Nord Stream AG, *Secure Energy for Europe – The Nord Stream Pipeline Project 2005–2012*. 2014.

Nord Stream AG, *Fact Sheet : Permitting Process for the Nord Stream Pipeline*. 2013.

Regeringskansliet, *Regeringens proposition Prop. 2008/09:163. En sammanhållen klimat- och energipolitik – Energi*. 2009.

Regeringskansliet, *Facts and Figures: Swedish Governments Offices Yearbook 2006*. 2007.

Valtioneuvosto, *VNS 6/2008 vp : Pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6. päivänä marraskuuta 2008*. 2008.

VI WWW-LÄHTEET

Eduskunta, "Alexander Stubb". <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1031.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

Eduskunta, "Annika Lapintie". <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/479.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

Eduskunta, "Antero Kekkonen". <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/179.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

Eduskunta, "Erkki Tuomioja". <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/357.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

Eduskunta, "Ilkka Kanerva". <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/170.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

Eduskunta, "Juha Korkea-aho". <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/403.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

Eduskunta, "Jyri Häkämies". <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/566.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

Eduskunta, ”Matti Vanhanen”. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/414.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

Eduskunta, ”Pekka Haavisto”. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/118.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

Eduskunta, ”Pentti Tiusanen”. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/505.aspx>> [sivu luettu 6.12.2019].

Euroopan komissio, ”2020 climate & energy package.”
<https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2020_en> [sivu luettu 6.12.2019].

Helsingin Sanomat, ”Entinen kansanedustaja Tuulikki Ukkola on kuollut”. 30.5.2019.
<<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006125471.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

Helsingin Sanomat, ”Fredrik Reinfeldt”. 16.10.2006. <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004433091.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

Helsingin Sanomat, ”Itämeren kaasuputki heijastaa EU:n ja Venäjän kireitä suhteita”.
22.7.2007. <<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004498634.html>> [luettu
6.12.2019].

Helsingin Sanomat, ”Itämeren kaasuputkireitti kartoitetaan”. 24.6.1998.
<<https://www.hs.fi/talous/art-2000003725745.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

Helsingin Sanomat, ”Katainen valitsi Stubbin uudeksi ulkoministeriksi”. 2.4.2008.
<<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004559212.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

Helsingin Sanomat, ”Lipponen Nord Streamin leipiin: Putkihankkeen koplaus olisi virhe”. 15.8.2008. <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004590754.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

Helsingin Sanomat, ”Putkinäköistä politiikkaa”. 6.9.2009 <<https://www.hs.fi/sunnun>

[tai/art-2000004677397.html](https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000004677397.html)> [sivu luettu 6.12.2019].

Helsingin Sanomat, ”Ruotsalaispoliitikko Mona Sahlin jälleen skandaalin keskellä – nyt syynä henkivartijalle kirjoitettu todistus”. 4.5.2016. <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002899729.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

Helsingin Sanomat, ”Ruotsin ex-ulkoministeri Carl Bildtista venäläisen energiayhtiön neuvonantaja”. 14.5.2015. <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002824077.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

Helsingin Sanomat, ”Ruotsissa putkea pidetään sotilaallisena uhkana”. 15.11.2006. <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004440291.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

Helsingin Sanomat, ”Salaisuus kallion uumenissa – juuri kukaan ei tiedä, mitä tekee Puolustusvoimien Viestikookeskus, mutta nyt HS:n saamat asiakirjat avaavat mysteerin”. 16.12.2017. <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005492284.html>> [sivu luettu 6.12.2019].

Helsingin Sanomat, ”Venäjä järjestää Itämeren alueella sotaharjoitukset kymmenille tuhansille”. 20.8.2009. <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000004673515.html>> [luettu 6.12.2019].

Miljöpartiet de gröna, ”Per Bolund”. <<https://www.mp.se/om/per-bolund>> [sivu luettu 6.12.2019].

Miljöpartiet de gröna, ”Peter Eriksson”. <<https://www.mp.se/om/peter-eriksson>> [sivu luettu 6.12.2019].

Miljöpartiet de gröna, ”Vårt parti”. <<https://www.mp.se/om>> [sivu luettu 6.12.2019].

Moderaterna, ”Partihistorik”, <<https://moderaterna.se/partihistorik>> [sivu luettu 6.12.2019].

Nord Stream AG, "Nord Stream Route (with legend)". 30.3.2011. <https://www.nord-stream.com/press-info/images/nord-stream-route-with-legend-2888/?q=route&category=115&page=2&sub_category=&year=all> [sivu luettu 6.12.2019].

Sveriges riksdag, "Anders Ygeman (S)". <https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/anders-ygeman_d7c3235d-83e4-11d4-ae60-0050040c9b55> [sivu luettu 6.12.2019].

Sveriges riksdag, "Andreas Carlgren (C)". <https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/andreas-carlgren_0195228370311> [sivu luettu 6.12.2019].

Sveriges riksdag, "Carl B. Hamilton (L)", <https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/carl-b-hamilton_0477013214601> [sivu luettu 6.12.2019].

Sveriges riksdag, "Cecilia Malmström (FP)". <https://riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/cecilia-malmstrom_0246672208812?riksmote=2007/08&sog-c-vod-p=2&sog-c-vod-doktyp=kam-eu> [sivu luettu 6.12.2019].

Sveriges riksdag, "Lars Ohly (V)". <https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/lars-ohly_0371688419616> [sivu luettu 6.12.2019].

Sveriges riksdag, "Mikael Odenberg (M)". <https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/mikael-odenberg_0483316376813> [sivu luettu 6.12.2019].

Sveriges riksdag, "Mona Sahlin (S)". <https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/mona-sahlin_0806338394516> [sivu luettu 6.12.2019].

SVT, "Löfven nimitti uusia ministereitä". 25.5.2016. <<https://www.svt.se/nyheter/uttiset/lofven-nimitti-joukon-uusia-ministereita>> [sivu luettu 6.12.2019].

SVT, "Regeringen säger ja till gasledningen". 5.11.2009. <<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/regeringen-sager-ja-till-gasledningen>> [sivu luettu 6.12.2019].

Valtioneuvosto, ”Hallituksen tiedot ja kokoonpano - 70. Vanhanen II | 19.4.2007 - 22.6.2010”. <<https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/70>> [sivu luettu 6.12.2019].

Valtioneuvosto, ”Hallituksen tiedot ja kokoonpano - 69. Vanhanen | 24.6.2003 - 19.4.2007”. <<https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/69>> [sivu luettu 6.12.2019].

Yle, ”Ruotsin vihreät haluaa sulkea kaksi ydinreaktoria vuoteen 2014 mennessä”. 8.4.2011. <<https://yle.fi/uutiset/3-5339298>> [sivu luettu 6.12.2019].

Yle, ”SVT: Ruotsin puolustusministeri eroaa”. 18.9.2007. <<https://yle.fi/uutiset/3-5802488>> [sivu luettu 6.12.2019].